

NOVOSTI HOBUCI

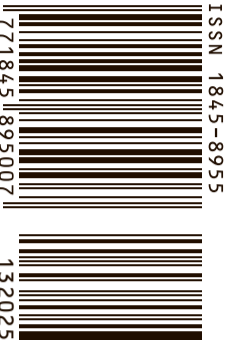
#1320

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 4. 4. 2025.
Cijena: 1.33€

9 771845 895007

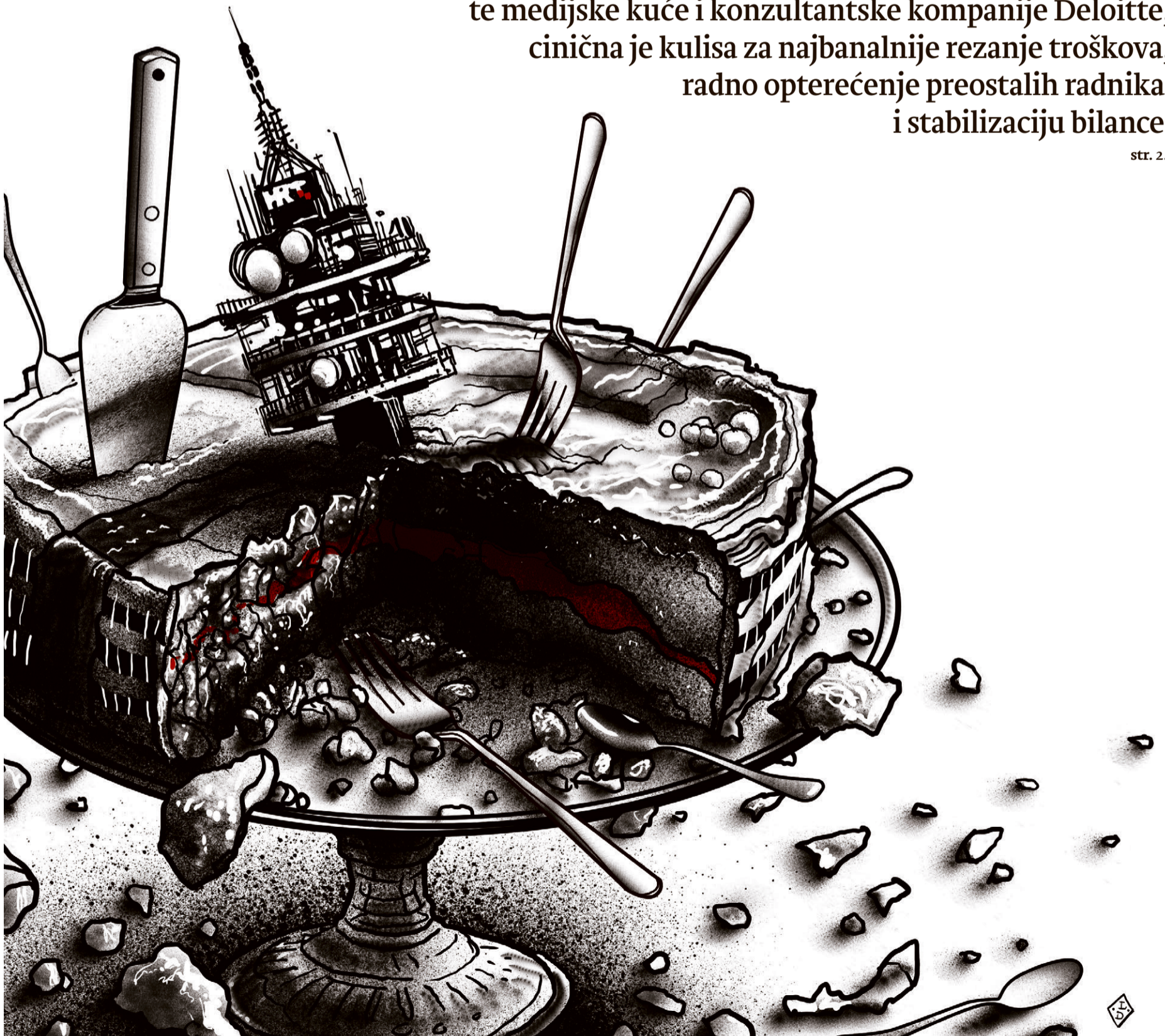
132025

Katedrala duhova

‘Povratak relevantnosti’ HRT-a, a prema planu ravnateljstva te medijske kuće i konzultantske kompanije Deloitte, cinična je kulisa za najbanalnije rezanje troškova, radno opterećenje preostalih radnika i stabilizaciju bilance

str. 2.

Odjavni servis

Otpremnine su prihvatila 333 radnika HRT-a. Plan nastao u suradnji ravnateljstva HRT-a i kompanije Deloitte predviđa da će ubuduće manje ljudi raditi više različitih poslova i da će se više fokusirati na plasman sadržaja putem aplikacija i društvenih mreža

OVOGA tjedna istekao je rok u kojem su radnici Hrvatske radiotelevizije (HRT) mogli otići uz otpremnine. Do 31. ožujka, kad je ponuda o sporazumnom raskidu ugovora prestala vrijediti, javnu radioteleviziju napustila su 333 radnika, objavila je agencija Hina. Najviše, 123 radnika, otišlo je iz Poslovne jedinice Program, dok su iz odjela Tehnologije sporazumni raskid ugovora prihvatila 122 radnika. Produkcija je smanjena za njih 56. Vodstvo s Prisavlja u konačnici planira srezati broj zaposlenih na oko 1900, što je 800 manje nego na početku ove godine. Značajno stanjevanje radne snage prvi je korak u najavljenom sveobuhvatnoj reformi javne radiotelevizije. Na kraju tog puta, 'Plan konsolidacije rada i poslovanja HRT-a', nastao u prosincu 2024., neskromno predviđa preoblikovanje javnog servisa u 'vođuću medijsku kuću u Hrvatskoj', odnosno 'najrelevantniji, najvjerodostojniji i najkvalitetniji medijski sustav i središnju kulturnu instituciju u Hrvatskoj'. Ukratko, kreatori ovog plana HRT-u obećavaju 'povratak relevantnosti'. No, predstavnici radničkih i novinarsko-cehovskih organizacija koje djeluju na HRT-u smatraju da je situacija upravo suprotna.

MAJA SEVER, novinarka HRT-a, predsjednica Europske federacije novinara i Sindikata novinara Hrvatske, postavlja ključno pitanje koja je ideja iza ovih poteza.

— Jer, ako su odlučili da smanjuju broj radnika bez suvisle ideje, onda se postavlja pitanje budućnosti HRT-a. Hoćemo li sutra imati informativni ili dokumentarni program? Čini mi se da u ovom slučaju nema vizije, već da se radi o pukom ganjanju brojeva – kaže Sever.

Neslužbene informacije govore da su HRT napustili i brojni nezamjenjivi pojedinci koji su proizvodili niz emisija sa snažnim autorskim pečatom. Odlazak više od 300 ljudi Sever je prije nekoliko dana obrazložila činjenicom da oni 'više ne mogu izdržati ovu neizvjesnost, ovo mrcvarenje, izostanak vizije što bi javni medijski servis trebao biti'.

Njenu kritiku dijele i drugi predstavnici radnika. Otkad je reformski plan dospio do

njih i do javnosti, upozoravali su da je riječ o neozbiljnom projektu koji će samo srozati ionako nimalo laskav ugled nacionalne televizije. Posebno je to bilo vidljivo na recentnoj sjednici saborskog Odbora za medije. Tamo su saborske zastupnice upozorili da 'plan ne nudi sadržajnu reformu, već stihijsko rezanje – ljudi, programa, kulture, identiteta, te da se ukida ono što javni servis čini javnim: profesionalno novinarstvo, kvalitetan edukativni i kulturni sadržaj, te radna i produkcijska infrastruktura koja to sve omogućuje'. Unatoč upozorenjima ljudi koji desetljećima rade na HRT-u, Odbor je podržao spomenuti plan, davši vodstvu HRT-a političku podršku u budućim reformskim pothvatima.

Plan koji je nastao u suradnji ravnateljstva HRT-a i globalne konzultantske kompanije Deloitte, kojoj je isplaćeno 250 tisuća eura, nameće puno više ekstra pitanja od konkretnih rješenja. 'Poseban naglasak u nadolazećem periodu HRT će staviti na razvoj korporativne kulture koja će promicati angažman, inovativnost i suradnju zaposlenika, stvarajući tako dinamično i inspirativno radno okruženje koje podržava ostvarenje ciljeva HRT-a u digitalnom dobu', glasi jedna rečenica plana. Od prve do zadnje stranice, takav rječnik je postojan. Promjene se tako, između ostalog, predviđaju putem 'utilizacije zaposlenika', 'optimizacije bez ugrožavanja kontinuiteta poslovnih procesa', poticanjem

'multidisciplinarnih vještina od zaposlenika', kroz 'optimalnu alokaciju resursa' i 'povratne informacije o konzumaciji medijskog sadržaja od analitičkih timova...'

Kad se, uz poprilične teškoće, razgrme ovaj banalni korporativni novogovor, reformatori zapravo žele reći da će u budućnosti manje ljudi raditi više različitih tipova poslova, da će se više fokusirati na plasman sadržaja kroz aplikacije i društvene mreže, da će marketinški i sadržajno trčati za ukusom gledatelja, da će prodavati vlastite nekretnine po Hrvatskoj i iznajmljivati viškove kvadrata u zgradama u kojima rade novinari.

Kao jedan od krunskih problema zatečenog stanja autori vide činjenicu da HRT-ovi medijski proizvodi ne dopiru do dovoljnog broja ljudi, poput mladih naraštaja koji konzumiraju vijesti na društvenim mrežama. U naumu da riješe ovu prepreku, predlažu zaokret u proizvodnoj strukturi: treba imati jednak fokus i na HRT-ove kanale i na netradicionalne platforme, poput aplikacija i socijalnih platformi. Analizom su također utvrdili da je trenutačno zaposleno previše novinara i drugih radnika vezanih uz novinarstvo, a premalo u odjelima 'Digital, Marketing, Prodaja te Upravljanje ljudskim potencijalima'.

Ovi potonji bi, u viziji budućeg HRT-a, trebali analizirati što narod želi, nakon čega će svoje analize prosljediti urednicima, koji će analitiku spustiti na novinare. Nakon što je

interna analiza detektirala 'veliki broj zaposlenika s nedovoljnom produktivnošću', u planu je nametnut opći imperativ da se poveća 'produktivnost, motivacija i zadovoljstvo poslom', uz redovne ocjene i kontrolu njihovih izvedbi. Pritom će morati naučiti raditi poslove koje je još jučer obavljalo više specijaliziranih ljudi, od odlazaka na teren do uredničkih zadataka i konačne objave sadržaja. Posve konkretno, u planu se navodi da je potrebno 'razviti vještine zaposlenika kako bi mogli razmišljati i raditi višeplatformski i u više uloga (kreiranje i uređenje sadržaja te objavljivanja)'. U bizarnom zaokretu, kao najveću prepreku takvoj svijetloj 'korporativnoj kulturi koja će promicati angažman, inovativnost i suradnju zaposlenika' vide – 'zaposlenike' HRT-a. Nikako se drugačije ne može ocijeniti rečenica prema kojoj 'prosječna starost od 49,2 godine te srednja stručna sprema (SSS) kao najzastupljenija razina obrazovanja na HRT-u predstavljaju ograničenje mogućnosti prilagodbe na nove zadatke, alate i tehnologije u skladu s djelovanjem suvremenih medijskih organizacija'. Prozvani novinari, tehničari, snimatelji ili montažeri – sivi entiteti u proizvodnoj traci budućeg korporativnog *Kulturkampfa* – trebali bi kreativno procvjetati u ovom 'inspirativnom radnom okruženju'.

'Povratak relevantnosti', kao cilj ove dugoročne reformske avanture, vizionarsko pretvaranje HRT-a u 'najrelevantniji, najvjerodostojniji i najkvalitetniji medijski sustav' u državi, utoliko je cinična kulisa za najbanalnije rezanje troškova, racionalizaciju poslovanja i stabilizaciju bilance. Nameće se pritom dojam da reforma primarno cilja na promjenu forme kako bi HRT dospio do što većeg broja ljudi, dok će novinarski sadržaj koji se diseminira valjda uslijediti sam od sebe. Zbog činjenice da nemali broj stanovnika svijeta i Hrvatske traži vijesti na mrežama, koje su epicentri dezinformacija, autori navode da je HRT-ov adut pripadnost medijima koji su prepoznati kao 'rijetki pouzdani, vjerodostojni i nepristrani izvori važni za jačanje demokracije i participativnog građanstva'. Plan tako tepa istom onom HRT-u i njegovom informativnom krilu koje je zadnje desetljeće predmetom učestalih kritika za snishodljivo i ulizivačko novinarstvo naspram vladajućih političara i drugih centara moći. Autori plana miješaju uzroke, posljedice i rješenje problema, ne shvaćajući da je globalna masovna migracija publike s tradicionalnih medija na nove internetske platforme uslijedila i zbog takvih uređivačkih politika. U strogo sadržajnom, novinarskom smislu – koji bi trebao biti najvažniji za svaku medijsku kuću – sve se ovim planom mijenja tako što će sve ostati isto. Uz još manje otpora preostalih 'djelatnika', istreniranih u domeni 'multidisciplinarnih vještina'.

Kad bi čovjek bio ciničan kao što je ovaj dokument, onda bi primijetio da je srž plana dobra stara politička propaganda u novomeđijskom ruhu. Krotka i nekritička uređivačka politika za digitalno 21. stoljeće, u kojoj pitomi razgovori s ministrima neće biti dostupni samo na Prvom programu HRT-a nego i na svim aplikacijama na vašem mobilnom uređaju. ■

Bit će mjesta na parkiralistu HRT-a (Foto: Luka Stanzl/PIXSELL)

IMPRESSUM

Godina xxvi / Zagreb | petak, 04/04/2025

NOVOSTI #1320

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA
Boris Milošević

GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENICI GLAVNE UREDNICE
Tihomir Ponoš, Goran Borković (Portal Novosti)
IZVRŠNI UREDNICI
Petar Glodić, Lujo Parežanin (Kultura)
REDAKTORICE
Ana Grbac, Darija Mažuran-Bučević
KOLUMNISTI
Boris Dežulović, Viktor Ivančić, Sinan

Gudžević, Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko Bakotin (urednik Internacionale), Milan Cimeša, Zoran Daskalović, Ivica Đikić, Tena Erceg, Dragan Grozdanić, Mirna Jasić Gašić, Nenad Jovanović, Vladimir Jurišić, Marko Kostanić, Anja Kožul, Igor Lasić, Branimira Lazarin, Bojan

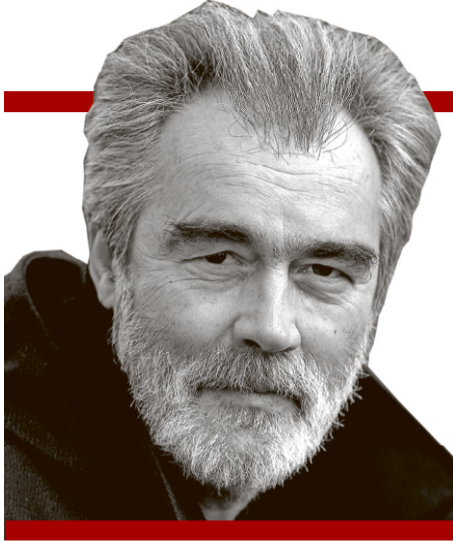
Munjin, Tamara Opačić, Ivana Perić, Boris Postnikov, Srećko Pulig, Hrvoje Šimičević, Nataša Škaričić, Dušan Velimirović
TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić
FOTOGRAF
Sandro Lendler
GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak, Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor Stanišljević & Damir Bralić, Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNIČE
Luka Duplančić
ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb', Zagreb
TIRAŽA 5874
Novosti su financirane sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske i sredstvima Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.
REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/4811 198, 4811 281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

UVREDE
I PODMETANJA

Turudićev PORH

PIŠE Viktor Ivančić

Partijsko odvjetništvo Republike Hrvatske, tijelo pod rukovodstvom Ivana Turudića, svedeno je na ulogu psa prijetjećeg izgleda koji se rita i otima na uzici političkoga gospodara. Po intenzitetu režanja i pokazivanja očnjaka možemo procjenjivati kolikim je stupnjem bjesnila trenutno zahvaćen gospodar

NAKON što je uz primjerenu medijsku iluminaciju u utrak u policijsku stanicu priveden IVAN LESANDRIĆ, muž IVANE NINČEVIĆ-LESANDRIĆ, kandidatkinje za splitsko-dalmatinsku županiju na predstojećim izborima, zadnji je čas da za središnje tijelo državnoga progona Hrvati počnu koristiti skraćenicu PORH.

Što je PORH?

Za razliku od DORH-a, akronima kakav je dosad bio u optjecaju, PORH označava Partijsko odvjetništvo Republike Hrvatske, kojemu je na čelu Glavni partijski odvjetnik IVAN TURUDIĆ. Osnovna zadaća PORH-a je da borbu protiv kriminala i kršitelja zakona uskladi s akutnim interesima vladajuće stranke, pa ga se – poput podružnica u Imotskom, Osijeku, Gospiću ili Žrnovnici – može smatrati podružnicom HDZ-a u pravosuđu. Suprotno proklamacijama, PORH dakle nije institucija koja služi uspostavi i djelovanju pravne države, već jedan od krakova partijske države, a partijska država u samoj svojoj naravi predstavlja negaciju pravne države. To se pokazalo i prilikom privođenja Ivana Lesandrića.

Znači li to da je ovaj neopravdano optužen?

Vjerojatno ne znači. Lesandriću se na teret stavlja kazneno djelo poticanja na zloupotrebu položaja i ovlasti, dok se samoj zloupotrebi položaja i ovlasti, prema PORH-u, odao jedan činovnik omiške ispostave Odjela za gospodarstvo Splitsko-dalmatinske županije, izdajući Lesandriću rješenje po kojemu kuću u Katunima može iznajmljivati turistima, iako je ona podignuta bespravno, bez građevinske dozvole.

Što je onda sporno?

Sporno je to što je opisani delikt – izdavanje rješenja o iznajmljivanju za bespravno izgrađeni objekt – počinjen u rujnu 2019., dakle prije pet i pol godina. Tisuće ljudi u Hrvatskoj, a posebno u Dalmaciji, trenutno ugošćuju turiste u svojim bespravno podignutim objektima, s izdanim rješenjima o iznajmljivanju, pa ih PORH ne izlaže paradnome progonu, niti im policija kuca na vrata uz jaku logističku podršku medija. Iako ga se ne sumnjiči za davanje mita, Lesandriću je bez sumnje presudila činjenica da njegova supruga – Ivana Ninčević-Lesandrić – prema predizbornim anketama ima ozbiljne šanse pobijediti kandidata vladajuće stranke na izborima i time ugroziti 'utvrdu HDZ-a' u Splitsko-dalmatinskoj županiji, pa makar krimen zbog kojega ga gone bio star pet i pol godina.

Što to zapravo znači?

Znači da PORH, birajući tajming i metodu svoga djelovanja, ne nastupa u interesu obrane zakona, već u obranu interesa HDZ-a. Otkrivanje i progon počinitelja kaznenih djela nisu stvarni cilj angažmana PORH-a: to su sredstva za ostvarivanje sasvim drugog cilja. A cilj je, dakako, diskreditirati i ozloglasiti političku konkurenciju, tim prije ako ova ima nezgodan populistički zamah. Ivana Ninčević-Lesandrić već je duže vrijeme izložena intenzivnom medijskom cipelarenju i bilo je samo pitanje vremena kada će se partijsko tužilaštvo uključiti u političku utakmicu. Pritom se ne radi o ekscesu, nego o pravilu koje je dobilo na sustavnosti otkad je položaj Glavnoga partijskog odvjetnika zauzeo Ivan Turudić.

Kako se to pravilo manifestira?

Usred predizborne kampanje za prošle predsjedničke izbore, primjerice, PORH je

Glavni partijski odvjetnik
Ivan Turudić (Foto: Marko
Lukunić/PIXSELL)

pokrenuo 'izvide' povodom kupovine parcele u Istri koju je šest godina ranije općina Buje prodala IVANI KEKIN – kandidatkinji na izborima – i njenom suprugu MILI. Iz javno predočenih dokumenata bilo je prilično jasno da je ta transakcija obavljena zakonito, no 'izvidi' nisu ni poduzeti zato da bi se pronašle eventualne nezakonitosti – koje, uostalom, do danas nisu utvrđene – nego da se protivnica u izbornoj utrci, izrazito kritički raspoložena prema HDZ-u, javno ocrni i osumnjiči za korupciju. Tako funkcionira PORH: sretno spaja državne ingerencije i stranačke zadaće. A i u slučaju Ivane Kekin, kao i kod Ivane Ninčević-Lesandrić, represivnoj akciji partijskog tužilaštva prethodilo je medijsko anatemiziranje.

Zar tužilaštvo ne bi smjelo postupati na osnovu informacija koje su objavili informativni mediji?

Naravno da bi smjelo, čak bi bilo i poželjno, no tada – prema propisima što su zlatnim slovima upisani u Ustav i ostale izlišnosti – ne mogu ostati u igri politički kriteriji, zahvaljujući kojima će tobože nezavisni organ pravne države protežirati vlast i kompromitirati oporbu. U protivnome vladajuća stranka, preko komesara na čelu PORH-a, naređuje trudbenicima u tijelu državnoga progona kada da se angažiraju, a kada da zapu na dužnosti.

Kada dotični spavaju na dužnosti?

Ujeku spomenute predizborne kampanje za prošle predsjedničke izbore, na primjer, mediji su obnovili storiju o kadrovske stanu HDZ-ova kandidata DRAGANA PRIMORCA. Sjetimo se: Primorac je za sitne novce dobio stan u najam od Grada Splita, zatim je taj stan po izrazito povoljnim uvjetima kupila njegova majka DRAGICA, zatim ga je samo dva dana kasnije prodala po dvostrukoj višoj cijeni, zaradivši 76 tisuća tadašnjih njemačkih maraka, što znači da se Grad Split, odlukom tadašnjih nositelja vlasti, dobrovoljno odrekao tih novaca u korist obitelji Primorac. Ipak, nadležnima u PORH-u nije padalo na pamet da pokreću izvide, istrage ili išta slično, mada su im mediji servirali zaokruženu priču.

Zbog čega?

Zbog toga što se u partijskom odvjetništvu ne rukovode logikom pravde i pridržavanja zakona, već logikom sirova političkog interesa: kada eminentni hadezeovac preko majke od grada kupi stan po protekcijskim uvjetima, pa ga doslovno prekosutra proda po duplo većoj cijeni i time ošteti gradski budžet za značajnu sumu, to ne budi sumnju

na korupciju, ali je zato izdavanje rješenja o iznajmljivanju bespravno izgrađena objekta čin eklatantnoga kršenja zakona, dostatan da se osumnjičenog teatralno hapsi, uz punu medijsku pažnju.

Što nam ti dvostruki kriteriji govore?

Da je 'neovisno državno tijelo' postalo dio stranačke infrastrukture. PORH uređuje u ime države, a radi za partiju, jer partija više nije u stanju uočiti razliku između sebe i države. Na taj je način uvedena bizarna pravna inovacija, i to kao nepisano pravilo: svi se građani moraju pridržavati zakona, a zakoni se moraju pridržavati HDZ-a. Model je vidljiv i u slučajevima koji se ne tiču kuća, stanova i parcela.

Koji su to slučajevi?

Nedavno su, recimo, tužitelji PORH-a ispitivali VJERU ANDRIJIĆ, stariću od 101 godinu, nekadašnju partizanku iz 11. dalmatinske brigade, o okolnostima stradanja 12 franjevacu iz samostana u Širokom Brijegu koji su partizani zauzeli u veljači 1945. – dakle o događaju od prije 80 godina – a uskoro će je na zahtjev tužitelja ispitivati i istražni sudac. Gospođa Andrijić je, naime, o svome ratnom putu govorila na jednome televizijskom kanalu prije godinu dana.

Pa jesu li tada tužioc pokrenuli istragu?

Ne, naravno: PORH ju je uključio u kazneni postupak tek nakon što se kao gošća pojavila na inauguraciji predsjednika ZORANA MILANOVIĆA, omraženog neprijatelja HDZ-a. Potpuno je sigurno da bešćutno pravosudno maltretiranje stogodišnje starice neće doprinijeti rasvjetljavanju davne ratne drame u Širokom Brijegu, ali to i nije cilj igrokaza partijskoga tužilaštva: cilj je diskreditirati i demonizirati Milanovića, prikazati ga kao osobu koja svoj predsjednički mandat počinje družeći se s pobornicima komunističkog režima, k tome još povezanim s ratnim zločinima.

Što nam takvi manevri pokazuju?

Pokazuju nam kako Partijsko odvjetništvo Republike Hrvatske pronalazi svoj društveni smisao u tome da demokratskome društvu radi o glavi. Budući da ordinira kao ogranak HDZ-a za represivnu djelatnost, tijelo pod rukovodstvom tužitelja Turudića svedeno je na ulogu psa prijetjećeg izgleda koji se rita i otima na uzici političkoga gospodara. Po intenzitetu režanja i pokazivanja očnjaka možemo procjenjivati kolikim je stupnjem bjesnila trenutno zahvaćen gospodar. ■

ANKA MRAK-TARITAŠ HDZ-ova stambena politika je na sta- klenim nogama

Kupovina stana mladim je ljudima postala nemoguća misija. Mladi bračni par koji zarađuje prosječnu plaću nema šanse dobiti kredit veći od 100.000 eura, a treba im bar 300.000 za bilo kakav novi stan. Je li smisao da mlade tjeramo da sav svoj novac, nade i kapacitete daju u nekretnine ili je smisao da ulažu u druge aspekte života?

NAKON uvođenja poreza na nekretnine, potopa njihovog kandidata na predsjedničkim izborima, premijerovog izbivanja iz medija u toku novog vala visoke inflacije i pod teretom sve lošijeg rejtinga, HDZ je uoči lokalnih izbora objavio novi Nacionalni plan stambene politike do 2030. O socijalnoj sigurnosti i perspektivi ostanka mladih u Hrvatskoj razgovarali smo s bivšom ministricom graditeljstva i prostornog uređenja i sadašnjom saborskom zastupnicom Građansko-liberalnog saveza (GLAS) ANKOM MRAK-TARITAŠ.

Put do krova nad glavom vladajući su pokušavali olakšati oslobođanjem od poreza pri kupnji prve nekretnine, zatim je ta mjera ukinuta, pa su stambeni krediti subvencionirani. Sada imamo novo HDZ-ovo viđenje priuštivog stanovanja, kako ga vi ocjenjujete?

Rekla bih da je ANDREJ PLENKOVIĆ uoči lokalnih izbora krenuo s imaginarnim mjerama koje nije mogće provesti u kratkom periodu, do svibnja. Ni loš ni dobar rezultat neće biti vidljiv, ostat će samo HDZ-ova priča 'želimo imati priuštivo stanovanje'. Stambena politika ne može biti samo na razini države i ne može biti kratkog daha, samo u predizborne svrhe. Nema nam sreće dok svaka promjena vlade znači i kraj dobrih politika vlade na odlasku. Vlada ZORANA MILANOVIĆA u kojoj sam bila ministrica graditeljstva imala je dobru mjeru da se pri kupnji prve nekretnine nije plaćao porez, razvijali smo program POS najma koji je, unatoč manama i propustima, trebao biti nastavljen zato što je stabilizirao cijene nekretnina i pružao sigurnost građanima koji ulaze u najam. Kad je Plenković došao na čelo vlade, prvo što je rekao bilo je da odustaju od POS-a i krenuli su sa subvencijama na kamate, što se pokazalo pogubnim jer su cijene stanova u Hrvatskoj počele divljati, a na to je vladu upozoravala i Hrvatska gospodarska komora. Subvencioniranjem kamata mlade ljude se natjeralo na visoke kredite i kupnju skupih stanova koje sad više ne mogu ni otkupiti.

HDZ-ova stambena politika je na staklenim nogama, sustav pokušaja i promašaja kojim se pune ekstraprofiti banaka, kojima se bogati još više bogate na račun sve većeg broja siromašnih. Umjesto da se paradigme mijenjaju, da gradimo novu filozofiju, nastavljamo po starom i lošem modelu. Umjesto štednje u banci, naši su građani kupovali stanove jer je 'važno imati svoj stan'. Taj model u europskim zemljama ne postoji, već je važno imati sigurnost stanovanja. Je li netko otišao s ovog svijeta sa svojim stanom? Nije, ostavio ga je kao teret svom nasljedniku. Postojećom HDZ-ovom politikom stvaramo svoje 'posljednje Stipančiče'.

Plenković poput Bandića

Nova vladina stambena politika donosi povrat PDV-a samo za kupnju nekretnine u novogradnji. Kako će to u praksi pomoći mladima?

Mladim ljudima je kupovina stana postala nemoguća misija. Mladi bračni par koji zaraduje prosječnu plaću nema šanse dobiti kredit veći od 100.000 eura, a s tim iznosom ništa ne mogu kupiti jer im je potrebno bar 300.000 eura za bilo kakav novi stan, dok se na tržištu postojeći stanovi stari 20 ili 30 godina mogu naći po puno povoljnijim cijenama. Mlade ljude

tjeramo da uzmu opterećujuće kredite i tako nastavljamo tradiciju stvaranja nove generacije dužnika. Sad više ne mogu ući ni u dužničko ropstvo ako nemaju pozamašnu pomoć porodice. Je li smisao da mlade ograničavamo i tjeramo da sav svoj novac, nade i kapacitete daju u nekretnine ili je smisao da ulažu u druge aspekte života? Zašto recimo kod nas nema suvisle trgovine dionicama? Nije mi jasno zašto stambenom politikom poticati samo kupnju novih nekretnina. Umjesto da razvijamo tržište postojećih stanova, potičemo gradnju novih nekretnina i na taj način zauzimamo prostor i stvaramo nove prazne stanove. Uloga države nije da pomaže banke i bogate, već reguliranje pojedinih sektora, uključujući i stanovanje. HDZ je imao ideju da će se zbog uvođenja poreza na nekretnine prazni stanovi staviti u promet, ali neće. Tko je htio iznajmiti svoj stan, iznajmio ga je bez obzira na novi porez.

Uveli smo porez na nekretnine da bismo potaknuli promet praznih stanova, a sad smo uveli drugu mjeru kojom ne potičemo promet postojećih nekretnina nego novogradnju?

Taj je porez trebao ići na vrijednost, a ne na činjenicu da nekretnina postoji. Vrijednost imovine nije ista, ne samo između Slavonije, Zagreba i Jadrana, nego vrijednost nekretnina nije ista ni u samom Zagrebu, ovisi od zgrade do zgrade, od stana do stana. U istoj zgradi dva stana od sto kvadrata mogu biti različite vrijednosti, a plaća se isti porez. Zakon o procjeni vrijednosti nekretnina donijeli smo 2013. Plenkovićeva vlada tek je 2019. donijela uredbu po kojoj bi se trebala raditi procjena vrijednosti. Velik broj država ima porez na vrijednost nekretnine i to s točno određenim pragom do koje se vrijednosti nekretnine ne plaća porez. Hrvatska od tih dobrih europskih praksi nije ništa preuzela, samo smo odredili da se cijena može kretati od 0,6 do osam eura po kvadratu. Dobili smo to da je u Obrovcu porez po kvadratu osam eura, u Zagrebu pet, a negdje uz more 0,6 eura. I, naravno, uoči lokalnih izbora nitko neće pristupiti realizaciji tog poreza. Znamo da je OECD rekao da Hrvatska, s obzirom na to da ima puno nekretnina, mora uvesti porez na nekretnine i mi smo uveli nešto, a sustavno nismo riješili ništa, nego smo napravili nekakav poluproizvod samo da što manje uznemirimo građane uoči lokalnih izbora.

U proljetnom buđenju, uoči lokalnih izbora, vlada je donijela novi, osmi po redu paket mjera za ublažavanje inflatornih učinaka, vrijedan više od 296 milijuna eura. Smatrate li tu socijalnu injekciju dovoljnim instrumentom za preživljavanje hrvatskih potrošača?

Prije svega, ne smijem ni zamisliti što bi bilo da nema tih paketa mjera, kako bi umirovljenici i radnici s ispodprosječnim i prosječnim plaćama uopće preživjeli. Plenković nije odradio svoj posao na samom početku, kad su ekonomski stručnjaci navodili prve vjesnike i pokazatelje ove dugotrajne i visoke hrvatske inflacije. Tad je zatvarao oči, pričao laži, a sad daje mrvice sa stola. Mi oporbeni političari ne možemo kritizirati Plenkovićeve pakete mjera, ne možemo reći da nisu potrebni, dapače. Ali, ljudi moji, treba sustavno riješiti problem. Za mene je kralj populizma bio pokojni gradonačelnik MILAN BANDIĆ koji je razvio mantru da on nešto daje, sad Plenković nastavlja tu mantru. Plenković

Trenutna vlast u Zagrebu prihvatljiva je našoj političkoj niši, ali postoji niz stvari koje su propustili napraviti. Populizam koji je Bandić uveo u upravljanje gradom ne smijemo više nikad vidjeti u Zagrebu i ne sviđa mi se što kod njih vidim naznake tog modela

nešto daje, umjesto da sustavno riješi probleme. Paketom socijalnih mjera gasi požar. I nije mi jasno zašto nema subvencionirane cijene energije za obrte kao za kućanstva. Ne može biti cijena struje za obrtnike veća nego za domaćinstvo. Kad se dijele subvencije, mora se voditi računa koji je rezultat tih subvencija.

Slučaj Lesandrić

Obilježena je i peta godišnjica zagrebačkog potresa, i to u duhu izborne kampanje HDZ-a i veličanja procesa obnove. HDZ neuspjeh stalno predstavlja kao uspjeh?

HDZ provodi kampanju po principu 'deset puta izgovorena laž postaje istina'. Suho zlato Andreja Plenkovića, ministrica kulture NINA OBULJEN KORŽINEK i ministar graditeljstva BRANKO BAČIĆ kao veliki spasitelj, rastrčali su se po Zagrebu govoreći o velikom uspjehu i prozivajući gradonačelnika TOMISLAVA TOMAŠEVIĆA da nije dovoljno zahvalan. Cijelo vrijeme pokušava se provući priča da je sve što je dobro rezultat rada Plenkovića i vlade, za sve ono loše kriv je gradonačelnik, a svi jako dobro znamo da je cijeli proces obnove pod odgovornošću države. Nakon Drugog svjetskog rata u Poljskoj su za četiri godine obnovljeni razoreni gradovi sa zaštićenim spomenicima kulture, a u Zagrebu je nakon pet godina obnovljeno samo 36 objekata. Razumijem da za obnovu sakralnih objekata i zaštićenih spomenika kulture trebaju godine, ali zašto trebaju godine za običnu zamjensku kuću u Markuševcu? Nažalost, činjenica je da se tri godine do dolaska ministra Bačića nije radilo ništa. Sjetimo se samo sramote da nismo uspjeli potrošiti više od deset posto financijske pomoći iz Fonda solidarnosti EU-a i onda smo se hvalili 'uspjehom' u vidu produženja roka. Nakon potresa Zagreb je, kao glavni grad, trebao dobiti novu priču, ljepše, modernije lice, ali osim šarene laži nije dobio ništa. Zgrada Hrvatskog sabora je odličan primjer obnove, kako se država odnosi prema samoj sebi. Četiri i pol godine trebalo je da se izabere izvođač, provedu svi potrebni natječaji i da se krene s obnovom, a za to vrijeme vrijednost radova poskupjela je 50 posto. Predviđeno je da će obnova zgrade Sabora trajati tri godine, bit će sreće ako bude gotova za sedam. Nakon svega, građa-

ni za petu godišnjicu potresa kažu – hvala bogu da su išta napravili. Odgovornosti nema, a vrijeme ne možemo vratiti.

Tamo gdje postoji politička figura koja bi mogla ugroziti HDZ-ovu županiju, na djelu je uskok. Nisu li veze politike i DORH-a postale previše očite na primjeru uhićenja supruge Ivane Ninčević-Lesandrić, kandidatkinje za splitsko-dalmatinsku županiju, i to mjesec i pol dana prije lokalnih izbora?

Borba protiv bespravne gradnje je ozbiljna, no način na koji se to koristi u političke svrhe nije dobar pokazatelj. HDZ-ov dečko IVAN TURUDIĆ, koji je na daljinskom upravljanju Plenkovića, angažirao se uoči lokalnih izbora i ovime očito spašava HDZ od gubitka Splitsko-dalmatinske županije. Što se tiče slučaja, problem je što se za bavljenje turizmom može dobiti dozvola samo na temelju zahtjeva da ste ušli u postupak legalizacije, što je apsolutno krivo jer to što ste ušli u postupak ne znači da se kuća može legalizirati, na što sam upozoravala ministru i glasala protiv zakona koji je to omogućavao. Međutim, dodatni je problem što su LESANDRIĆI dobili dozvolu da se bave turističkom djelatnošću, a nisu je uopće mogli dobiti jer je ta kuća napravljena nakon Zakona o legalizaciji i na nju se ne odnosi. Na vrlo sumnjivu dokumentaciju su dobili dozvolu za rad i to je posao za uskok, ali bilo bi dobro da se provjere nebrojeni slučajevi koji imaju dozvolu za rad u nelegalnim kućama koje se nikad neće moći legalizirati. I, naravno, da se ne izvlače samo slučajevi koji odgovaraju HDZ-u i kad odgovaraju HDZ-u.

S obzirom na reakcije vladajućih u posljednje vrijeme, ocjenjujete li da su se Plenković i HDZ umorili u ovom izbornom maratonu pod teretom visoke inflacije i brojnih koruptivnih afera?

Ne znam jesu li Plenković i HDZ umorni, ali znam da su umorni građani koji su svjedoci i žrtve njihove nesposobnosti i patološke korupcije. Ne postoji resor u kojem ta toksična kombinacija nije sve uništila i opustošila.

Lokalni izbori su uskoro. Ozbiljno ste 2017. ugrozili Bandića i u drugom krugu osvojili 46 posto glasova. Kako danas gledate na situaciju u Zagrebu? GLAS ide samo s listom za gradsku skupštinu zajedno sa strankom Dalija Orešković i ljudi s imenom i prezimenom.

Želimo biti dodana vrijednost i korektiv u gradskoj skupštini. Trenutna vlast u Zagrebu prihvatljiva je našoj političkoj niši, ali postoji niz stvari koje su propustili napraviti. Jasno je da su zatekli jako loše stanje u gradskoj blagajni i da im je trebalo dvije godine da stabiliziraju financije, ali neke segmente koji su bitni za život u gradu ostavili su po strani, jednostavno se nisu time bavili. Prije svega, nisu se počeli baviti ozbiljnim problemom prometa u Zagrebu. Također, smatram da se gradonačelnik TOMAŠEVIĆ trebao postaviti puno oštrije i kritičnije prema vladi zbog njihove inertnosti i neodgovornosti u procesu obnove. Ne zaboravimo ni temu neriješenog problema zagrebačkog otpada. Gradska skupština treba postati mjesto gdje će se donositi puno više bitnih odluka, i to nam je jedan od glavnih ciljeva. Na kraju, populizam koji je Bandić uveo u upravljanje gradom ne smijemo više nikad vidjeti u Zagrebu i ne sviđa mi se što kod trenutne zagrebačke vlasti vidim naznake tog modela. ■

Prava lava zaborava

Prejaka konkurencija događaja ne može biti dovoljan razlog za društvenu zapostavljenost obilježavanja pet godina od prvih lokdauna i karantena. Dakle, zašto se ovaj jubilej prikladno ne obilježava? Okladit ćemo se na dva odgovora, jedan psihološki i socijalno-psihološki, a drugi politički

U TREĆOJ sezoni emisije nesprenog naziva '(Ne)uspjeh prvaka', koja se emitira na Areni, voditeljsku je palicu, nakon MARIJA STANIĆA u prvoj i MIRZE DŽOMBE u drugoj sezoni, preuzeo SLAVEN BILIĆ. Koncept emisije je vrlo jednostavan: bivši sportaši vode intervjue s bivšim sportašima iz bivše Jugoslavije, među kojima su i trenutni treneri, uz okladu da će potonji biti otvoreniji i zanimljiviji nego u razgovoru s običnim novinarima. I ta je oklada uglavnom ispravna. U drugoj epizodi treće sezone Bilić je ugostio svog sugrađanina GORANA IVANIŠEVIĆA. Pored rekonstruiranja igračke karijere od početka na splitskim Firulama do legendarnog dočeka na Rivi, Bilić i Ivanišević dotaknuli su se u ugodnom razgovoru i trenerske karijere. A ona je obilježena jednim imenom – NOVAK ĐOKOVIĆ.

Pričao je tako Ivanišević o izazovima i zahtjevima treniranja, prema njegovom i ne samo njegovom mišljenju, najboljeg tenisača svih vremena, o specifičnostima odnosa trenera i igrača u individualnom sportu, ali i o drukčijim aršinima kojima se Đokovićev uspjeh i ponašanje mjere s obzirom na to da nije, kao glavni mu konkurenti, Švicarac ili Španjolac, već Srbin. Nije se pritom mogla izbjeći ni tema vakcinacije i peripetija oko Australian Opena. Ivanišević je istaknuo da je Đokovićev stav o necijepljenju zapravo dio njegovog autonomnog karaktera, da nije nikad nagovarao ljude oko sebe da se ne cijepi i da se prosto radilo o osobnom stavu od kojeg nije htio odustati ni po koju cijenu. Ivanišević je dakle više govorio o samom Đokovićevom karakteru nego izravno o temi cijepljenja, ali mu se ipak omaklo: ispostavilo se na kraju, kaže Ivanišević, da je

od cjepiva bilo puno više štete nego koristi.

Bilić je opasku prešutio i krenuo na drugu temu. Nije ju, naravno, ni Ivanišević elaborirao, ali dojmama smo da u toj izjavi nije mislio samo na cjepivo. A ni samo na Đokovića. Kao da je Ivanišević zapravo usput procijenio ukupnu politiku upravljanja pandemijom bolesti Covid-19: od lokdauna preko maski do cjepiva. Da ostanemo u njegovom registru, 'satrali' su nas bez potrebe, ali bilo pa prošlo. Nije Ivaniševićev stav o tome ni manje ni više važan nego stav bilo koga drugoga. Radi se samo o tome da ne odudara od općeg stava o pandemiji. I to ne u sadržajnoj procjeni upravljačkih politika, već u žanru: stavovi i opaske o vjerojatno najvažnijem događaju ovog stoljeća uglavnom su svedeni na usputne, zaobilazno su motivirani i opterećeni privilegijom naknadne pameti koju je pomalo i nepristojno koristiti. O samoj pandemiji i pratećim politikama mahom se ne govori, kao da smo ju kolektivno potisnuli i sveli na nebitnu epizodu iz bliske prošlosti. A ne tako davno ideološke su iskre frcale na sve strane.

Prošlo je taman pet godina od prvih lokdauna i karantena, a uz poneku iznimku koja nije nadilazila format tv kalendara izostali su jubilejom motivirani rasprave i osvrti. S obzirom na to što se sve događa širom svijeta, to je i razumljivo. Ali čini se da prejaka konkurencija ne može biti dovoljan razlog za društvenu zapostavljenost. Valja dakle jubilej obilježiti pitanjem: zašto se on prikladno ne obilježava? Okladit ćemo se pritom na dva odgovora. Prvi psihološki i socijalno-psihološki, a drugi politički.

Još prije gotovo dvije godine Financial Times je u suradnji s jednom agencijom za ispi-

tivanje tržišta obavio i objavio istraživanje o tome zašto se ljudi uglavnom mutno sjećaju pandemije. Izdvojili su pritom tri glavna razloga za mutno sjećanje i svojevrsnu pandemijsku amneziju. Prvi se tiče monotonosti. Naime, periodi karantena i lokdauna su bili izrazito monotoni i ljudi uglavnom ne gaje sjećanja iz takvih perioda, kao što su pokazala istraživanja sa zatvorenima. Sjećanja moramo usidriti u važnim momentima kako bismo stekli osjećaj protoka vremena. Monotonost nas lišava mogućnosti da uočimo takve distinktivne momente. Drugi razlog vezan je uz stres i anksioznost. Potonja nas ometa u pamćenju, a stres utječe na samu percepciju događaja koja odudara od uobičajene. Glavni pak faktor, smatraju autori istraživanja, tiče se izostanka 'proba'. Pod 'probama' se misli na stalno prepričavanje važnih događaja ili sekvenci koje služi tome da se sjećanje formira. Karantena jest ekstremni događaj, ali nismo ju kome prepričavati jer su je svi proživjeli. Izostanak "proba" negativno utječe na naše kolektivno pamćenje. Iako je iskustvo bilo zajedničko, ono ne može ostati zajedničko jer smo ga proživjeli izolirano. Premda se radi o neusporedivo skromnijem događaju, može se povući paralela s nedavnim bojkotom dućana koji je također ispario iz sjećanja: akcija je bila zajednička, ali pasivni bojkot individualan.

Koja je politička pozadina zaborava? Kao i kod socijalno-psihološke pozadine, možemo pričati o tri razine ili tri razloga. Sigurno se da navesti i još koja razina, ali ove nam se čine nezaobilazne. Prva je najjednostavnija i vjerojatno predstavlja nekakvu generaliziranu racionalizaciju prvog i drugog psihološkog razloga: naime, događaj je bio toliko ekstreman i

neponovljiv da se gotovo nemoguće naslanjati na iskustva i možebitne lekcije u potpuno drukčijim vremenima. Ta je razina intuitivno razumljiva i teško joj se oduprijeti, ali i prilično kratkovidna. Ne samo zato što nam prijete cijeli niz ekstremnih situacija u budućnosti, uključujući i pandemije, već zato što je pandemija rasprava o presudnim društvenim pitanjima, poput odnosa politike i znanosti, individualnih i kolektivnih interesa, ekonomije i zdravlja, dovela do kritičnih točaka. I one se neće samo aktivirati pojavom nove ekstremne situacije poput neke zaboravljene aplikacije na pametnom telefonu.

Druga razina vezana je uz potrošene političke investicije. Zanimarimo li najluđe teorije zavjere, svatko, bilo individualno bilo institucionalno, bio je barem jednom u krivu tijekom pandemije. Bila je aktivna čitava lepeza pogleda na pandemiju i upravljanje njome, ali izvucimo i pojednostavimo dvije perspektive, čisto da ilustriramo razinu o kojoj pričamo. Libertarijanski nastrojene struje, koje su u svemu vidjele napad države na osnovne slobode i svojevrsne probe za novu autoritarnu državu, ostale su na prilično tankom ledu nakon što je proglašen kraj pandemije. Vratile su se svojim životima, nitko ih ne dira i bezbrižno mogu podupirati tu istu državu u autoritarnom ophođenju npr. s ljudima koji se usuđuju reći da se u Palestini događa genocid. Tolika mitologizacija slobode govora i navodne *kensl* kulture kojoj smo bilo prekomjerno izloženi tih godina isparila je kao da je nije ni bilo. U manjem je obimu, s druge strane, postojala i struja koja je strogost karantena poistovjećivala sa stupnjem lijevog uvjerenja. Što jača država, to ljevija stvarnost. Moramo ostati u stanovima i kućama sve dok postoji i najmanja šansa da jedna osoba može umrijeti. Ali nešto moramo jesti, piti i gledati. Energija mora kolati, infrastruktura se mora održavati. A to su mogli raditi jedino 'esencijalni radnici' – radnička klasa koja nije imala tu privilegiju da radi za laptopom od doma, čuva djecu, pomaže im u školskim obvezama dok su školske zgrade zatvorene i razmišlja o tome koliko je država lijeva.

Treća je razina nešto drukčije prirode. A ona kaže da je pandemija 'zaboravljena' jer su se političke razlike njome samo zategnule i 'podebljale'. Ne priča se o pandemiji jer se više ionako ne priča o klasi. Barem onako kako se nekad pričalo iz lijeve perspektive. Postoje danas, kažu, samo dvije klase: oni koji mogu doma raditi za laptopom i snatriri o karanteni, vladavini racionalnosti, neposrednom poklapanju znanosti i politike, i oni koji moraju raditi sve poslove da bi ovi prvi mogli snatriri. Ova klasna optika je istovremeno pogrešna i točna. Pogrešna je jer reducira veći dio klasnog spektra i potpuno izuzima ekonomsku vladajuću klasu, a točna jer precizno dijagnosticira klasnu podlogu ideoloških deluzija ove prve klase za laptopom. Također, treća razina dovodi u pitanje one psihološke razloge iz spomenutog istraživanja. Za početak, monotonija nije ista za nekoga tko doma radi na laptopu i za dostavljača koji mu donosi hranu ili za nekoga tko tu hranu proizvodi ili kuha. Njima je monoton svaki radni dan bez obzira na to bila pandemija ili ne. I stresovi su potpuno drukčije naravi. Da sažmemo: ne možete od nekoga kojem zbog privatiziranog zdravstva i lista čekanja u javnom zdravstvu nisu dostupne neophodne zdravstvene usluge očekivati da bez ikakvih sumnji vjeruje u najnovija dostignuća medicinske znanosti. Ne zato što ih ne može shvatiti, već zato što zna da ih nikad neće iskusiti. I da nema tu privilegiju da estetski uživa u vrhuncima znanosti. Oni jedini imaju potpuno opravdan razlog da pandemiju i lokdaune zaborave. ■

Tapkanje po raku

Pittsburgh je 2023. posjetila delegacija iz Zagreba radi projekta otvaranja UPMC odjeljenja, a u njoj su, pored Primorca, bili ravnatelj HZZO-a i javnosti tada nepoznat Davor Babić, sada ravnatelj Hillman Cancer Centera u Zaboku. Kako se i čijim novcem vrh zdravstvene administracije šetao po Pittsburghu u ime i za račun privatnih poduzetnika?

GLAVNA prošlotjedna vijest iz resora zdravstva je otvaranje Medicinskog centra Sveučilišta u Pittsburghu (UPMC) – Hillman Cancer Center Hrvatska, još 2022. godine najavljenog kao projekt od strateškog interesa za državu. Osim dr. DRAGANA PRIMORCA, HDZ-ovog kandidata na nedavnim predsjedničkim izborima i direktora UPMC-a Hrvatska, na događaju 25. ožujka u Zaboku bili su ministrica zdravstva IRENA HRSTIĆ i ministar vanjskih i europskih poslova GORDAN GRLIĆ RADMAN, dok se premijer ANDREJ PLENKOVIĆ potrudio da se značaj ovog privatnog projekta dodatno podvuče audijencijom za predstavnike bolnice u Banskim dvorima. 'Ova privatna investicija vrijedna oko 15 milijuna eura podići će razinu zdravstvene usluge za onkološke pacijente i naše sugrađane, na način prijenosa stručnog znanja i stručnih američkih protokola. Borba protiv raka jedan je od prioriteta i nastavit ćemo podupirati projekte, koji pridonose smanjenju broja oboljelih i povećanju kvalitete liječenja', objavio je na X-u.

UPMC je svjetski poznat pružatelj zdravstvenih usluga, upravlja s 40 bolnica i više od 700 liječničkih ordinacija i ambulantskih centara, a osim u Americi više je bolnica podigao u tri zemlje EU-a – Italiji, Irskoj i Hrvatskoj. Ta je reputacija učinila samorazumljivim da mediji o ovom privatnom medicinsko-poduzetničkom projektu od početka izvještavaju u okvirima plaćenog oglašavanja, uz naslove poput 'Američkim znanjem protiv raka u Hrvatskoj', 'Najveća američka investicija protiv raka u Hrvatskoj', 'Strateško ulaganje SAD-a u Hrvatsku', 'U Zabok stigao prestižan onkološki centar koji liječi po američkim protokolima', pa sve do bizarnog 'Zadnji krik mode', iznad pasusa o imunoterapijskom liječenju oboljelih od raka.

Kako smo došli dotle da liječenje raka koje dolazi iz Amerike dočekujemo bez kritičke distance, s istom infantilnom radošću s kojom smo nekada nabavljali Wrigley's žvake, tema je koja zahtijeva dužu analizu i poseban tekst. No, u slučaju bolnice u Zaboku ključnu je ulogu bez sumnje igralo HDZ-ovo predstavljanje ove privatne inicijative kao projekta koji će spasiti kompletnu hrvatsku onkologiju, u čijem je uništavanju isti taj HDZ igrao značajnu ulogu – upravo kroz privatizaciju zdravstva. Jedan od ishoda je da smo u liječenju raka redovito drugi najgori u EU-u. Stoviše, Vlada je manevar s UPMC-om izvela potpuno neuvijeno, pa je tako 2023. godine Večernji list obja-

Delegacija iz Hrvatske u Pittsburghu (Foto: Ivan Begg)

vio vijest da je Pittsburgh posjetila delegacija iz Zagreba da bi dogovorila i razradila godinu ranije započet projekt za otvaranje UPMC odjeljenja kod specijalne bolnice Sv. Katarina u Zagrebu, a u delegaciji su, pored Primorca, bili dr. LUCIAN VUKELIĆ, ravnatelj Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje (HZZO), TOMISLAV DULIBIĆ, državni tajnik u Ministarstvu zdravstva i predsjednik Upravnog vijeća HZZO-a, i javnosti tada nepoznat DAVOR BABIĆ. Ovih se dana pokazalo da je Babić ravnatelj nedavno otvorene bolnice u Zaboku.

Kako se i čijim novcem vrh zdravstvene administracije šetao po Pittsburghu u ime i za račun privatnih poduzetnika, do zaključenja ovog teksta nismo uspjeli doznati, ali sama ta činjenica je događaj bez presedana, čak i u raskošnoj povijesti HDZ-ovih nevjerojatnih poslova. Na primjer, kada je u vladi IVE SANADERA HZZO 2007. godine sklopio ugovor o plaćanju PET CT pregleda Poliklinici Medikol, nikome od premijerovih ljudi nije palo na pamet da se slika s vlasnikom Medikola i to najavljuje kao strateški državni projekt, iako je Hrvatska u tom trenutku bila jedna od rijetkih zapadnih zemalja bez PET CT uređaja. Takvi se poslovi, logično, skrivaju. Dodatno, u ovom slučaju do danas nisu poznate ni natruhe javnog interesa u ime kojeg se Vlada toliko angažirala.

Prema podacima do kojih su Novosti mogle doći, još uvijek nije sklopljen ugovor između UPMC-a Hrvatska i HZZO-a, a na stranicama bolnice, u rubrici liječnici, navedena su tek imena jednog mladog radioterapeuta i onko-

loginje. Ministarstvo zdravstva odbija objasniti što točno znači izjava ministrice da će se ugovori između HZZO-a i UPMC-a sklopiti isključivo po 'hrvatskim propisima' i na koji će točno način ovaj projekt biti na raspolaganju u mreži javnog zdravstva i time unaprijediti liječenje onkoloških bolesti.

'Jasno sam dala do znanja da hrvatski pacijent može dobiti primijenjene protokole direktno iz američkih stručnih i znanstvenih institucija, sigurna sam da je to dodana vrijednost. Ono što hrvatsko zdravstvo može nadograditi to i treba nadograditi, a ugovaranje s HZZO-om je isključivo po pravilima istim kao i za sve ostale zdravstvene ustanove u Hrvatskoj', neodređeno je kazala na otvaranju, no na molbu da predoči detalje suradnje UPMC-a i HZZO-a Ministarstvo zdravstva do zaključenja ovog teksta nije odgovorilo.

Primorac je bio susretljiviji, pa su iz Pittsburgha ubrzo poslali odgovore prema kojima će onkološki pacijenti na uputnicu u UPMC-u moći dobiti samo isto ono što se nudi u hrvatskim bolnicama, i po istoj cijeni. Dakle, 'onkološka skrb kakva ne postoji u regiji', kako mediji govore o projektu, namijenjena je komercijalnim pacijentima. 'Podrazumijeva se da UPMC u Republici Hrvatskoj ugovara usluge s HZZO-om sukladno hrvatskim propisima. To znači da HZZO može sklopiti ugovore s UPMC-om za iste usluge u hrvatskom zdravstvenom sustavu, prema cijenama koje HZZO ugovori s drugim ustanovama. UPMC, kao jedna od najvećih zdravstvenih ustanova u SAD-u, nudi sveobuhvatan raspon istraživanja raka, dija-

gnostike i liječenja koji nisu dostupni u svakoj ustanovi. Na primjer, UPMC je prepoznat od strane američkog Nacionalnog instituta za rak (NCI) kao centar izvrsnosti u istraživanju raka, liječenju pacijenata i obrazovanju pacijenata i trenutno provodi više od 450 kliničkih ispitivanja, čineći velike korake u razvoju novih terapijskih postupaka u liječenju raka. Dok pokrećemo usluge u Hrvatskoj, radujemo se pružanju mogućnosti kliničkih istraživanja pacijentima koji traže skrb u našem centru za rak u Zaboku', piše u dopisu UPMC-ove glasnogovornice LISE LOMBARDO.

Dok u autokolonijalnom duhu čekamo spas iz SAD-a, aparati za zračenje oboljelih od raka npr. u KBC-u Sestre milosrdnice godišnje zbog kvara ne rade od 21 do 102 dana. Zahvaljujući Covidu, Hrvatska je 2021. godine dobila priliku da iz Nacionalnog plana za oporavak i otpornost (NPOO) do konca ove godine šest bolnica opremi novom radiološkom opremom, no iako u NPOO-u stoji da bi sve trebalo biti gotovo do konca 2025., do danas su samo dva nova aparata za zračenje u funkciji, i to u KBC-u Rijeka i Općoj bolnici Zadar.

Stoga je od mjerenja dobiti koju će UPMC donijeti nekim pacijentima puno hitnije da se raščiste okolnosti u kojima su zdravstveni dužnosnici letjeli u Pittsburgh kako bi servisirali američko poduzetništvo, u isto vrijeme zanemarujući hitnu potrebu onkoloških pacijenata za novom aparaturom za liječenje u mreži javnog zdravstva. ■

Odustajanje od panela

Kućanstvo s prosječnim solarnim pogonom dosad je moglo uštedjeti 86,1 posto troška za električnu energiju. Odsad će to biti 55,5 posto. Siromašni će dodatno osiromašiti, a bogatiji učvrstiti svoj status

KAKO se dan produžuje i zakašnjele marčane bure razgone ubitačno žilavu naoblaku, iznova sve očitim postaje znana činjenica raskošnog fonda sunčanih sati ovog podneblja. No to bogatstvo nije jednako dostupno svima. I kao što se nemaju svi mogućnost sunčati na moru, tako je i ugradnja solarnih panela – ili, jednostavnije, solara – još uvijek mnogima nedohvatna. Ne mislimo pritom isključivo na uspostavu sa življenjem razvijenih zemalja europskog centra, uglavnom nemediteranskih, relativno mršave godišnje insolacije, a svejedno obilato načičkanih velikim i malim solarnim elektranama. Ta ista populacija i na Jadran dolazi puno češće od naše kontinentalne, s izuzetkom domaćih sezonskih radnika.

No mislimo na krovne solarne instalacije po stambenim zgradama i obiteljskim kućama napose u Hrvatskoj. Tek što je prije koju godinu pokrenuto javno sufinanciranje ugradnje solara na privatne krovove, sad se priprema značajan legislativni uzmak od takve prakse. Ipak, najprije rastumačimo kontekst u kojem se ovdje pojavljuje inače uvijek delikatna relacija javno-privatno.

Mogućnost individualne tranzicije iz položaja čistog potrošača struje u djelomičnoga samostalnog proizvođača, smatra se ključnim probijem u smislu energetske demokratizacije. Sredstva za proizvodnju doslovno tako dopijevaju u ruke onih koji će i koristiti dotični proizvod. Naravno, i javni su elektroenergetski sustavi bili zajednički, ali su odavno nadograđeni privatnim opskrbama te izloženi tržištu. No zatim se država, ustvari Europska unija, odlučila na spasonosni ekološki zaokret u smjeru razvoja izvora obnovljive energije. Dio kućanstava počeo je dobivati poticaje u visini do polovice uloga za instaliranje solara koji u nas prosječno iznosi nepunih pet i pol tisuća eura.

Tolika investicija nipošto nije svima na raspolaganju, pogotovo ako se zna da povrat vrijednosti i uz subvenciju traje oko tri godine; ali dobro, u nekoj teoriji bismo s vremenom svi došli na red. Onda je teorija minirana, jer je prije par tjedana završena rasprava o prijedlogu izmjena Zakona o obnovljivim izvorima energije i visokoučinkovitoj kogeneraciji RH koje bi uskoro imale biti izglasane u saboru, po hitnom postupku. Prema tim izmjenama, ugrubo izračunato, povrat će ubuduće trajati gotovo pet godina.

Također, onoj većini koja se subvencija ne može ni dokopati, rok povrata raste na deset godina. Sufinanciranje nije ukinuto ni umanjeno, ali EU zaključila je, pa Hrvatska smjerno prihvatila, nalog za izjednačavanje pozicija na tržištu, u vezi s osobitošću puštanja viška energije od kućnih solara u javnu mrežu. Taj moment, naime, ono je što komplicira tržišne odnose u svijetu energetske tzv. samoopskrbe, tj. vlastite proizvodnje. U velikom dijelu tog procesa nastaje višak energije, a javna je mreža dužna preuzeti svaki takav zeleni kilovat. Na toj obavezi Hrvatske elektroprivrede obogatio se mnogi kralj vjetra ili biomase, kao i okolno sitnije plemstvo.

Otkup je dosad prebijan s vrijednošću energije kupljene iz sustava u satima i danima kada nema dovoljno sunca za proizvodnju, koji generalno prevladavaju. S novim zakonom, predviđenim za stupanje na snagu od početka iduće godine, u obračun ulaze dodatni ili otežani parametri. 'Kreću ukidanja poticajne naplate', rastumačio nam je jedan samoopskrbljivač iz Dalmacije, 'i plaćala bi se mrežarina na broj kilovata preuzetih iz mreže.'

'Ne bi se plaćala na razliku preuzete i predane energije, dakle, kao dosad. Cijena za otkup bila bi niža, po tim novim formulama, što zapravo znači da se prebijanje predane i preuzete struje više neće tako isplatiti, od-

nosno – ništa od skupljanja viškova ljeti za zimske mjesece! Da smo znali da će se ovako brzo zakon mijenjati, možda bismo uložili u skuplji inverter koji omogućuje nadogradnju na kućne baterije. One bi omogućile da koristimo vlastitu struju i noću. Doduše, s baterijama bi to bila duplo skuplja investicija, što mijenja cijelu predodžbu o povratu', kaže ovaj novopečeni mali proizvođač; točnije, s pogonom otprije godinu i pol.

Pitanje baterija otvara povrh svega čitavu jednu novu ekološku, ne samo ekonomsku problematiku. No promotrimo još i predviđeni redizajn odnosa na tržištu, gdje su već godinama uključeni razni krupniji privatno-poduzetnički opskrbljivači. Na prednost kakvu će potonji dobiti s aktualnim zakonskim izmjenama, upozorio je nedavno LJUBOMIR MAJDANDŽIĆ, predsjednik Hrvatske stručne udruge za Sunčevu energiju, dodajući kako bi nove mjere mogle osjetno usporiti solarizaciju ove zemlje.

Inače, sa svega oko 100 vata instalirane snage solarnih elektrana po glavi stanovnika, Hrvatska je predpredzadnja u Europskoj uniji. Nizozemska je prva s gotovo tisuću i pol vata, mada nju tradicionalno zamišljamo kao tmurnu zemlju vjetrenjača i vjetroelektrana, dok po njima ona u biti zauzima tek deseto EU-mjesto. Kako i zašto nam Bruxelles u tome ne ide u prilog, objasnio je prethodni predsjednik HSUSE-a DAMIR

DOVIĆ: 'Cilj je (zakonskih izmjena – op. Novosti) decentraliziranje energetske sustava, tj. motiviranje ljudi da se proizvedena energija troši na lokaciji'. A krajnja motivacija EU-a jest manje opterećenje javne energetske mreže.

Ta mreža posvećena je u međuvremenu sve više onim krupnim privatnim opskrbljivačima koji navodno imaju funkciju pojeftinjenja ukupne ponude najširem potrošačkom tijelu pomoću filtera konkurentnosti, iako nam takav dirljivi kapitalistički horizont u realnosti ponajčešće – grubo izmiče. No svakako ostaje profit za najveće igrače. Malene pak čeka poskupljenje u vidu slabije godišnje uštede, a hrvatska neprofitna organizacija Zelena energetska zadruga izračunala je razliku.

Prema njihovoj kalkulaciji, kućanstvo s prosječnim solarnim pogonom dosad je moglo uštedjeti 86,1 posto svog troška za električnu energiju. Odsad će to biti 55,5 posto, ali glavni efekt postat će odustajanje potencijalnih novih korisnika solara od samog instaliranja. Posljedično, siromašni će dodatno osiromašiti, a bogatiji učvrstiti svoj status. Europska unija to opravdava preopterećenošću elektroenergetske mreže razvijenih zemalja-članica u kojima su veliki udjeli samoopskrbljivača već realizirali povrat investicije.

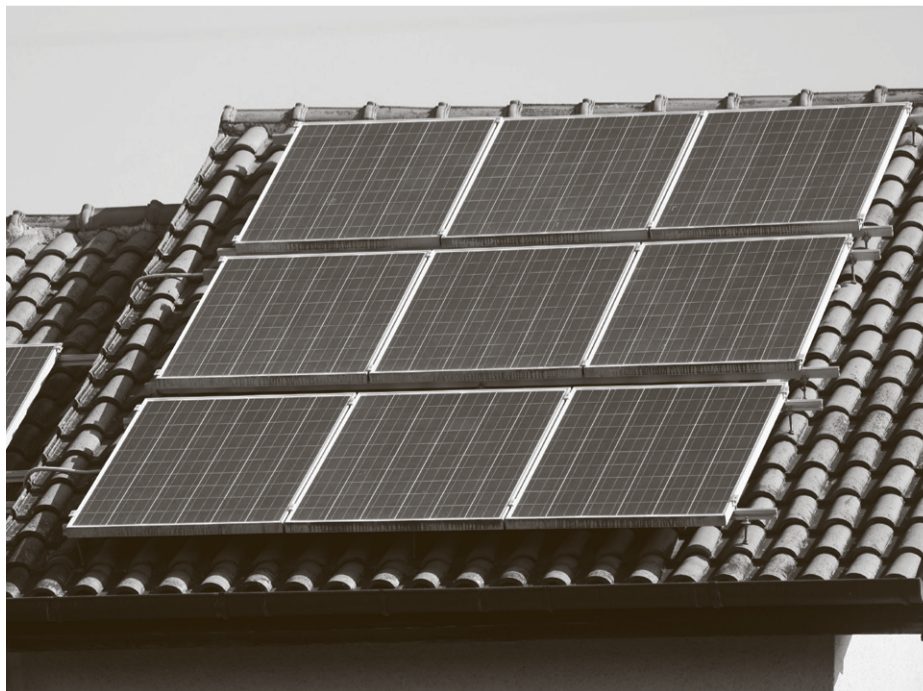
Slabije razvijene zemlje, poput Hrvatske, pretrpjet će indirektnu štetu od takvog rezona guranja samoopskrbljivih kućanstava EU-a u veću upotrebu baterija. Hrvatska se vlast nije izborila za izdvojen tretman, a nije baš ni pokušavala. 'Kao da imamo vlastitu industriju baterija, pa je ovako potiču', komentirao je naš dalmatinski sugovornik.

Dodao je na to kako se zanemaruje i svjetski problem gomilanja baterija; stupanj tehnološkog razvoja još uvijek nije dostatan za bolje načine njihove proizvodnje i reciklaže. EU frenetično postavlja ciljeve solarizacije i paralelnog njezina suzbijanja, u osnovi, ali zarobljenicima takvoga kontradiktornog stajališta ostaju slabije najšire kategorije stanovništva. Njima su u Hrvatskoj namijenjene energetske subvencije. Njima se premijer ANDREJ PLENKOVIĆ voli pohvaliti više nego ičim drugim, ne spominjući pritom da se povlastica ostvaruje financijskim preopterećenjem HEP-a koji ćemo na koncu posredno – u prvom redu fiskalno – sanirati svi mi. U svemu tome zapušten je i HEP-ov razvojni prioritet.

Katkad se tvrdi da javna elektroprivreda postiže zavidne investicije u obnovljive izvore, ali statistika otkriva mizernost rijetkih pojedinačnih projekata u ukupnom stanju. Hrvatska vlada radije forsira privatnu eksploataciju i trgovinu fosilnih goriva. Isto zagovara danas sve dominantnija globalna vojna industrija, upućujući nas na *welfare* umjesto *welfare state* – ratnu ekonomiju umjesto socijalne države blagostanja.

Nešto slično, da upotpunimo pripadajući okvir geopolitičkih previranja i ekonomsko-političkog trenda, nalazimo kod druge od dvije najvažnije privredne grane, one za proizvodnju hrane. EU, pod pritiskom najvećih korporacija u sektoru – Monsanto, BASF, Dupont i drugi – odustaje od zabrana genetski modificiranih kultura i najotrovnijih pesticida. Što se napose GMO-a tiče, RH je pokazala ohrabrujuće kritički stav, ali naspram drukčije raspoložene većine EU-članstva. No da smo tako reagirali na opoziv zelene energetike, barem bi se znalo da smo pokušali učiniti nešto za sebe. Energetska, nekmoli ekonomska demokratizacija, ovako su opet stavljene na čekanje, do neke sljedeće tranzicije. ■

Ubuduće manje isplativi
– solarni paneli (Foto:
Hrvoje Jelavić/PIXSELL)

UGOVOR
S ĐAVLOM

Pljuni i zapjevaj

PIŠE Boris Dežulović

Na listi deset bendova i pjevača s najposjećenijim koncertima u cjelokupnoj povijesti svjetskog show-businessa – čak su tri iz bivše Jugoslavije! Čekaj, reći ćete, kako tri? Eh, kako. Lijepo. Eno tamo, uz Thompsona i Bijelo dugme, dolje malo niže, na desatom mjestu najprodavanijih koncerata svih vremena – Ceca!

PRIJE točno dvadeset godina, 2005., GORAN BREGOVIĆ je okupio preživjele članove Bijelog dugmeta i poveo ih na povratničku postjugoslavensku turneju od Sarajeva preko Zagreba do Beograda. Posljednji koncert, onaj na beogradskom Ušću, iskusni je veletrgovac lukavo uglavio 28. lipnja, na Vidovdan, koji je i u bivšoj Jugoslaviji i u trenutačnoj Srbiji bio crveni datum u kalendaru, kao dan na koji je 1389. održana mitska Kosovska bitka: na taj dan, recimo, 1914. godine atentatom u Sarajevu započeo je Prvi svjetski rat, a na isti dan 1919. Versajskim ugovorom i završio, na taj dan, najzad, 1989. godine govorom srpskog vožda SLOBODANA MILOŠEVIĆA na Gazimestanu najavljeni su balkanski ratovi, koji su Miloševićem izručenjem Međunarodnom sudu za ratne zločine u Hagu na isti dan 2001. i završili.

Vidovdan je očito bio dan za povijesne stvari, pa je veliki vidovdanski povratnički koncert Bijelog dugmeta odmah upisan u povijest, nadmašivši legendarne koncerte FRANKA SINATRE, TINE TURNER i PAULA MCCARTNEYJA, koji su osamdesetih na kulturnom stadionu Maracanã jedan drugome otimali svjetski rekord, pa je na Ušću na koncu pao i dotadašnji apsolutni rekord nama nepoznatog japanskog banda Glay, koji su pet-šest godina ranije na sajmištu Makuhari u Chibi prvi na svijetu prodali dvjesto tisuća karata. Obnovljeno Bijelo dugme za svoj je koncert toga Vidovdana prodalo, naime, fantastičnih dvjesto dvadeset hiljada ulaznica: na koncu je, kažu, bilo više ljudi nego na Miloševićevom slavnom mitingu na Ušću 1988. godine.

Koji je, uzgred, bio besplatan. Bilo je, eto, i većih koncerata, ali tu je bila riječ festivalima, znalo je biti čak i višemilijunske publike – ROD STEWART na Copacabani i JEAN-MICHEL JARRE u Moskvi devedesetih su okupili po tri i pol milijuna ljudi – ali to su, baš kao i Miloševićevi mitinzi, bili besplatni nastupi: nitko nikad kao samostalni izvođač nije okupio dvjesto dvadeset tisuća ljudi s plaćenim kartama.

Punih dvanaest godina vidovdanski povratak Bregovićevog Bijelog dugmeta na beogradskom Ušću držao je tako svjetski rekord, sve dok talijanska kantautorska superzvijezda VASCO ROSSI za svoj koncert u parku Enzo Ferrari u Modeni 2017. nije prodao točno dvjesto dvadeset pet hiljada i stotinu sedamdeset tri ulaznice.

A onda je prije nekoliko dana MARKO PERKOVIĆ THOMPSON senzacionalno raspredao svoj koncert na zagrebačkom Hipodromu zakazan za 5. srpnja: u svega šest sati prodano je nevjerojatnih stotinu trideset tisuća karata, a do kraja dana, za manje od dvadeset četiri sata, službeno je objavljeno da su rasprodane somnambulne dvjesto osamdeset jedna tisuća sedamsto sedamdeset četiri ulaznice. I to nije sve: jučer je pušten u prodaju novi kontingent od stotinu tisuća karata, i na koncu će na Hipodromu biti možda i više od tri stotine i pedeset hiljada ljudi, dakle više nego što ih je 2011. na zagrebačkom Hipodromu prisustvovalo *open-air* misi pape BENEDIKTA XVI. Koja je, uzgred, bila besplatna.

Svi svjetski mediji odmah su objavili kako je oboren apsolutni svjetski rekord, pa je istog dana ispravljena i Wikipedija, te ažurirana lista najvećih komercijalnih samostalnih koncerata svih vremena. I na njoj tako, među deset bendova i pjevača s najposjećenijim koncertima u cjelokupnoj povijesti svjetskog *show-businessa* – čak tri iz bivše Jugoslavije!

Čekaj, reći ćete, kako tri?

Eh, kako. Lijepo. Eno tamo, uz Thompsona i Bijelo dugme, dolje malo niže, odmah ispod Vasca Rossija, Glay, Pula McCartneyja, Tine Turner, Franka Sinatre, LUCIANA LIGABUEA i BRUCEA SPRINGSTEENA, na desatom mjestu najprodavanijih koncerata svih vremena – CECA!

O da, Ceca Nazionale, SVETLANA RAŽNATOVIĆ rečena Srpska Majka, koja je na početku

Mogao bi okupiti više ljudi od pape Benedikta XVI. – Thompson (Foto: Grigo Jelavić/PIXSELL)

turneje 'Poziv' na istom onom Ušću okupila stotinu pedeset hiljada i pet stotina obožavatelja. Kada? Prije dvanaest godina, 2013., jasno – na Vidovdan. Ceca pritom ne samo da je uz Tinu Turner jedina žena među prvih deset, nego je s još jednim koncertom na Ušću – onim iz 2006., pred više od stotinu dvadeset hiljada ljudi – jedina uopće na cijelom svijetu, među muškim i ženskim izvođačima, koja se u prvih dvadeset pojavljuje dva puta!

Džabe, eto, bijelom svijetu Sinatra, Springsteen i McCartney, džabe mu Rolling Stonesi i U2 i Queen i Pink Floyd, i MICHAEL JACKSON i MADONNA i SHAKIRA i ROBBIE WILLIAMS, ne mogu oni što mogu jedan bosanskohercegovački band, jedna srpska pjevačica i jedan hrvatski pjevač: već i stotinu pedeset tisuća prodanih karata oni mogu samo sanjati, a do dvjesto osamdeset tisuća ne mogu ni to. Thompsonov rekord pritom je realno još i luđi, jer za razliku od Dugmeta i Cece, čija je fan baza mnogo šira i zahvaća cijelu bivšu Jugoslaviju, uključujući i Hrvatsku – a naročito za razliku od Springsteena, Stonesa ili U2, čija je fan baza cijeli svijet – Thompsona slušaju i na njegov koncert dolaze isključivo i samo Hrvati, čiji cijeli popis stanovništva stane na koncert Roda Stewarta na Copacabani.

Balkanologija, omiljena zapadna fenomenologija, sada ima novu temu: što je to u

muzici što balkanske narode tako masovno privlači prigradskim ledinama i konjskim trkalištima, što im je to dakle zajedničko, da ih se na koncertima okuplja više nego na revolucijama i papinim misama, s tri njihova imena u prvih deset u povijesti? A zajednički im, eto, ispali Marko Perković i Ceca Ražnatović, odnosno Bijelo dugme: ako je Dugme, naime, bila najveća rock'n'roll grupa u povijesti bivše države i njene muzičke scene, a bila je, onda su Thompson i Ceca točno sve što je ostalo nakon njenog raspada.

Grupe, bivše države, muzičke scene, svejedno.

Bijelo dugme bilo je, naime, Jugoslavija, a Goran Bregović kao njen TITO nije se ni trudio dokazati drugačije, naprotiv: u posljednjoj fazi njegov je band ikonografski, ideološki i muzički izgledao i zvučao kao državni projekt. I danas postoje teorije kako je iza Dugmeta stajala Državna bezbednost, koja je SOUR Bijelo dugme osmislila kao jugoslavenski odgovor na idejna skretanja omladinske kontrakulture i pojave poput novog vala ili, daleko bilo, Laibacha. Svakako, nevideno su zabavne takve teorije zavjere: svojedobno, recimo, bosanski je reisul-ulema MUSTAFA CERIĆ mrtav ozbiljan otkrio kako je 'cijeli niz velikih bosanskohercegovačkih književnika, od SKENDERA KULENOVIĆA do MAKI DIZDARA, morao pisati kako je to od njih tražio tadašnji politički poredak'.

Ja bih, recimo, volio živjeti u državi čiji bi partijski komiteti i tajne službe imali već i pamet i talent Gorana Bregovića, a kamoli Maka Dizdara. Da je, međutim, jugoslavenska država imala te pameti i talenta, ne bi se ni raspala.

Bijelo dugme raspalo se tako zajedno s državom bez koje nije imalo smisla, a iz njegovih razvalina izrasle su dvije iznimno rijetke i okrutne, upravo dvornikovićeovski precizne karakterološke mutacije: na Bregovićev folk-rock, 'ko li mi te ljubio, grom ga ubio', Cvetak zanovetak iz Čavorade, pardon Žitorađe, nastavila je sa 'sećaš li se, lepi grome moj, nekada je tlo pod nama pucalo', okrunjena kao kraljica srpskog turbo-folka, nešto kao Raskopčano dugme – betonirajući potom svoj status udajom za ratnog zločinca i njegovom zakašnjelom smrću – dok je bojovnik iz Žitoglava, pardon Čavoglava, nastavio sa 'Svevišnjeg bijes puče k'o grom, i nikada mira u narodu mom', okrunjen kao kralj hrvatskog turbo-volka, betonirajući svoj status slavljenjem ratnih zločinaca iz prvog i drugog Domovinskog rata. Ukratko, nešto kao Crno dugme.

'Pljuni i zapjevaj, moja Jugoslavijo', pjevalo je Bijelo dugme, i Jugoslavija onda, šta će, pljunula pa zapjevala.

Kako je pak sad već empirijski dokazano da je jugoslavenski prostor globalna kulturna i politička avangarda, dobrih dvadeset pet godina ispred Amerike i Europe, odgovor i milijunski koncert nekog zapadnog velikog banda, kakvi su recimo Rolling Stonesi, treba očekivati tek za nekih četvrt stoljeća.

Pod uvjetom, shvatili ste, da se do tada raspadnu.

Stonesi, Amerika, Europa, svejedno. ■

INTRIGATOR

Mučna situacija

Skupština Primorsko-goranske županije odbila je srpskoj nacionalnoj manjini uvrstiti pravo autohtonosti u Statut. Iako ta prava ima po sili zakona

SKUPŠTINA Primorsko-goranske županije odbila je u Statut uvrstiti pravo autohtonosti svojoj najbrojnijoj, srpskoj nacionalnoj manjini (3,93 posto), kao i pravo na jednog vijećnika u Županijskoj skupštini. Radi se o pravima koje srpska zajednica još uvijek ima po sili Ustavnog zakona o nacionalnim manjinama.

Osim što su vijećnici odbili uvrstiti navedene izmjene kao dodatni mehanizam garancije prava, posljednja sjednica Skupštine obilovala je isključivim stavovima. Prijedlog ne samo što nije prošao, već su iz Mosta stigli amandmani da se ta ista, već postojeća prava za talijansku zajednicu, izbrišu iz Statuta. Srećom, ti su amandmani odbačeni. No, postavlja se pitanje zašto je uopće navedena inicijativa pokrenuta kad je srpskoj zajednici u Primorsko-goranskoj županiji pravo zastupljenosti s jednim vijećnikom već osigurano na temelju zakonskih odredbi, što je za Vida tv potvrdilo Ministarstvo pravosuđa i uprave.

'Zakon o lokalnim izborima u članku 104. stavku 1. propisuje da će se broj članova predstavničkog tijela iz reda pripadnika nacionalne manjine utvrditi tako da se udio pojedine nacionalne manjine u ukupnom stanovništvu te jedinice pomnoži s brojem članova predstavničkog tijela jedinice, a dobiveni broj zaokružuje se na cijeli broj bez decimalnog ostatka. Prema navedenoj formuli broj članova predstavničkog tijela srpske nacionalne manjine u Primorsko-goranskoj županiji dobiva se na način da se udio nacionalne manjine 3,93 posto pomnoži s 41 (broj članova županijske skupštine)

što iznosi 1,61 s time da se dobiveni broj zaokružuje na cijeli broj bez decimalnog ostatka odnosno na 1.', zaključili su iz Ministarstva pravosuđa i uprave za Vida tv.

Umjesto navedene inicijative za uvođenje u Statut prava koja su već zagwarantirana višim pravnim aktom, ali i prava koje će na svojoj izbornoj listi sasvim sigurno zadovoljiti najveća politička snaga u Primorsko-goranskoj županiji – SDP – bilo bi korisnije da su pokrenute izmjene Statuta prema kojima bi najbrojnijoj srpskoj nacionalnoj manjini ostalo pravo izbora zamjenika župana iz srpskih redova, prava izgubljenog nakon posljednjeg popisa stanovništva i pada ispod pet posto u ukupnom udjelu po odredbama Ustavnog zakona o pravima nacionalnim manjina.

Podsjetimo, to također izgubljeno pravo, uvršteno je u Statut Bjelovarsko-bilogorske županije za dva zamjenika župana iz redova češke i srpske nacionalne manjine, a u toj je županiji na čelu HDZ-ovac MARKO MARUŠIĆ.

Odgovor bi mogao ležati u raspravi koja se čula na posljednjoj sjednici županijske Skupštine u Rijeci, a posebno u isključivostima Mostovog vijećnika JOSIPA KATALINIĆA koji je izjavio da 'Srbi traže jedno posebno pravo' te da 'bi sudjelovanje u Skupštini trebalo biti ravnopravno, a ne povlašteno pravo' i koji je na kraju 'zamolio' predstavnike srpske nacionalne manjine da 'obrazlože koja su im prava uskraćena'. DAMIR POPOV iz HDZ-a je dodao da se 'ostali trebaju dobro potruditi za mjesto u Skupštini, dok su mjesta srpskog i talijanskog vijećnika praktički unaprijed dogovorena i potencijalni partneri SDP-a'.

VESNA BLANUŠA, vijećnica SDSS-a podsjetila je na više od 300 godina pravoslavlja na riječkom području, kao i na to da je Srbima priznata autohtonost na području Vrbovskog gdje je manastir star oko 500 go-

dina. SANJIN VRKIĆ (HDZ) posegnuo je i za Ustavom, rekavši da 'Ustav ne prepoznaje autohtonost kod niti jedne od 22 nacionalne manjine u Hrvatskoj'.

U ime predlagača, PETAR MAMULA, dožupan iz srpskih redova (SDP), istaknuo je da je bilo 'mučno slušati kako se o pravima koja nismo tražili, ali su nam dana, raspravlja na ovaj način'.

■ Paulina Arbutina

'Ratna šteta'

HRVATSKA će početi obilježavati 3. maj kao Dan sjećanja na ubijenu i stradalu djecu u Domovinskom ratu. Kako je objašnjeno u prijedlogu Vlade, taj datum je izabran kao trajni podsjetnik na ubojstvo šestoro djece u Slavanskom Brodu trećeg dana maja 1992. godine. ANJA ŠIMPRAGA, SDSS-ova saborska zastupnica, kazala je da stradanje djece u ratnim strahotama otvara duboko moralne i etičke dileme – pitanja kolektivnog sjećanja, suočavanja s prošlošću, ali i odgovornosti za budućnost.

'Sjećanja moraju biti cjelovita, iskrena i lišena bilo kakvih manipulacija. Kada govorimo o stradanju djece, moramo biti posebno osjetljivi. Govorimo o najnevinnijim žrtvama rata, o djeci čiji su životi prekinuti ili trajno obilježeni konfliktom koji nisu mogli razumjeti, a kamoli skriviti', navela je Šimpraga i dodala da obaveze iz Konvencije o pravima djeteta ne smiju biti proizvoljne.

'I sama sam svoje iskustvo ispričala za ovom govornicom; stradanje djece nije samo fizičko ubijanje. Ono je i izgubljenost djetinjstvo, prognanstvo, izbjeglištvo, život bez roditelja, bez doma, bez sigurnosti. Stradanje je i prisilan prekid djetinjstva, a djetinjstvo se ne može vratiti. Zato je važno da u ovom danu sjećanja obuhvatimo svu stradalost djecu, ne samo ubijenu, već i ranjenu, ne samo fizički, već i psihički', objasnila je.

Šimpraga je izjavila da se s jednakom tuгом sjećamo mučki ubijene ALEKSANDRE ZEC iz Zagreba, DANJELE ROKNIĆ iz Karlovca, SLOBODANA i GORANA ČENGIĆA iz Ervenika, DARIA i TOMISLAVA JURIĆA iz Kostrića, svakog djeteta iz Slavanskog Broda, Gline, Vukovara, Pakoštana, Medvide, Škabrnje...

'Ne dopustimo da za bilo koje dijete kažu da je 'ratna šteta', kao što je iskazano nepravomoćnom presudom zagrebačkog Općinskog suda za ubijenu djecu na Petrovačkoj cesti. Pitam one koji bi dijelili djecu: kako biste vi objasnili majci koja je izgubila dijete da njena bol, njene suze, njena patnja, vrijede manje samo zato što je druge nacionalnosti? Kako biste pogledali u oči djeci koja su preživjela, ali nose trajne ožiljke i rekli im da su njihove patnje manje važne zbog njihovog imena, vjere ili porijekla? Bol djeteta nema nacionalni predznak', kazala je Šimpraga, referirajući se na nepriznavanje statusa žrtava djeci ubijenoj u izbjegličkoj koloni tokom VRO 'Oluja' 1995. godine.

■ A. Kožul

Petar Mamula, zamjenik župana (Foto: Goran Kovačić/PIXSELL)

Pomozimo žrtvama

Zašto je Zaklada Solidarna pokrenula humanitarnu akciju 'Život ima cijenu'?

Njome prikupljamo sredstva za Fond za žene. Jedini u Hrvatskoj pružamo izravnu financijsku pomoć ženama i djeci koji su preživjeli obiteljsko i seksualno nasilje. Fond postoji da bi u ključnim trenucima pružio sigurnosnu mrežu koja omogućuje život bez nasilja i rizika od siromaštva. U 2024. Fond je podržao 104 žene i 151 dijete s ukupno 85.341,08 eura izravne pomoći. Danas čak 60 žena čeka podršku kako bi napravile takav korak prema sigurnijem životu bez nasilja. S obzirom na porast cijena stanarine, hrane i režija, ovom akcijom želimo osigurati da Fond može nastaviti reagirati brzo, konkretno i dostojanstveno, onda kada je najpotrebnije.

Po čemu je Fond za žene poseban?

Fond za žene je jedinstven u Hrvatskoj jer nudi ono što nijedna druga inicijativa ne pruža: izravnu, fleksibilnu i sveobuhvatnu financijsku podršku ženama koje izlaze iz nasilja. U stvarnosti u kojoj je izlazak iz nasilne veze često blokiran ekonomskom ovisnošću, Fond pomaže upravo tamo gdje sustavi ne mogu reagirati brzo i omogućuje upravo ono što je najpotrebnije, sigurnu startnu poziciju za novi život. Bez ove podrške, mnoge žene i njihova djeca ostali bi bez osnovnih uvjeta za život, bez mogućnosti da unajme stan, kupe pelene za bebe ili plate školski pribor. U kontekstu porasta nasilja nad ženama i izazova u provedbi Istanbulske konvencije, kroz Fond za žene ne kritiziramo i ne osuđujemo, nego djelujemo. Dok sustavi i institucije rade pod pritiskom te često s ograničenim resursima, Fondom popunjavamo praznine konkretnom solidarnošću i pravovremenom intervencijom. Podrška kroz Fond uključuje pokrivanje troškova stanarine, hrane, osnovnih životnih potreba, pravne pomoći, kao i troškova povezanih s reproduktivnim zdravljem.

Koliko traje akcija i kako građani mogu donirati?

Akcija 'Život ima cijenu' traje 90 dana, ali potreba za podrškom ne prestaje s kampanjom. Donacije primamo tijekom čitave godine. Nasilje prema ženama nije privremena kriza, već stalna društvena nepravda koja zahtijeva sustavnu i dugoročnu podršku. Zato Fond za žene mora biti stalno prisutan kao oslonac kada odluče napraviti ključni korak prema sigurnijem životu. Donirati možete uplatom na namjenski račun u Erste banci: IBAN: HR2124020061500147039; Svrha: DONACIJA – Život ima cijenu; Model: 00; Poziv na broj: 03-2025. Također, moguće je donirati skeniranjem barkoda, putem KEKS Paya ili PayPala na web stranici: solidarna.hr/fond-za-zene.

■ Mirna Jasić Gašić

Tko o čemu, svi o Tesli

Investitoru koji je pokušao izgraditi malu hidroelektranu na Uni odbijena je žalba protiv rješenja Državnog inspektorata. Iz tvrtke Pipra prigovaraju da da bi DIRH, po takvoj logici, mogao srušiti i Teslinu HE na Krki

TRGOVAČKO društvo Pipra d.o.o., koje je u julu 2024. pokušalo izgraditi malu hidroelektranu na rijeci Uni, nije uspjelo dokazati da je rješenje Državnog inspektorata, kojim su zabranjeni daljnji radovi, bilo nepravilno i nezakonito. Uložena žalba investitora odbijena je u drugostupanjskom upravnom postupku pred Državnim inspektoratom (DIRH).

U žalbi Pipre od 28. novembra prošle godine, koje je redakciji Novosti dostavio dubrovački profesor IGOR LEGAZ, investitor navodi da je obustava gradnje male hidroelektrane donesena 'kao rezultat pritiska javnosti'. U prethodnim rješenjima DIRH-a i Ministarstva prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine, češljanjem dozvola kroz inspekcijski nadzor, nedvojbeno je utvrđeno da je čitav proces 'opterećen brojnim nepravilnostima i propustima, počinjenim kako od strane voditelja postupka, tako i od strane investitora temeljem čijih zahtjeva su isti postupci i vođeni'.

Investitor, koji se u radove upustio bez valjanih dokumenata, navodi razlog 'pritiska javnosti' za svoj poslovni krah, točnije djelovanje medija, mještana i ekoloških udruga.

No, pojedinci i udruge uključeni u obranu rijeke Une nisu dozvolili da se na zaštićenom području izvode invazivni radovi bez nužne procjene utjecaja zahvata na okoliš i ekološku mrežu.

Najzanimljiviji dijelovi žalbe na zabranu radova otkrivaju raniju propusnost institucija na pritisak investitora. Kako tvrdi investitor, nekadašnje Ministarstvo zaštite okoliša 26. aprila 2013., na njegovo pitanje o 'potrebi provođenja utvrđenja prihvatljivosti za ekološku mrežu', dalo je mišljenje da nije potrebno provesti postupak procjene utjecaja na okoliš, sukladno odredbama Zakona o zaštiti okoliša i Uredbe o procjeni utjecaja zahvata na okoliš. Osim toga, to ministarstvo, navode iz Pipre, nije tražilo ni ocjenu o potrebi procjene prije izdavanja lokacijske dozvole ili drugog odobrenja za izgradnju male hidroelektrane, jer se 'predmetni zahvat ne nalazi na popisu zahvata za koje je ta obveza propisana navedenom Uredbom'.

Ističu da je i Natura Jadera, javna ustanova za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području Zadarske županije, izdala suglasnost za idejni projekt izmjene i dopune lokacijske dozvole investitoru, 'imajući u vidu da se novom lokacijskom dozvolom suštinski ne mijenja ništa u pogledu izgradnje male hidroelektrane'. No, kako je ministarstvo BRANKA BAČIĆA ranije pojasnilo, Natura Jadera uopće nije trebala

biti nadležno tijelo za provedbu postupka ocjene prihvatljivosti zahvata za ekološku mrežu.

Investitor u svojoj žalbi ne ističe kako je tekao važan proces izmjene i dopune lokacijske dozvole. Prva lokacijska dozvola izdana je 2015. za građevnu česticu od 15 četvornih metara, građevinske bruto površine zahvata od 22,5 četvornih metara. U izmjeni lokacijske dozvole iste godine, čestica je proširena na površinu od čak 616 četvornih metara, građevinske bruto površine zahvata 562,9 četvornih metara. Investitor se, kao što smo već pisali, unatoč povećanju čestica, provukao bez ocjene o potrebi procjene zahvata na okoliš, u sklopu kojeg je, navode iz resornog ministarstva, trebalo provesti i postupak prethodne ocjene prihvatljivosti zahvata za ekološku mrežu.

U svojoj žalbi Pipra otkriva i suspektan potez Upravnog odjela za prostorno uređenje, zaštitu okoliša i komunalne poslove Zadarske županije, prilikom postupka izdavanja navedene izmjene i dopune lokacijske dozvole. To upravno tijelo je ocijenilo da u izgradnju male hidroelektrane u blizini vrela Une 'više nije potrebno uključivati Ministarstvo zaštite okoliša'. Nabrojao je investitor da se Općina Gračac usuglasila s dozvolom, da je Natura Jadera izdala suglasnost, Hrvatske vode vodopravne uvjete, dok su se Hrvatske šume očitovale 'kako nemaju uvjeta'. Žalbeni postupak razotkriva da se resorni odjel Zadarske županije, koji izdaje lokacijsku i građevinsku dozvolu, potrudio da investitor neometano prode kroz proceduru. Investitor smatra da mu je zabranom radova pričinjena 'velika šteta' i da ga se ne bi smjelo kažnjavati zato što je Ministarstvo zaštite okoliša navelo da za zahvat izgradnje male hidroelektrane nije potrebno provoditi procjenu utjecaja na okoliš.

'Također, žalitelj navodi da je stekao pravo na izgradnju male hidroelektrane kao što je navedeno u lokacijskoj i građevinskoj dozvoli, da DIRH nema ovlasti ukinuti građevinsku dozvolu zbog akta koji je navodno bio potreban, da se na taj način DIRH stavlja iznad pravomoćnih akata, i ono što je navodno bilo potrebno za njihovo ishodenje navodi kao razlog za zabranu radova, te da bi DIRH imao ovlasti srušiti i prvu hidroelektranu u svijetu, malu hidroelektranu koju je sagradio NIKOLA TESLA neposredno uz slapove rijeke Krke, budući da ona po 'njihovom stručnom mišljenju' ima utjecaja na okoliš', sažeo je investitor u žalbi koja je ipak ocijenjena kao neosnovana.

Usto, iz Pipre tvrde da Državni inspektorat – samo izvršavajući svoju funkciju – stvara 'pravnu nesigurnost u Republici Hrvatskoj i odvraća eventualne investitore od ulaganja u RH u najčišći izvor energije, hidroelektranu'.

Zelena akcija i Udruga 'Una' iz Srba zajedno su uputile inicijative za izmjene i dopune Prostornog plana Zadarske županije i Općine Gračac. Predlažu da bude zabranjena mogućnost izgradnje malih hidroelektrana i na rijekama koje su područje ekološke mreže Natura 2000, uz već zaštićena područja izvorišta, seizmičkih zona VIII i IX, područja krajobraznih vrijednosti i kulturnih krajolika. Preporučuju da u Prostornom planu Gračaca budu zaštićene rijeke koje čine područje ekološke mreže Natura 2000 – Zrmanja, Una, Otuča i Kobilica.

■ Anja Kožul

FRAGMENTI GRADA

Učimo o seksu

OVOTJEDNI fragment posvećujemo ŽELJKI MARKIĆ i ostalim obiteljašima – uz toplu prosvjetiteljsku poslanicu: pričajmo i učimo o seksu – a vi prosudite i presudite gdje klatno preteže. Što o temi kažu udžbenici, bilo osnovnoškolski iz predmeta Priroda, te Priroda i društvo, ili srednjoškolski iz Katoličkog vjeronauka, Psihologije i Etike? Kazuju ovako: 'Spolni organi služe nam za produženje vrste, za nastanak i rađanje djece', 'Spolni organi omogućavaju razmnožavanje... nakon što se potpuno razviju, mogu obavljati svoju zadaću – stvaranje potomaka'. Ako se pitate gdje je nestao užitak kada govorimo o spolnim organima, onda je – shodno kurikulumima programa za osnovne škole u Hrvatskoj – baš tako, užitka nema, prognan je, ispario. No ono što ćemo saznati jest da: 'U pubertetu postepeno započinje okretanje osobama suprotnog spola... Mladići su obično aktivni, a djevojke pasivne; one koketiraju istovremeno ohrabrujući, odbijajući i zbunjujući mladiće.'

Sjetilo me navedeno na običaje 'pogledavanja' cura i momaka na česmama otprije stotinjak godina, prepričavala mi ih je nana/baka. Djevojke bi s vrčevima išle po vodu, dečki bi ih 'zagledali', one su ih kriomice škicale, a stariji bi ih kasnije ispitivali jesu li s nekim razmijenili poglede, pa bi se onda razrađivali obiteljski planovi. Apostrofiraju se jasno i rodne razlike, koje će autori udžbenika i oni koji su te sadržaje nostrificirali, vjerojatno svesti na biološku kategoriju spola: 'Raniji ulazak u pubertet za djevojčice nosi mnogo više izazova. Što su za njih više zainteresirani stariji mladići, o njima će više kružiti glasine.' A što je navodno brak? 'Brak je isključiva, neraskidiva i plodna veza jednog muškarca i jedne žene.'

Ukoliko ste pak imali dvojbi o pobačaju, udžbenik iz Etike za 4. razred srednje škole nudi nedvosmisleni definiciju: 'Pobačaj je jedan od mnogih i brojnih društvenih nesporazuma koji izazivaju stalne prijetnje stabilnosti društva.' Očito je tome tako, smatraju autori, bez obzira na društvene, socijalne i ekonomske kontekste u kojima se žene odlučuju na pobačaj. Što pak o tome imaju za reći oni kojih se to najviše tiče, učenici? 'Mi da nemamo znanja sa interneta, iz filmova i serija, mi ne bi osobno ništa znali, da je znanje koje dobijemo u školi onak, nula bodova.' Ili, 'Ne možeš reći da si prije imao ljubavni odnos nego što si pogledao pornografiju.' I još: 'Mi dobijemo ovak fakat to površno sve i ono što mi naučimo je na filmovima i na tome, to i dalje nije sve što mi trebamo znati.' Potom krešendo: 'Priča se onako u smislu šta ti ne bi htjela da tebi dečko radi? A ne želim da mi opali šamar i to je to, tu stajemo.' Pa si onda mislimo tko bi od koga i što trebao učiti o seksualnim i rodnim odnosima, te o načinima i mjestima edukacije o seksu. Hvala timu Centra za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (CEST) na ovoj inicijativi i istraživanju.

■ Hajrudin Hromadžić

IVAN RAMLJAK

Reihl-Kiru treba graditi spomenike

Kao društvo smo potpuno pogrešno usmjereni. Činjenica da je Glavaš s makar nepravomoćnom presudom na slobodi je sramotna. Moj film završava snimkama djece iz oš Bijelo Brdo u kojoj učenici uče o Josipu Reihl-Kiru, ali to je inicijativa jedne profesorice. Njegov javni status i dalje je apsolutno neprimjeren u odnosu na ono što je predstavljao

JEDAN od mračnijih zločina devedesetih odvio se 1. srpnja 1991. Pripadnik pričuvnog sastava hrvatske policije ANTUN GUDELJ na kontrolnom punktu postavljenom na cesti od osječkog prigradskog naselja Tenja ka lašnjikovom je izrešetao automobil u kojem su bili načelnik osječke policije JOSIP REIHL-KIR, potpredsjednik gradskog vijeća GORAN ZOBUNDŽIJA, gradski vijećnik MILAN KNEŽEVIĆ i predsjednik Mjesne zajednice Tenja MIRKO TUBIĆ. S trideset ispaljenih metaka Gudelj je prvu trojicu na mjestu ubio, a Tubića teško ranio. Reihl-Kir je pregovorima sa srpskim stanovništvom uporno pokušavao spriječiti sukobe: dok je on načelnik tamošnje policije, inzistirao je, u tom dijelu Hrvatske neće biti rata. On se rasplamsao nakon njegovog ubojstva, za koje mnogi drže odgovornim tadašnjeg sekretara osječkog Sekretarijata za narodnu obranu BRANIMIRA GLAVAŠA, više puta osuđenog (još uvijek nepravomoćno) za ratne zločine. Gotovo trideset i četiri godine kasnije te događaje tematizira film 'Mirotvorac', koji je premijeru imao ovog tjedna na festivalu dokumentarnih filmova ZagrebDox. Redatelj je nagrađivani filmski autor IVAN RAMLJAK, a zajedno s njim koscenaristi su novinari DRAGO HEDL, pisac izvanredne i detaljne knjige 'Glavaš: kronika jedne destrukcije', i HRVOJE ZOVKO.

Odakle interes za temu ubojstva Reihl-Kira i kako je projekt nastao?

Moja se obitelj nikada nije bavila politikom, no sa zaoštavanjem situacije u Jugoslaviji počeli smo opsesivno pratiti vijesti, kao i valjda svi u to doba. Već tada sam primijetio Reihl-Kira, kao čovjeka potpuno drugačije energije i retorike u odnosu na sve ostale javne aktere. Sjećam se i trenutka kada je objavljeno da je ubijen, otada mi je njegova sudbina ostala prisutna negdje u svijesti. Prije nekoliko godina počeo

sam razmišljati da o njemu snimim igrani film. Bilo mi je nevjerojatno da se snimaju filmovi o ljudima s kriminalnim dosjeima i optužbama za ratne zločine, dok je Reihl-Kir gurnut u stranu. Donekle paralelno su Hedl i Zovko pokrenuli rad na dokumentarnom projektu. Kasnije smo se povezali pa su mi ponudili da budem redatelj. Shvatio sam kako bi to bilo sjajno istraživanje za potencijalni igrani film i prihvatio. Hedl i Zovko su namjeravali raditi klasični dokumentarac sa sugovornicima u *talking-heads* stilu, no ipak smo se odlučili za autorski pristup. Potom sam se i osobno upustio u vrlo detaljno istraživanje. Razgovarao sam s ukupno tridesetak ljudi i iščitao brojne sudske dokumente i arhivu SLOBODANA BUDAČA, odvjetnika JADRANKE REIHL-KIR.

Ovo nije vaše prvo djelo temeljeno na arhivskim snimkama i fotografijama te autorskom pristupu u kojem sugovornici nisu i vizualno prisutni, nego nas kroz događaje vode njihovi snimljeni glasovi. Koji su bili specifični izazovi u vezi filma o Reihl-Kiru i bi li klasičniji dokumentarac ipak bio pristupačniji široj publici? Također, odakle potječe korištenje materijala?

Moji prijašnji filmovi 'O jednoj mladosti' i 'El Shatt - nacrt za utopiju' uglavnom su koristili fotografije. Nisam namjeravao ponovno koristiti taj pristup, no susreo sam se s problemom. Kako napraviti film o čovjeku mrtvom 34 godine, koji je za života snimljen na desetak minuta videomaterijala i nešto fotografija, dok većina ljudi o njemu ponavlja nekoliko sličnih rečenica? Nakon godinu dana istraživanja zaključio sam da temu filma treba proširiti tako da govori o vremenu i prostoru u kojem je Reihl-Kir odigrao izuzetno važnu ulogu, o periodu pripremanja rata u Osijeku i istočnoj Slavoniji. A to je značilo da radimo film i o Branimiru Glavašu.

Sve videosnimke potječu iz arhive Hrvatske radiotelevizije. Velik dio čine sirovi materijali koji nisu emitirani nikada ili su emitirani tek u jako skraćenim verzijama, a koje sam pronašao zahvaljujući upornosti i sreći. Prvih osam minuta dokumentarca najvećim dijelom čine nepoznati razgovori sa svjedocima, napravljeni dva kilometra od mjesta ubojstva neposredno nakon zločina. Film sadrži dio intervjua s jedinim preživjelim od četvorice iz automobila. Taj razgovor s Mirkom Tubićem napravili su Jadranka Reihl-Kir i Budak, a također nikada nije bio objavljen, kao ni fotografije s policijskog uviđaja. Znatno dio materijala koji čine 'Mirotvorca' prvi se put javno pojavljuje. Što se tiče klasičnog pristupa, moje dosadašnje iskustvo je da ne treba podcjenjivati publiku, ona može shvatiti i uživati i u onom umjetničkom, naravno ako je film dobro napravljen. U ovom slučaju ideja je bila da gledatelj kroz korištenje

Mislim da je Reihl-Kir bio žrtva sukoba dviju frakcija HDZ-a, jedne na liniji Tuđman – Manolić – Boljkovac i druge, ekstremističke. Osobno, bliži sam stavu da ubojstvo nije bilo naručeno, ali nedvosmislen odgovor ne mogu dati

videoarchive bude sasvim uronjen u atmosferu Osijeka i Slavonije 1991. godine i, po Hedlovim riječima, u tome smo uspjeli.

Dvije verzije o ubojstvu

Najveća kontroverza je pitanje je li Reihl-Kirovo ubojstvo bilo samo individualni zločin pomahnitalog Gudelja. Presudna uloga u organizaciji atentata najčešće se pripisuje Glavašu. Supruga ubijenog načelnika policije Jadranka Reihl-Kir tvrdi kako su nalogodavci i tadašnji ministar Gojko Šušak i potpredsjednik Sabora Vladimir Šeks. 'Mirotvorac' ne donosi jednoznačan sud. Ipak, zaključak ste prepustili Zdravku Pejiću, tadašnjem šefu osječke Službe za zaštitu ustavnog poretka. On smatra da je Glavaš stvorio atmosferu koja je poticala na ubojstvo Reihl-Kira. No, tvrdi da direktne naredbe vjerojatno nije bilo, a ukoliko je postojala, za nju su znali samo Glavaš i Gudelj. Zašto ste povjerenje dali toj interpretaciji i znači li to da puna istina o ubojstvu ostaje tajna?

Bit ću otvoren – tijekom rada na filmu naginjao sam jednoj ili drugoj verziji, no nakon trogodišnjeg istraživanja nisam puno pametniji nego što sam bio na početku. Postoje događaji prije i poslije Reihl-Kirovog ubojstva koji ukazuju na to da je Glavaš najvjerojatnije imao veze s ubojstvom, ali jasnog dokaza nema. A postoje i elementi iz kojih se može zaključiti da je riječ o Gudeljevom impulzivnom činu. Na suđenjima se govorilo kako je čuo da su mu srpski pobunjenici ubili oca, silovali majku i spalili kuću. Navodno je na dan ubojstva u više navrata o tome pitao Reihl-Kira i Tubića koji su prolazili punktom na koji je bio razmješten, dok su ga oni navodno ignorirali. Ta teza kaže

da je Gudelj ubojstva počinio pod utjecajem tih informacija i u atmosferi u kojoj je Reihl-Kir proglašen neprijateljem. Dva nezavisna i Glavašu nesklona izvora su mi rekla kako se tog jutra Gudelj za svoju obitelj neuspješno raspitivao u Reihl-Kirovom uredu. Informacija o sudbini Gudeljeve obitelji nije bila točna – istina je samo da mu je otac odveden, ne i ubijen – no pouzdano je kolala.

Više ljudi s kojima sam razgovarao o Glavašu o njemu misle sve najgore i krive ga za razne zločine, ali ne smatraju da je naredio Reihl-Kirovo ubojstvo. U filmu se pojavljuju samo direktni svjedoci događaja, no pričao sam i s ljudima koji su ubojstvo istraživali, uključujući i moguće nalogodavce. Nekadašnji glavni ravnatelj policije VLADIMIR FABER istraživao je slučajeve mučenja i ubojstava srpskih civila zbog kojih je Glavaš osuđen. Ispričao mi je da su o slučaju Reihl-Kira razgovarali s preko sto ljudi i detaljno rekonstruirali Glavaševo kretanje, ali da nisu našli dokaz. On smatra i kako se ovo ubojstvo ne uklapa u obrazac Glavaševih zločina. Također, napad se dogodio u pola dana i u blizini kuća. Za organizirano su smaknuće postojale i povoljnije lokacije. Reihl-Kir nije jedini koji je stradao u vrijeme kada su oružje nosili mnogi koji nisu smjeli. Tubić je još u bolnici dao iskaz o tome da su drugi stražari na punktu Gudelju vikali da ne puca. Možda je dogovor postojao samo s Gudeljem, odnosno možda je ubojstvo svejedno bilo naručeno. Osobno, bliži sam stavu da nije bilo tako, ali nedvosmislen odgovor ne mogu dati.

Zašto u filmu nema razgovora s Angelinom Ratković, koja je tvrdila da je vidjela Glavaša kako nedugo prije ubojstva pored ceste razmješta policajce, kao ni spomena pisma iseljenika iz Australije koji tvrdi kako mu je Gudelj ispričao da iza napada stoje Šušak, Šeks i Glavaš?

RATKOVIĆ je, nažalost, preminula prije nego što smo s njom uspjeli razgovarati, no njena je izjava u filmu navedena. Spomenuto pismo sam čitao, no ono je anonimno pa ga, kao i mnogo toga drugog, u film nisam uvrstio jer nisam siguran da je točno. Postoji ogromna šuma stvarnih ili navodnih informacija. Postoje pisma anonimnih policajaca, kao i pisma doušnika, koja iznose različite verzije događaja i inkriminiraju različite ljude. Mnogo toga je i dalje nejasno. Ovaj film ne može sve razmrsiti i morali smo donositi odluke na što se fokusirati.

Koliko su pouzdan izvor izjave s Gudeljevog suđenja, održanog u okviru notorno nepravednog hrvatskog pravosuđa, naročito kada je o zločinima iz rata riječ?

Svjedoci koji tvrde da je Gudelj bio u Reihl-Kirovom uredu isto su ispričali i meni. Naravno, moguće je da lažu. Može se postaviti i pitanje koliko su pouzdani moji sugovornici. Neki možda peru savjest, žele ostaviti drugačiju sliku o sebi ili imaju druge razloge za to što govore. Međutim, neke tvrdnje nam je potvrđivalo više ljudi. Istovremeno sam čuo barem šest različitih interpretacija motiva ubojstva, uključujući i od ljudi koji su bili s Gudeljem na punktu. Neki tvrde da su, kao Srbi, stvarna meta napada bili Reihl-Kirovi suputnici. S ovolikim vremenskim odmakom teško je otkriti tko govori istinu, a tko se krivo sjeća ili se želi krivo sjećati. Film je mogao biti potpuni rašomon, ali nisam siguran koliko bi to imalo smisla. Važno je istaknuti još nešto. Uložili smo mnogo truda da dođemo do nekih svjedoka, koji su iz straha odbili sudjelovati u filmu. Jedan se čovjek tijekom razgovora tresao. Branimira Glavaša ljudi se i danas boje. Itakako je prisutan strah da bi im se nešto moglo dogoditi ukoliko bi govorili protiv njega. Konačno, napominjem

da se s tezama filma slaže i Hedl. Tijekom rada nas smo dvojica o svemu opsežno razgovarali.

Nezavisno od izravne uloge u ubojstvu, film ne ostavlja mjesta sumnji da je Glavaš nastojao ukloniti i huškao na Reihl-Kira, čija je pozicija apsurdna. On je načelnik policije odane HDZ-ovoj vlasti, dok isti HDZ organizira parapoliciju koja ga ruši i doslovce se bavi terorizmom, primjerice miniranjem srpskih lokala?

Glavaš otvoreno laže kada u nedavnim istupima govori kako su on i Reihl-Kir bili u korektnim odnosima. Iz Glavaševog intervjua objavljenog 1992. u knjizi 'Slavonska krv' očito je duboko neprijateljstvo. Za Glavaša i ljude oko njega Reihl-Kir je čovjek koji smeta zato što s pobunjenicima razgovora, umjesto da se s njima obračuna oružjem. Sveukupno je Reihl-Kir bio u nemogućoj situaciji. Zanimljivo je pitanje i zašto je ustrajavao na svojoj funkciji, s obzirom na to da je prema svjedočenjima naslućivao da će biti ubijen. Možda je i ponešto naivno vjerovao u poruke iz Zagreba po kojima rata neće biti. Mislim da je bio žrtva sukoba dviju frakcija HDZ-a, jedne na liniji TUĐMAN – MANOLIĆ – BOLJKOVAC i druge, ekstremističke. Bio je to i sukob obrazovanih profesionalaca iz prošlog sustava s pripadnicima polusvijeta koji su odjednom stekli moć i u novim okolnostima vidjeli i priliku za osobni uspon. U korijenu mnogih zločina bila je pljačka. Napadani Srbi nerijetko su bili oni koji su imali novac ili stanove.

Glavaš i Šeks

Koliko je Glavaš bio nezavisan, a koliko dio Šuškove i Šeksove osovine, te zašto Glavaš i Šeks nisu među sugovornicima?

Prvo pitanje ostaje neodgovoreno. Dio sugovornika kaže kako je Glavaš bio narcisoidna kukavica željna pažnje i novca i kako nije mogao ništa bez *masterminda* ŠEKSA koji je vukao konce. Drugi pričaju da je Šeks bio plašljivac koji je u Osijeku pio skriven u skloništu, dok je Glavaš radio što je htio. O ŠUŠKU imam još manje informacija. Što se sudjelovanja u filmu tiče, imali smo dilemu želimo li Glavašu pružiti priliku da iznosi neistine, a neki sugovornici su sudjelovanje uvjetovali njegovim izostankom. Ni Reihl-Kir nema priliku iznijeti svoju stranu priče. Ipak, tijekom nekoliko dana više sam puta uzaludno nazivao Glavaša. Vjerujem da je o filmu bio obaviješten i iz drugih kanala. Sa Šeksom smo razgovarali. Opsežno je objašnjavao kako s ubojstvom nema nikakve veze. No, razlog zašto smo ga izostavili je taj što nam o njegovoj ulozi nitko nije rekao ništa konkretno.

U filmu nema ni Gudelja, kojeg bi bilo važno čuti. Jeste li pokušali doći do njega?

Tek nedavno sam saznao da je zaista pušten prije isteka zatvorske kazne i da je u Tenji. Neizravno sam ga pokušao kontaktirati, ali neuspješno. Žao mi je zbog toga, ali mislim da bi Gudelj do sada, da želi, već ispričao što ima za reći.

Mnogo govore i potezi državnih struktura. Gudelju je omogućen bijeg, potom je amnestiran, a u procesu kojim je konačno osuđen mogući se nalogodavci nisu istraživali. No, suđenje se u filmu jedva spominje. Zašto?

Činjenice da je Gudelj poslije ubojstva bio zaštićen i da nalogodavci nisu istraživani idu u prilog teoriji da je napad bio organiziran. Međutim, i o ovome postoje različite priče. Neki tvrde da su njegov bijeg organizirali lokalni ljudi iz Tenje, a ne Glavaš. No, sudski proces je

izostavljen najviše zbog toga što se javna priča o Reihl-Kiru svih ovih godina fokusirala upravo na propuste i nepošten odnos države. To jest vrlo važna tema, ali ja sam htio napraviti film o samom Reihl-Kiru, o tome tko je on bio i za što se zalagao. Htio sam vratiti fokus na njega samog. Istina je i da bi sudski proces i borbu s institucijama bilo teško filmski zanimljivo prikazati. To je tema za drugi film.

Nikola Jaman, formalni zapovjednik zloglasne Zaštitne čete, poznate i kao Branimirova osječka bojna, kao i novinar Goran Flauder u dokumentarcu iznose kako je Glavaš i prije izbijanja rata organizirao napade na srpska sela. Jaman zaključuje da u Slavoniji rata ne bi bilo da ga hrvatska strana nije provocirala. U kontekstu dominantne crno-bijele interpretacije povijesti to je vrlo heretička teza?

Takvih provokacija je sigurno bilo. Doduše, nitko od sugovornika ne misli da je istinita priča u kojoj ŠUŠAK i VICE VUKOJEVIĆ po Borovom Selu osobno iz armbrusta ispaljuju granate, što je ponavljao tadašnji ministar unutarnjih poslova Josip Boljkovac. Međutim, JAMAN i jedan policijski zapovjednik su mi pričali kako su hrvatske postrojbe u svibnju 1991. zaista ispaljivale granate na Borovo Selo. Dio političke strukture u Slavoniji je organizirao napade na srpsko stanovništvo s ciljem izazivanja rata i 'rješavanja' problema postojanja tamošnjih Srba.

U filmu je slabo zastupljena perspektiva srpskog stanovništva. Tadašnja saborska zastupnica Gordana Ajduković i Tubić pričaju o danu ubojstva. Tu su i snimke iz Sarvaša, koje Srbe dijelom stereotipno prikazuju kako piju povodom Đurđevdana. 'Mirotvorac' se doima kao prilično hrvatski film – problematizira odnos proradne i antiratne hrvatske struje, dok su i u njemu Srbi više isključeni objekt?

Iskreno sam htio napraviti film koji bi ponudio pogled s obiju strana barikada pa sam se u jednom momentu obraćao i institucijama srpske manjine za pomoć. Međutim, uspio sam doći samo do sugovornika koji zbog straha nisu htjeli sudjelovati. Možda je stvarno propuštena prilika da se napravi još izbalansirani film, ali mislim da je i ova pozicija autorski legitimna i da je film u političkom smislu pošten prema objema stranama.

Gudelj je pušten na slobodu devet mjeseci prije isteka zatvorske kazne. Slobodan čovjek je i Glavaš, unatoč novoj nepravomoćnoj presudi zbog mučenja i ubojstava osječkih Srba, a vraćena su mu i odlikovanja. Zagovornika mira Reihl-Kira se tek 'malobrojni sjete 1. srpnja', istaknula je Senna Šimek iz Inicijative mladih za ljudska prava. Što ovo govori o hrvatskoj državi i društvu? Navedeno govori da smo kao društvo potpuno pogrešno usmjereni. Činjenica da je Glavaš s makar nepravomoćnom presudom za takve zločine na slobodi je sramotna, kao i argumentacija po kojoj je riječ o osobi zaslužnoj za obranu Hrvatske, te prethodno poništavanje presuda ili to što mu je omogućeno da bježi iz zemlje.

Reihl-Kir je u posljednje vrijeme dobio roman ELVISA BOŠNJAKA 'Gdje je nestao Kir', a njegovim je imenom nazvana ulica koja iz Osijeka vodi u Tenju. Film završava snimkama djece iz Osnovne škole Bijelo Brdo u kojoj učenici uče o Reihl-Kiru, ali to je inicijativa jedne profesorice. Reihl-Kirov javni status i dalje je apsolutno neprimjeren u odnosu na ono što je predstavljao. On je osoba kojoj treba graditi spomenike i o kojoj se trebaju snimati filmovi. ■

Priče iz banjo-lučkog prstena

Čovjek u radnom odijelu nije previše zabrinut zbog podruma u koji su probile podzemne vode. Poplava iz 2014. bila je za Jablan mnogo gora. Po govoru, mora da je bio Dalmatinac: Goran Popović, rodom iz Čiste Male, izbjegao je s obitelji 1995. i skrasio se u RS-u. Ni on ni neki drugi ne pridaju osobitu pažnju zadnjim događajima u Srpskoj

KADA je 1. aprila navečer objavljena vijest da je ruski predsjednik VLADIMIR PUTIN primio u svojim odajama predsjednika Republike Srpske MILORADA DODIKA, pomislio sam kako je riječ o prvoaprilskoj šali i da je, kao takvu, treba uzeti s dozom opreza. Posebno zato što s predsjednikom Ruske Federacije nema šale, ali i stoga što sam istoga susreo sat-dva ranije u centru Banje Luke; kiša je u razmacima danima uporno natapala ulice, rijetki prolaznici samo bi projurili pored njega, a

ja sam pod kišobranom zurio u tu pojavu iz blizine: stajao je nepomičan uz vrata kafea 'Putin', voštanog lica i pomalo nalik na nekog drugog, s tim 'izvezenim' oblikom očiju, pomlađenim licem i šalom oko vrata koji mu je dosezao gotovo do zapešća.

Dan ili dva ranije nikome u Republici Srpskoj nije bilo do šale. Medijski i politički probudena napetost, koja je i nas nagnala u taj bosanskohercegovački entitet, razvodnila se pred bujicama vode, pa su ljudi, umjesto da lamentiraju o tome hoće li Interpol prihvatiti zahtjev Suda BiH da za Dodikom raspiše

međunarodnu tjeralicu zbog sumnje da je počinio kazneno djelo ugrožavanja ustavnog poretka BiH, pumpali vodu iz svojih podruma i kuća.

Vozeći se tako uz poludjeli tok rijeke Vrbas, tražeći područja koja su se našla na udaru poplava, nabasali smo na Trn, mjesto u Općini Laktaši, seoce s baščama i blagom. Oslonjena na kapiju, jedna žena ispitivačkog pogleda ovako je opisala susrete s ljudima koje je zahvatila vodena nevolja:

Dragica Bašić: Što mislite, odakle sam došla? Onako po govoru?

— Pitam ih jesu li svi živi, kažu da jesu. Pitam hoće li biti bolje, kažu: 'Neće, nadajte se gore, padat će još.'

Zatim nastavi:

— Slabo ja znam ovaj kraj, ja sam ovdje nova. Što mislite, odakle sam došla? Onako po govoru, po glasu, što biste rekli? – raspoloženo dobaci.

— Bosna? Mora biti. Iz Zenice? – nagađa fotograf ANTO, inače rođeni Zeničanin.

— Ima ovdje prilično Zeničana – odgovori. – Moje mjesto je Glamoč, kanton 10. Da vam kažem nešto, to moje mjesto, taj moj Glamoč. Taj kraj je bio veza za more i unutrašnjost i tko god je naišao zimi i po mećavi, a znate kakav je snijeg zimi kod nas, kad zatrpa kuće, nitko tko slučajno nije imao gdje zanočiti nije ostao vani, pa su tako i cijele porodice s djecom noćivale u mojoj kući. Ajme što ih je bilo, a ja volim narod. Igrači Hajduka, dok su u to vrijeme bili na pripremama u Glamoču, pobjegli bi iz motela, kod mene da im svijam pite... A kuća mi je bila u Glamoču, kao i ovdje – pored ceste. Vidiš danas, nikad nam nije bilo ljepše: robe kol'ko hoćeš, hrane kol'ko hoćeš, kafića, kafana, ma ljepota. Da je meni para, lako bi mi za kafanu.

Tok misli DRAGICE BAŠIĆ, žene plemenitih namjera, pratio nas je još mnogo kilometara. Sлагali smo nadalje pazle njezina života.

Nismo stigli prekasno. Čovjek u radnom odijelu, velikih šaka, nije bio previše zabrinut zbog poplavljenog podruma u koji su probile podzemne vode. Ili se barem takvim činio. Poplava iz 2014. godine bila je za mjesto Jablan mnogo gora. Zato ljudi ondje grade barem dvokatnice, izdižu se koliko mogu od zemlje, podižući visoke stupove i stepenice. Po govoru, taj čovjek je morao biti Dalmatinac: GORAN POPOVIĆ, rodom iz Čiste Male, iz zaleđa Vodica, izbjegao je s obitelji 1995., da bi se nakon obitavanja po Srbiji napokon skrasio u Republici Srpskoj. U Jablanu, dakle, mnogo je raseljenih. Ali i davno naseljenih, poput Ukrajinaca koji su, kako mi tumači, pristigli tokom aneksije Bosne i Hercegovine početkom prošlog stoljeća. Ni on ni neki drugi ne pridaju osobitu pažnju zadnjim događajima u Srpskoj. Uvjeren je da će se, ako se nešto naopako i dogodi, to desiti samo u slučaju da Europa tako hoće. Drugim riječima, želi li ona sukob, ona će ga narodima, ne samo u RS-u, i nametnuti.

Čudna je zvjerka ta Europa u očima stanovnika srpskog entiteta u BiH.

Braća iz Kasapovića

Preko jednog hrđavog mostića, možda potrošenog u svojem bivanju, ispod kojeg prolazi rječica Sana, pa dalje prema šumi uskim blatnjavim drumom, nakon sat vremena ili nešto više, čovjek može očekivati svakojaka iznenađenja. Prvo je to da je iznenađujuće toplo u debelom hladu šume gdje glasno luči potok, pri čemu vjetar naočigled svijuu suspreže svoj dah. Zbog šumske ravnoteže, čini se da vjetrom netko ondje upravlja. Jedna kuća, tik do potoka, otvorila je svoja vrata; pokazala je svoje cipele, svoj kišobran i ladice, skrojenu odjeću i još ponešto, uglavnom znakove da u njoj ljudi borave, ali se ne oglašavaju kako se to kome prohtije, tko zna zašto, pa zvonim. Neobična pojava domaćina razbija stereotip da u blatnjavoj šumi, u tom hrđavom ljudskom životu, obitavaju samo gorštaci sa sjekirama u rukama. Jer, doista smo fotoreporter Anto i ja mogli odahnuti, čak se i osmjehnuti, kada se ispred nas ukazao PETAR KASAPOVIĆ – predstavi se kao PERO, blagim glasom i stasom, i uputi nas da se nalazimo u zaselku Kasapovići koji je pripadao prijeratnoj Općini Ključ, danas dijelu Federacije BiH, dok su Kasapovići administrativno nakon Dejtonskog sporazuma 1995. godine pripali Republici Srpskoj. Ondje je desetak

Goran Popović

stalnih stanovnika, poljoprivrednika i uzgajivača sitne stoke.

Petar je 43-godišnji fizioterapeut, kojeg mjesto ne drži. Sezonski radi kao maser na Jadranu, od Crikvenice do Novog Vindolskog. Zараđuje dovoljno pa mu novac dostaje dugo nakon sezone. Njegovu godinu dana mlađi brat GOJKO, s kojim je slijedom dječje igre podizao šumske šatore, čini se njegova suprotnost: odjeven u maskirnu jaknu s oznakom Vojske RS-a, koju je kao ročnik služio 2000. godine, pokazuje glavom prema potoku i s osmijehom reče:

Petar Kasapović kaže da svoj život više ne zamišlja u BiH, u koju se razočarao, jer ne možeš se dobro osjećati kada se ondje svakodnevno valja neka kancerogena priča. 'Jebeš politiku, ja, vjeruj mi, ni televizor ne znam gdje se pali i gdje se gasi', dodaje brat mu Gojko

— Kažu meni ljudi, slučajni prolaznici: Što bih dao da imam ispred kuće takav potok. A ja im odgovorim: Što bih ja dao da ga nema, ja bih ovo sve okopao i zagrnio da bude ravnica. Jebem ti potok – prisnaži glasom iz kojeg je isijavala čudna osjećajnost prema objektu priče.

Nije jasno kakvu bi politika ulogu mogla imati u tom kraju i netaknutoj prirodi za koje bi se vjerojatno najviše otimali lovci na šumsku divljač. Kada slušate Petra Kasapovića, jasno vam je da entitetska politika poznaje i korupciju i kriminal. I toga je svjestan. I zato riječi malog čovjeka ondje zvuče još skromnije: Jeste, ovdje je lijepo, samo da se neka druga politika vodi. Drugim riječima, da ljudi dobiju šansu napraviti neku priču od života. Petar kaže da to mjesto ne nudi ništa osim šume, da radiš u šumi, s drvima, a on nije za taj posao. Povjerava se da svoj život više ne zamišlja u BiH, u koju se razočarao, jer ne možeš se dobro osjećati kada se ondje svakodnevno valja neka kancerogena priča. A ona se servira, kako tumači, po sistemu lažnih vijesti, lažnih portala i slično.

— Kome vjerovati, osim što znaš da je to laž koja te bukvalno iznervira? – pita.

— Jebeš politiku, ja, vjeruj mi, ni televizor ne znam gdje se pali i gdje se gasi – odgovara njegov brat Gojko.

U Ribniku, gdje je vrijeme stalo

U kasnu jesen 1991., kada je rat u Slavoniji već dobrano prinisio žrtve, RADENKO JOVANOVIĆ konobario je u bosanskohercegovačkom Cazinu. Jedno jutro izvan smjene njegov ga je kolega pozvao na kavu i prija-

Ja sam bio u ratu, u 33. godini izgubio nogu. Kome je do rata, čovječe? Evo, ja normalno idem u Ključ u Federaciju. Nekad sam bio konobar u Ključu. Muslimani koji su radili sa mnom rekli su: 'Jebi ga, ako zapuca, ti na svoju stranu, mi na svoju...' – priča Radenko Jovanović

teljski mu kazao: 'Radenko, poslušaj me, uzmi svoju porodicu i otidi svom narodu. Mi tebe nećemo moći zaštititi.' Nije se Radenko nikada tužio na svoje radne kolege Bošnjake ili, kako bi rekao, Muslimane, on kao Srbin vrlo se korektno s njima slagao, i oni s njim, ali izvan posla osjetio je ipak sitno podbadaње na nacionalnoj osnovi. Bio je tada otac jednog djeteta pa je nakon kraćeg razmišljanja supruzi rekao da bi bilo dobro da pokupe stvari i vrate se kući u Ribnik, među svoje – Srbe. 'Kuda ćeš?' rekla mu je supruga, 'ne budi budalast, vidiš da smo ovdje dobro primljeni.' On joj je odgovorio: 'Znam, sve razumijem, ali neće mene ljudi s kojima radim dirati, već će doći neki drugi divljaci, pa će i ovi nadrljati zbog nas.'

I tako su se Jovanovići pokupili i otišli u Ribnik. Kada se rat u BiH zahuktao, Radenko se ponovno našao pred izborom: ili će odjenući uniformu ili će bježati. Sve češće je slušao jadikovke mještana, čiji su članovi rodbine već bili stradali. A i neki Radenkovi članovi šire familije. Njega je pak bila sramota proći mjestom, razmišljao je: 'Nije moja stražnjica skuplja od njihovih.' 'Ja ne mogu bježati', reče

Sezonski radi kao maser na Jadranu – Petar Kasapović

Putin ispred
'Putina' u Banjoj Luci

supruzi, 'ja ću ostati uz svoj narod, neka poginem, nije problem.'

Skicirao sam ovu ispovijed iz fragmenata osobne priče Radenka Jovanovića, danas predsjednika Udruženja ratnih invalida Općine Ribnik u sjeverozapadnom dijelu Republike Srpske. A dan ranije vrlo obzirna recepcionarka u hotelu u Banjoj Luci na moje pitanje kuda bi nas uputila uokolo, u mjesta koja bi mogla biti zanimljiva i gdje ima neobičnih pojava i ljudi, odgovorila je: 'Ođite u Ribnik, ondje je vrijeme stalo.'

Jovanovića smo dakle susreli u mjesnom kafiću, posve slučajno, gdje smo najprije bili u prilici slušati razgovor između njega i dvojice mještana koji se ticao teorija o svjetskoj politici, TRUMPU, MACRONU i ostalima. Bio je to čaršijski razgovor, s pošalicama i dosjetkama, ponekad na rubu umjesnog. Ali izjave 'malo je miroljubivih ljudi, to je problem' i 'širite mir, pustite rat', koje mi je Radenko u trenutku obraćanja uputio, bile su otonac da čujem i ostatak njegove priče, koja možda može dati jedan drugi pogled na prošlost naroda u BiH. A možda može poslužiti i kao upozorenje. Ovako ju je opisao:

'Slušaj, moje lično mišljenje, nemoj me pogrešno shvatiti, ja jesam Srbin, ali trebali smo se podijeliti: Hrvati svoje, oni svoje, mi svoje, da mirno živimo k'o ljudi. Dosta je više bilo. Ja sam bio u ratu, u 33. godini izgubio nogu. Kome je do rata, čovječe? Evo, ja normalno idem u Ključ u Federaciju, nitko mi nije nikad rekao: 'Tamo se daj.' Imam ljude koji su radili sa mnom, ja sam nekad bio i konobar u Ključu, u hotelu Turist sam radio. Muslimani koji su radili sa mnom rekli su: 'Jebi ga, ako zapuca, ti na svoju stranu, mi na svoju...'

Kada se čovjek bolje zagleda, uočljivo je zaobljanje ispod njegove nogavice, na mjestu gdje je umjesto noge ugrađena proteza. Priča mirno uzdržanim glasom, između dva dima cigarete, kaže: oduvijek je bio strastveni pušač.

'Zašto sam ja nogu izgubio?' obraća mi se tražeći u sebi odgovor. 'Ja sam prošao kroz rat, i ne bih želio nikome, najcrnjem neprijatelju. Što da ja pucam na nečije dijete, netko drugi na moje? Naposljetku, koja država bez ekonomije može ratovati? Pa tko će u vojsku, naročito vaša generacija, i mlađa, pa niste ljudi.'

Kaže da mu nije problem pričati do sitnih detalja o ratu, do kojih može doprijeti, da je psihički jak čovjek usprkos invalidnosti. Odnedud je izvukao priču o ZORANU i SAFETU, govori da joj je prisustvovao. Dakle, Zoran i Safet dovikivali su se preko položaja svojih vojski, svatko sa svoje strane. Jedni imaju rakiju, drugi cigareta. Kao u pravna

vremena, nekome je palo na pamet da naprave robnu razmjenu. Ubrzo su razmijenili rakiju za cigarete. Dogovor je bio da za to vrijeme nema pucanja, tako da su se njih dvojica našla na pola puta kako bi razmijenila robu. Rukovali su se i zagrlili. I zatim svatko na svoju stranu, da bi borba mogla iznova započeti.

ALI to nije bilo u trenutku u kojem je Radenko ranjen. Bile su to neke druge okolnosti. Kada je pala granata, rep je pogodio njega i on je najteže stradao među sedmero ranjenih. Noga je poletjela, izokrenula se. Bilo je to kod Milića, prema Zvorniku. Našli su se u potpunom okruženju. U trenutku ranjavanja nije bilo nikakvog bola, kao ni tri sata poslije. Radenko takav fenomen pripisuje adrenalinu. Svijest o boli pojavila se u trenutku kada su mu amputirali nogu u Beogradu, nakon čega se mjesec dana nije mogao okrenuti ni na jednu stranu kreveta. — Čudno je, vidiš, da je medicinska sestra bila Muslimanka, kao i doktor na ortopediji u Rudom. I ta sestra, vidiš, tješila je ljude, savjetovala — kaže mi.

Sve je to promijenilo njegov stav o ratu, o ljudima. U početku nije tako razmišljao. — Sve tri strane u tom momentu na početku imale su nacionalni naboj, mislim, to je normalno, razumiješ. U ljudskoj psihi je to

sasvim normalno. Poslije ti dođe, da prosti, iz guzice u glavu. Mnogo pitanja sebi postaviš. Slušaj, ti da si krajnja desnica ili što, poštujem, ali ja danas nisam nigdje. Ipak, kad je rat počeo, bio sam potpuno desno — priznaje.

Domeće da je sad miroljubiv čovjek koji poručuje omladini da niti jedna mržnja nema opravdanja. Svakom kaže: Budite miroljubivi, pokušajte miriti ljude, drugo ne vrijedi.

'Zbog čega se ti i ja razlikujemo? Ne znam kako vi vidite ovu situaciju, ali — oni su većina, ako ovo sruše, nas nema. Znaš li ti što je ALIJA rek'o, rahmetli kako kažu: Sve jedan srpski vojnik koji je nosio uniformu ležat će pet godina zatvora. Trebam li da pristanem na to? Nisam ja to tražio, ja sam bio uz svoj narod k'o i ti uz svoj. O čemu pričamo. Daj jednom da se razdijelimo, da sjednemo k'o ljudi, da se nas trojica dogovorimo — nećemo se dirati, hajmo malo ekonomije, ljudski da pričamo. Mislim da smo se mi branili, zar ja mogu biti agresor i da li sam je nekog napao u Ribniku? Ja hoću da samo budem realan: nema čistoće u ratu. Hvala Gospodu Bogu, ja se nisam ogriješio, bio sam na liniji, pucaš ti na mene, ja na tebe, da sam nekome zlo činio. Vratio sam se iz bolnice, tad smo živjeli u Općini Ključ. Muslimana je bilo koliko hoćeš, da sam bio osvetoljubiv, mogao sam raditi šta sam htio u to vrijeme,

Radenko Jovanović,
predsjednik Udruženja ratnih
invalida Općine Ribnik

ali nije bilo čovjeka kojem nisam rekao dobar dan. I pio kafu s njima i kod brice Muslimana se šišao. Nemam mržnju u sebi. Onaj tko je ispalio granatu koja mi je odnijela nogu, i s njim bih pio kafu, ne zamjeram ništa, nije on kriv. Jedna ćerka mi radi u jednoj firmi u Banjoj Luci, sin je majstor, dok je druga ćerka udata u selu, ima dvoje djece. Nažalost, njezina je pak ćerka lani, u 22. godini života, ostala bez ruke, valjak za peglanje uhvatio joj je ruku. Bila je u Osijeku na operaciji, poznati doktor ju je operisao za tu oblast — spasio joj ruku. Međutim, kad se vratila u Banju Luku zbrinuli se je ovdašnji ljekari i onda zamatali ruku, pa joj je zbog problema s cirkulacijom ruku zahvatila gangrena. Morali su je amputirati. Sad opet ide u Osijek, čekaju je još dvije operacije da bi i ona mogla dobiti protezu. Vidiš, moja tetka LJUBICA kao djevojčica ostala je bez ruke također, ja bez noge i unuka bez ruke.'

Netko se, reče, debelo ogriješio.

Razgovor u Laktašima

Kakva je daljnja sudbina BiH, pitam dvojicu mještana u centru Laktaša, gradića u blizini Banje Luke, odakle dolazi čelnik RS-a Dodik. Prvo što se dade primijetiti ondje su brojne započete gradnje, to su zapravo strani investitori koji žele ulagati u taj dio RS-a. STOJAN ALEKSIĆ, nastavnik matematike u osnovnoj školi, s 40 godina staža i 15 mirovine i penzijom od 850 konvertibilnih maraka, odnosno oko 430 eura, kaže:

— Najbolji i najkorektniji odnos bi bio da entiteti imaju više samostalnosti, da se udruže u jednu državu kao što je bila Jugoslavija. Jer, BiH prema Dejtonu ima manje nadležnosti od entiteta.

Profesor dodaje da kad se 'eliminišu zakoni koje je visoki predstavnik za BiH KRISTIJAN ŠMIT donio, sve će se vratiti u normalu'. Aleksić, i ne samo on, stavlja je da je Šmit donio zakon koji nije imao pravo donijeti. Spočitavaju mu da nije imenovan kao visoki predstavnik (u skladu s Aneksom 10 Dejtonskog mirovnog sporazuma) i da ga zato RS ne priznaje. Drugo, donio je zakon koji visoki predstavnici ni u jednoj zemlji ne mogu donositi: za ljude u Laktašima postoji Parlamentarna skupština koja donosi i usvaja zakone, a ne nekakav Šmit koji je, podsjeća Aleksić, donio zakon koji nije usvojio RS i zato su kaznili Dodika s godinu dana zatvora nepravomoćno i da šest godina ne može obavljati nikakvu političku funkciju.

Profesor Aleksić će kazati da Dodik nije ništa zgriješio, samo međunarodna zajednica, SFOR i EUFOR trebaju 'eliminirati visoke predstavnike i međunarodne sudije u ustavnom sudu', što god to značilo. On je stavlja da toga nema nigdje u svijetu, već samo u Bosni, i da to svima pravi problem: i Hrvatima i Srbima i Bošnjacima. On će i dalje stati u obranu Dodika, čak će spomenuti kako ga je branio hrvatski odvjetnik NOBILO; nakon povratka s beogradskog fakulteta Dodik je, priča mi, okupio jednu naprednu grupu omladinaca kada je počelo nešto ozbiljnije da se radi u Laktašima, a bio je prvi njihov odbornik u Skupštini BiH. To je čovjek koji nikoga ne mrzi, vrlo je prijatan sa svakim, takve je naravi, ističe Aleksić

— Ali to da novim ustavom želi svoju vojsku, da ne priznaje Sud BiH? — pitam.

— Sve smo mi to prije imali Dejtonskim sporazumom. Imali smo i ustavom svoju vojsku i policiju i sudstvo, granična policija bila je srpska — kaže Aleksić.

Njegov sugovornik BORISLAV KNEŽEVIĆ reći će:

— Nekome smeta ovo jako fino podneblje, gdje ima mjesta za svakoga.

A Dejton, samo što je donio mir da ljudi u njemu žive. Ali, dokle? ■

Позитивна енергија у Глини

Уз бројне представе и радионице у Глини је покренут Програм плус, намијењен образовању на српском језику и ћириличном писму, казала је Данка Јарић, водитељица Одјела за образовање СНВ-а

ДА је Програм Плус Српског народног вијећа, који је стартао као пилот пројект прије готово двије године, постигао пун погодак, показало се прије неколико дана у Српском културном центру у Глини, када је атмосфера међу дјецом и њиховим родитељима била од почетка до краја испуњена позитивном енергијом. Активности и догађаји редали су се један за другим готово без предах, а у њима су подједнако уживали малишани и њихови родитељи.

— У кратком временском раздобљу, Програм Плус покренут је на 13 локација, у Книну, Белом Манастиру, Ријеци, Бјеловару, Окучанима, Пакрацу, Србу, Жегару, Вировитици, Сплиту, Пули, Задру и Глини, а у њега је укључено више од 400 полазника — каже нам ДАНКА ЈАРИЋ, водитељица Одјела за образовање СНВ-а и појашњава.

— Ријеч је о програму подршке образовању на српском језику и ћириличном писму који је бесплатан и намијењен дјеци предшколског, основношколског и средњошколског узраста. Програм је основан, прије свега, како би СНВ подржао неформално образовање у руралним срединама гдје не постоји могућност похађања изваншколских активности. Осим популаризације образовања на

‘Заљуби се цица у принца’, представа београдског Позоришта за дјецу Максимус Арт

српском језику и ћирилици, важан циљ је кроз игру и учење, дјеци и ученицима омогућити позитивну радну атмосферу. У склопу овог програма организирамо излете, радионице, представе те низ других забавних и поучних активности. Радионице у Глини одржавају се уторком у послеподневним сатима, а за све полазнике осигурани су пријевоз и мала закуска — рекла је Данка Јарић.

Прво одржавање Програма Плус у Глини, под насловом Дан отворених врата, започело је представљањем радионица математике, енглеског језика, СТЕМ-а

Данка Јарић,
водитељица Одјела за
образовање СНВ-а

и гласбено креативне радионице које су водили наставници глинских школа.

Велико занимање дјеце и њихових родитеља изазвао је наступ познатог мађионичара Мецик Владимира. У извођењу његових трикова судјеловала су готово сва дјеца па је његов једносатни наступ протекао за трен, чему је придонијела његова партнерица која је осликавала дјечја лица занимљивим и необичним цртежима. Троје глумаца Позоришта за дјецу Максимус Арт из Београда, МИЛЕНА МАТИЋ, АНА АЛЕКСИЋ и

Жељко Алексић, први пут су наступили у Хрватској и то баш на Данима отворених врата у Глини са представом ‘Заљуби се Цица у принца’.

— Ево нас први пут са представом у Хрватској а вјерујем да неће бити посљедња — рекао нам је непосредно прије представе Жељко Алексић, директор београдског дјечјег позоришта.

— Одушевљени смо с људима које смо овдје сретали као и онима с којима смо договарали представу. Дјелујемо више од двадесет година али разликујемо се од осталих сличних ансамбала јер су наше дјечје представе надасве едукативне па тек онда забавне. Цијело вријеме дјеци ширимо позитивну енергију а све је попраћено буром смијеха. Данас ћемо извести представу ‘Заљуби се Цица у Принца’, а ријеч је о наопакој бајци у којој су почетак и крај потпуно исти а кроз представу измјењују се сцене у којој дјеца врло брзо схвате да су пријатељство и поштење заправо праве људске вриједности. Уображени принц се на крају промијени уз помоћ дворске луде, заљуби се у Цицу и сретно живе до краја живота. Колико су малишани схватили поруку представе, виђет ћете по аплаузу на крају — казао је Жељко Алексић. Да су поруке о људским вриједностима послане кроз бајковиту причу допрле до глинских малишана и ученика, заиста се могло видјети по тишини за вријеме представе и бурном поздраву на крају.

Још једна необична радионица на Данима отворених врата Програма Плус у Глини изазвала је велику пажњу. Ријеч је о оној под називом ‘Лични театар снова’ у извођењу БРАНИСЛАВА РАДОВАНОВИЋА из Културног центра Панчево и умјетничког директора фестивала Буди, на којој су дјеца сама израђивала своје мини представе смјештене у кутијама шибица. О чему је ријеч, Радовановић објашњава. — Упознат ћу дјецу да је најмање позориште које до данас постоји у свијету једно на свега два квадратна метра у Њу Јорку. Е, али тако је било до данас. Ми ћемо данас, овдје у Глини направити позориште које стане на длан и свако дијете ће у својој кутији шибица направити своју представу. Данас ћемо, овдје у Глини, имати позоришни фестивал са најмањим позориштем на свијету. Кад вас нетко пита гдје је најмање позориште на свијету, слободно реците — у Глини, нећете погријешити — објаснио нам је Бранислав Радовановић.

Идеја о оснивању Програма Плус потекла је прије неколико година од тадашњег предсједника Српског народног вијећа МИЛОРАДА ПУПОВЦА, а крајем 2023. са нотеса и роковника почела је оживљавати у стварности да би, за врло кратко вријеме, саживјела и из дана у дан добивала све већи смисао.

— Програм је настао из потребе да се унаприједи образовање дјеце и младих, припадника српске заједнице у Хрватској јер се постојећи програми који су доступни већини Срба тешко остварују или се озбиљно оспоравају као што је Програм по моделу А. Кад смо видјели да те програме полази свега 600 ученика у цијелој Хрватској није било тешко закључити да постоје отпори у школама, код родитеља али и власти опћенито, одлучили смо да кроз наше институције развијемо неформалан облик образовања који ће бити отворенији, не само за српску дјецу него и за сву другу. То се показало успјешно и за велики дио родитеља прихватљиво па нам је драго да се Програм Плус добро развија — каже Милорад Пуповац. ■

Srčani ritmovi

Članice samoorganizirane ritam-sekcije Drum 'n' bijes uoči proslave desetog rođendana kolektiva govore o njegovom nastanku, inkluzivnosti, političnosti, motivaciji za pridruživanje, međusobnoj podršci i vrijednostima koje ih drže na okupu

Članice Drum 'n' bijesa na probi (Foto: Tamara Opačić)

ONE su glasne, borbene i gotovo da ne postoji nijedan prosvjed s antifašističkim, feminističkim i antikapitalističkim predznakom koji u posljednjih deset godina nisu podržale. Uostalom, svatko tko se u proteklom desetljeću barem jednom pojavio na Povorci ponosa, Noćnom maršu, Trnjanskim kresovima, prosvjedima za prava novinara i drugih radnika, akcijama protiv mračnih tendencija ultrakonzervativaca, genocida u Gazi ili klimatskih promjena, neminovno ih je čuo i vidio kako, koračajući i udaranjem u bubnjeve, drže ritam, okupljene potiču na pljeskanje, zviždanje, a one opuštene i na ples. Radi se o članicama samoorganizirane ritam-sekcije Drum 'n' bijes, kojima smo se prošlog tjedna, uoči proslave njihovog desetog rođendana, pridružili na probi.

Bila je to i prilika da iz prve ruke posvjedočimo kako funkcionira jedan od rijetkih domaćih kolektiva u kojem ne postoji hijerarhija, već se odluke donose direktno-demokratskim putem. Sve je počelo tako što su nam po dolasku u prostorije Mreže antifašistkinja Zagreba (MAZ), odnosno

Što se mene tiče, to je najbolji način prosvjedovanja. Transparente možeš držati cijelo vrijeme, ali je pitanje koliko će se ljudi okrenuti i pročitati ih, hoće li ih uopće biti briga za to što su pročitali. A zvuk čuješ, naprosto ne možeš da ne čuješ bubanj – kaže Arlu Beli

Saveza antifašističkih boraca i antifašista RH (SABA), gdje najčešće uvježbavaju svoje točke i održavaju bubnjarske radionice, dodijelile par čepića za uši.

— Amaterizam je predznak koji nam je omogućio inkluzivnost. Drugim riječima, svaka osoba, neovisno o glazbenom predznanju, može se pojaviti na radionici i nakon dva do tri susreta spremna je za bubnjanje na protestu. I upravo je to moć Drum 'n' bijesa – tumači nam DORIA JUKIĆ, jedna od suosnivačica kolektiva.

U 2015. godini pokrenula ga je s još tri drugarice: PETROM TOMAŠIĆ, DUNJOM KUČINAC i LINOM GONAN. Uz onaj aktivistički, svaka od njih je imala i muzički *background*. Svoja bazična znanja, stečena uglavnom kroz angažman na alternativnoj sceni, uskoro su odlučile podijeliti sa zainteresiranima s kojima dijele jasno postavljene vrijednosti: solidarnost, drugarstvo, kvir feminizam, antifašizam, očuvanje okoliša, zaštitu ljudskih prava i prava životinja. U startu su donijele odluku i da neće bubnjati na skupovima političkih stranaka.

— Apsolutno smo politične, ali nas ne zanima politikanstvo. Želimo da naš glas ostane *grassroot*, glas iz naroda, građanski. Shodno

tome i ovisno o svakoj pojedinoj akciji, razgovaramo, promišljamo i odlučujemo hoćemo li neki događaj podržati ili nećemo. Sve to nas razlikuje od klasičnih ritam-sekcija i ne čini nas tek pukim dodatkom prosvjedima. Pritom vrijednosti iza kojih stojimo kao kolektiv zagovaramo iz autentičnih pozicija: među nama ima kvir osoba, radnica i radnika, nezaposlenih, studentica i studenata – govori 31-godišnja Doria, koja je po struci socijalna radnica, angažirana na radu sa žrtvama obiteljskog nasilja.

BUDUĆI da se na zagrebačkim povorkama ponosa bubnja od 2009., a godinama na području Zagreba djeluje i bubnjarska skupina Zli bubnjari, naša sugovornica kaže kako Drum 'n' bijesom nisu izmislile ništa novo, već da su odlučile osnovati novu *ad hoc* sekciju koja je tu da kontinuirano pruža podršku različitim akcijama i inicijativama. Obično im se javljaju osobe koje su ljute i žele nešto promijeniti, a da možda nisu spremne pisati govore ili nositi transparente.

— Ali zato mogu bubnjati. Pritom dajemo do znanja kako nikoga ne bacamo u vatru, nego smo zajedno, konstantno se podržavamo i hrabrimo. Tako je, uostalom, i rastao kolektiv – dodaje Doria Jukić.

Drum 'n' bijes trenutno broji 40-ak članica i članova, a u proteklih deset godina podržale su preko 200 različitih akcija. Kako teže decentralizaciji, bubnjale su i u drugim gradovima: Rijeci, Splitu, Zadru, Karlovcu i Puli. Obilazile su i regiju, a u Mađarskoj, gdje su se povezale sa sličnim kolektivima unutar mreže Rhythms of Resistance, sudjelovale su pak na prosvjedu protiv okupljanja fašista.

U kasnijoj fazi podržale su osnivanje drugih bubnjarskih sekcija u pojedinim sredinama, kao što je Feministički tamburaški front u Rijeci. A trenutno Feministički tamburaški front, domeće Doria, podržava osnivanje pulskog kolektiva koji čini dio ekipe koja je prošle godine organizirala prvu Povorku ponosa u tom gradu.

— Kroz takve suradnje radimo i na stvaranju ozbiljnije kritične mase te činimo dio aktivističkog kodača koji se, uostalom, sastoji i od zagovaračkog rada u udrugama civilnog društva. Drugim riječima, moramo međusobno biti povezani na svim postojećim razinama jer drugačije ni ne možemo očekivati promjenu.

Budući da Drum 'n' bijes od starta dominantno čine žene, zanima nas radi li se o slučajnosti ili svjesnoj odluci. Doria odgovara kako je ponosna što je njihov kolektiv, za razliku od niza drugih, pretežno ženski, izrazito kvir i što privlači upravo takve osobe. — Takve okolnosti su nam omogućile da izgradimo siguran prostor unutar kojega možemo biti ono što uistinu jesmo i osjećati se prihvaćeno. U takvim uvjetima su i svi cis strejt muškarci koji su nam se pridružili stvarno bili drugari, spremni na savezništvo, međusobnu podršku bez pokušaja dominiranja ili zauzimanja prostora. Uostalom, drugačije ni ne mogu s nama – dodaje kroz smijeh.

Što se pak tiče dobne strukture, ona se u Drum 'n' bijesu kreće od 16 do 50-ak godina. I tako je cijelo vrijeme. Doduše, uvijek je prevladavala skupina ljudi od 20 do 30 godina, ali bilo je perioda u kojima su im se pridružile i nešto starije članice i članovi. — U Drum 'n' bijesu ne postoji jaz ni po kojem ključu, pa tako ni po godinama. Inače se dijelimo na seniorke i juniorke, i to ovisno o iskustvu, odnosno vremenu provedenom u kolektivu. Najvažnije nam je da možemo računati jedne na druge, da si možemo pomoći na osobnoj razini, dijeliti znanja, bri-

Apsolutno smo politične, ali nas ne zanima politikanstvo. Želimo da naš glas ostane grassroot, glas iz naroda. Shodno tome i ovisno o svakoj pojedinoj akciji, razgovaramo, promišljamo i odlučujemo hoće li neki događaj podržati ili ne. Sve to nas razlikuje od klasičnih ritam-sekcija i ne čini nas tek pukim dodatkom prosvjedima – govori Doria Jukić

gu, njegu i ljubav. Upravo na tim temeljima tražimo procjepe u sustavu i gradimo svoju tazbinu koja može biti organizam sam za sebe. I to ne uzimamo zdravo za gotovo – ističe Doria Jukić.

Prostori SABA-e, inače nakićeni prigodnim antifašističkim parolama i grafikama iz perioda Drugog svjetskog rata, tu su večer odjekivali smijehom i drugarskim doskočicama. A kada je došlo vrijeme za uvježbavanje bubnjarskih numera i pripadajuće koreografije, na licu mjesta uvjerali smo se kako svaki član, odnosno članica angažirane ritam-sekcije ima podjednako pravo glasa. Svi prijedlozi temeljito se razmatraju i na kraju donosi zajednička odluka. Za dobro vlastitog sluha, iz džepova vadimo ranije nam dodijeljene čepiće. Bubnjanje napokon može početi.

Izmjenjujući se unutar kruga, gotovo svaki bubnjar, odnosno bubnjarka dolazi na red za udaranje ritma kojem će se pridružiti ostatak kolektiva i dalje ga razvijati do kraja sekvence. Kako odmiču numere, tako se i ubrzava njihov tempo, a posljednično raste i adrenalin. Na red za ulazak u krug došla je i 31-godišnja LAURA MARTINOVIĆ. Bubnja od osnovne škole, a Drum 'n' bijesu pridružila se prije dvije i pol godine jer je, kaže, na neki način željela postati glasna.

— Jednostavno se nikad nisam vidjela kako nosim transparente i tako hodam u gomili. Borbi za jednakost sam htjela doprinijeti na neke druge načine, a to su za mene glazba, buka, ritam i veselje. I to je ona što me i inače inspirira, tako zamišljam idealne prosvjede – veli ona.

Prvi prosvjed na kojem je bubnjala s Drum 'n' bijesom bio je zagrebački Noćni marš u organizaciji FAKTIV-a.

— Bilo je toliko prekrasno, sa svim tim veseljem i ženama koje su plesale oko nas, družile se i grlile. Sam taj osjećaj kad vidiš kako žene podržavaju druge žene... To mi je bilo toliko inspirativno jer imam osjećaj da su u našoj svakodnevnici žene često okrenute jedne protiv drugih. A postoji i taj

Bubnjanjem protiv klečavaca – članice Drum 'n' bijesa na Trgu bana Jelačića u Zagrebu (Foto: Sanjin Strukić/PIXSELL)

nekakav nevidljivi muško-ženski rat. Kada malo izadeš iz toga i pojaviš se na jednom takvom prosvjedu, pa srce ti se otvori, bude ti lakše – govori Laura.

— I zapravo shvatiš da uopće ne mora biti toga rata – dodaje njena bubnjarska kolegica LANA VELJAČIĆ.

Četrdesetjednogodišnja Lana kolektivu se priključila lani i kaže da joj je Drum 'n' bijes izuzetan po tome što je svaki član, odnosno članica poseban na svoj način.

— Dolazimo iz toliko različitih sfera da se vjerojatno nikad ne bismo imali priliku upoznati u našim svakodnevnim životima, a ovdje shvatiš koliko su svi ljudi zapravo slični. I u tome je naša prava snaga – objašnjava nam Lana.

— Ta različitost nas je naučila i strpljenju. Plus, ovdje se svačiji glas jednako čuje, svačije mišljenje se jednako uvažava – domće Laura.

Strpljenju se članice i članovi Drum 'n' bijesa uče i svake prve subote u mjesecu, kada uz aktiviste inicijative Ustani za slobodu na glavnom zagrebačkom trgu prosvjeduju protiv klečavaca, vjerskih fanatika koji se mole protiv ženskog prava na izbor. S obzirom na to da bubnjarka privlače pažnju – a i policija ih ponekad zbog toga tretira kao neku vrstu oružja, provokacije – u početku im nije bilo lako. Kako je rastao broj bubnjarki, tako je raslo i zajedništvo, ali na samim prosvjedima članice i članovi Drum 'n' bijesa doživjeli su svašta: fizičko naguravanje, unošenje u lice, objavu njihovih fotografija na društvenim mrežama koje su bile popraćene grubim uvredama i pozivima na nasilje. Zbog svega su razvile dodatne sigurnosne protokole.

No bubnjanje protiv klečavaca ima i svoje pozitivne strane – privlači nove članove. Jedan od njih je 22-godišnji ARLU BELI.

— Kada sam ih vidio kako bubnjaju na Trgu bana Jelačića, oduševio sam se. Počeo sam ih pratiti na društvenim mrežama, čekao da objave poziv na radionice i evo me sada tu – govori Arlu te dodaje da mu je Drum 'n' bijes omogućio najbolje ljeto dosad. Lani je, naime, u lipnju bubnjao na četiri različite povorke ponosa: zagrebačkoj, karlovačkoj, pulskoj i ljubljanskoj.

— Što se mene tiče, to je najbolji način prosvjedovanja. Transparente možeš držati cijelo vrijeme, ali je pitanje koliko će se ljudi okrenuti i pročitati ih, hoće li ih uopće biti briga za to što su pročitali. A zvuk čuješ, naprosto ne možeš da ne čuješ bubanj.

Najbolja stvar je što možemo biti u ritmu, pozivati ljude, privlačiti njihovu pažnju i tako ih potaknuti da budu osviješteni. Plus, dok bubnjaš vrijeme ti puno brže prolazi. Pogotovo kada smo svake prve subote na Trgu – priča Arlu.

Njegova želja je da jednoga dana potakne osnivanje sličnog kolektiva u svojoj lokalnoj, varaždinskoj sredini.

— Želim da svako mjesto, svaka osoba zna da se može drugačije. Ljudi ne smiju odustatati, a istodobno kao da ne shvaćaju koli-

Izvedbe Drum 'n' bijesa važan su dio Trnjanskih kresova (Foto: Igor Kralj/PIXSELL)

ku moć imaju u vlastitim rukama. I to se generalno ne tiče samo Hrvatske, nego i šire, globalne razine. A mi kao kolektiv ne odustajemo – ističe Arlu.

Dok je takvih razmišljanja, nema ni straha za budućnost Drum 'n' bijesa. Potvrđuje nam to Doria Jukić koja kaže da je sav emocionalni rad, utrošeno vrijeme, iskustvo, vještine i sve drugo što je u posljednjih deset godina ostavila u kolektivu jedna od najvećih i najčvršćih stvari.

— A čisto zato što su ideje i vrijednosti koje negujemo, ljudi koje okupljamo, toliko vrijedni da uopće ne mogu zamisliti da takvo nešto napustim – govori ona.

— Istodobno znam kako mogu vjerovati novim generacijama da će kolektiv nastaviti voditi i koordinirati u istom duhu. Sama činjenica da svi mi želimo pobunu, glasnoću i da negujemo iste vrijednosti nas drži na okupu. Sigurna sam da će tako ostati i u budućnosti kada ćemo, nadam se, podržati i masovne prosvjede nalik onima u Beogradu, gdje je relativno nedavno iz iste potrebe nastao kolektiv Bubnjari u blokadi – zaključuje Doria Jukić. ■

Na ovogodišnjem Noćnom maršu u Zagrebu u povodu Osmog marta (Foto: Josip Regović/PIXSELL)

Zagreb iz afričke perspektive

Ideja nam je bila da pomognemo Afrikancima koji žive u Zagrebu da pronađu prijatelje i osjećaju se slično kao kod kuće i da se međusobno pomažemo oko problema s kojima se suočavamo, kaže Abdoulie Jobe koji je aktivan u Panafričkom društvu u Hrvatskoj

STARIJI čitaoci sjećaju se kako je u Jugoslaviji, pa tako i u Hrvatskoj, prije rata studirao veliki broj mladih ljudi iz drugih dijelova svijeta, uključujući i Afriku, a to se, premda u manjem broju, održalo do danas. O tome govori ABDOULIE JOBE koji je iz Gambije prije 11 godina došao na studije u Hrvatsku, diplomiravši sociologiju i engleski jezik i književnosti na zagrebačkom Filozofskom fakultetu. Danas je, između ostalog, aktivan u Panafričkom društvu u Hrvatskoj (PADUH), osnovanom 2021. godine, a koje potiče pluralizam i jačanje veza između ljudi iz Afrike i domaćeg stanovništva. Kao i još neki studenti, dobio je stipendiju Ministarstva znanosti i obrazovanja. Pitamo ga kako se snalazio.

— Nešto je išlo lako, ali je bilo i težih stvari, prije svega zbog jezika koji sam morao naučiti, ali i prehrane koja se razlikuje od one na koju sam navikao. Nije mi bilo lako daleko od doma, ali sam imao priliku povezati se s kolegama koji su odavde i koji su mi dosta pomogli, tako da sam stekao dobre prijatelje – kaže.

Nedugo nakon svog dolaska imao se priliku uvjeriti u solidarnost svojih kolega. Naime, na sveučilišnom kampusu u Keniji početkom aprila 2015. grupa islamskih terorista pobila je 147 studenata. Zbog toga je performansom održanim sredinom aprila 147 studenata nepomičnim ležanjem u trajanju od 147 sekundi na površini ispred Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu odlučilo podsjetiti na taj događaj i izraziti protest zbog ubijenih kolega u Keniji.

— Bio sam među studentima koji su ležali na tlu i to mi je bilo jako bitno jer su ljudi odavde vidjeli potrebu da suosjećaju sa žrtvama te ružne priče u Keniji. Zbog toga kad prolazim pored HNK-a ne vidim samo kazalište nego i taj moment koji sam doživio, koji ću uvijek pamtit i za koji sam zahvalan svojim kolegama – ističe Jobe.

Naglašava i da na svom fakultetu nikad nije doživio govor mržnje ili rasizam.

— Većina kolega je bila znatiželjna i ispitivala me odakle sam, zašto sam došao studirati u Hrvatsku i druga pitanja. Ipak, u gradu se ponekad dogodi da se ljudi drugačije ponašaju, pa sam nekoliko puta bio u neugodnim situacijama – dodaje.

Pitamo ga ubraja li u to i rasno profiliranje, kad policija na javnim mjestima kao što su aerodromi ili kolodvori bez nekog vidljivog razloga legitimira osobe druge boje kože ili drugačijeg izgleda, na što su više puta upozoravale nevladine udruge, a o čemu su pisale i Novosti.

— Znam ljude koji su doživljavali takve stvari, a i ja sam to jednom doživio na aerodromu. Ne mogu potvrditi da je to bilo zbog boje kože, ali tako je izgledalo, pa sam pitao zašto moram pokazati dokumente – prisjeća se.

Abdoulie Jobe i Okoli Kikelomo aka MamaVeek's

Govori o stereotipima koji su česti kod ovdšnjih ljudi koji nisu putovali u taj dio svijeta, ali i o zanimanju koje pokazuju za njegovu domovinu.

— Ljudi s kojima se družimo i koje poznajem zanimali su se za moju zemlju i vjerujem da su dobili dosta podataka, a ako nešto nisam znao, tražio sam odgovore. Vidim da se često govori o migrantima i izbjeglima iz nekih zemalja, dok se o nama iz Afrike govori mnogo manje. Srećom, Gambija je mirna zemlja u koju sam bez problema putovao pet-šest puta. Bitno je da ondje nema rata, pa ako ću biti nevidljiv zbog toga, to je posebna stvar. Ima dosta zemalja u svijetu gdje se vode ratovi, gdje se događaju nasilje i progoni i gdje ljudi nisu sigurni. Zato je bitno da im pružimo pomoć i da se solidariziramo s njima – naglašava.

Zanimalo nas je kako se kao strani student snalazio s fakultetskom i inom administracijom.

— Iako stranci već godinama i decenijama ovdje studiraju, fakulteti na kojima studiramo i od kojih očekujemo da nam pomognu to ne čine. Stiče se utisak da ni tamo ni u ministarstvu ne znaju kako točno pomagati ljudima. Žele pomoći, ali ne znaju jer je naša situacija drugačija nego kod studenata iz zemalja EU-a. Kad smo imali studijska putovanja ili putovanja neke druge prirode, pogotovo kad ulazimo u Šengen, uvijek trebamo vizu. Tako sam kao igrač bejzbola, koji, nažalost, više ne treniram, trebao vizu za utakmicu na Proljetnom šampionatu u Češkoj. Nitko mi nije vjerovao da kao student zagrebačkog fakulteta trebam vizu, ali sam

je dobio. U svakom slučaju, mi koji ovdje živimo duže i imamo više iskustva možemo lakše pomagati studentima vezano uz dokumente i potvrde – ističe.

Nekad se dosta toga rješavalo u Međunarodnom studentskom klubu prijateljstva, osnovanom 1962. kao mjesto susreta i podrške stranim studentima, od kojih je većina dolazila iz tadašnjih nesvrstanih zemalja. Klub, koji je 1975. privremeno preseljen u prostor Studentskog centra, 'zbrisan' je 1990-ih, kad su njegovi arhivi i zbirke oduzeti, ljudi deložirani, a prostor zapaljen, nakon čega, a i zbog manjeg broja studenata, nije bilo sličnih aktivnosti.

— Tada je bila mnogo jača veza između stranih studenata; iako danas imamo mrežu Erasmus, to nije isto. Drugačiji su kontakti s ljudima koji su ovdje nekoliko mjeseci nego s onima koji su ovdje godinama – priča Jobe i dodaje da trenutno ima nekih 15–20 studenata iz Afrike kojima hrvatska vlada daje stipendiju. To dovodi i do pitanja gdje se danas okupljaju.

— Dok sam studirao, družio sam se u sc-u i u studentskom domu u kojem sam bio, ali i oko Glavnog kolodvora i Trga bana Jelačića, bilo kod sata ili kod konja. To je zajednička točka okupljanja brojnim ljudima, ne samo iz Afrike – kaže.

Jedno od mjesta na koje mnogi dolaze je kuhinja MamaVeek's na početku Tkalčičeve ulice, gdje OKOLI KIKELOMO, koja je iz Nigerije došla prije nekih 13 godina, svakog dana hrani po nekoliko desetina ljudi.

— Ondje sam prvi put došao dok sam kratko bio u gradu, nosio pletenice i bio pomalo zbunjen i tužan, daleko od doma. Ona je suosjećala sa mnom i vrlo brzo smo se sprijateljili. To nam je mjesto vrlo bitno jer možemo doći kad želimo – govori Jobe.

Priča i o potrebi sprečavanja predrasuda prema migrantima.

— Podaci pokazuju da su većina onih koji pokazuju mržnju prema strancima mladi ljudi i zato je bitno da prije svega oni postanu svjesni različitosti i raznolikosti. Moram reći da su Hrvatska i Zagreb zadnjih nekoliko godina mjesto gdje dolazi dosta stranaca, sad uglavnom zbog rada, a iako postoje zakonski propisi, proces integracije kao da ne postoji, počevši od neučenja jezika. Nitko ne zna tko treba olakšati proces integracije. I vama i nama je bitno da imamo zajednički život u društvu u kojem postoji poštovanje raznolikosti. Zato moramo sjesti i razgovarati da postanemo multikulturalno društvo u kojem ljudi žive jedni s drugima u harmoniji i na miran način – ističe.

— Ne smijemo čekati da diskutiramo o problemima s kojima su suočeni stranci, o tome moramo diskutirati sad, a ne kad bude prekasno. Mi volimo sve, ali to ne znači da stranci nemaju loša iskustva, zbog čega je razgovor jako bitan. Bitno je da ljudi znaju zašto netko migrira, nisu svi ilegalci ili divlji ljudi. Nažalost, ima dosta domaćih koji tako misle i zato ih moramo osvijestiti da ne vjeruju u sve što čuju na vijestima ili u novinama, nego da se uvjere osobno. Ako netko ima drugačiju kulturu od moje, to je prilika da naučim nešto što inače ne bih. Zato svoje prisustvo u društvu u kojem živim koristim da, kad god imam priliku, učim nečemu druge ljude, ali i da učim od njih – dodaje.

Zbližavanje s domaćim stanovništvom jedan je od razloga formiranja Panafričkog društva u Hrvatskoj prije nekoliko godina.

— Ideja nam je bila da pomognemo Afrikancima koji žive u Zagrebu da pronađu prijatelje i osjećaju se slično kao kod kuće, kao i da se udružimo i zajednički promoviramo afričke vrijednosti te da se međusobno pomažemo oko različitih problema s kojima se suočavamo kao Afrikanci u Hrvatskoj. Imamo WhatsApp grupu sa 80 članova i stalno nešto organiziramo. Slavimo Dan Afrike na Bundeku, obilježavamo Tjedan borbe protiv rasizma, Međunarodni dan izbjeglica, i to zajedno s Centrom za mirovne studije i drugim udrugama. Vrlo često smo u Centru mladih Ribnjak, mjestu gdje imamo osigurane termine za svoje aktivnosti, a na događaje na toj i drugim lokacijama dođe više ljudi odavde nego Afrikanaca. Nedavno sam imao predavanje o afričkom futurizmu u klubu Booksa na koje je došlo mnogo ljudi. To nam daje snagu, ali i osjećaj da nas ljudi odavde podržavaju i da su uvijek s nama – govori Jobe. ■

Звезцање оружјем

ДЕКЛАРАЦИЈА о продубљивању сурадње на подручју одбране и стабилности коју су недавно потписали Хрватска, Албанија и Косово изазвала је реакције Републике Србије која је тај корак окарактеризирала као подривање регионалне стабилности и пријетњу властитом територијалном интегритету. Наравно, споменуте потписнице одбациле су такве оцјене и поновиле да се ради о унапрјеђењу примарно обрамбених способности и индустријске сурадње потписница, повећању интероперабилности кроз заједничке војне вјежбе, образовање и обуку, јачању отпорности на хибридне пријетње и подршци еуроатлантској интеграцији Косова.

Из перспективе Србије, подршка еуроатлантској интеграцији Косова свакако јест угрожавање њеног територијалног интегритета, будући да Србија не признаје независност Косова и активно ради на његовом ограничавању судјеловања у међународним институцијама. У том погледу обје стране су у праву и њихови интереси изравно се сукобљавају у овом случају, али исто тако ради се о очекиваном развоју ситуације с обзиром на стање у којем се налази цијела Еуропа.

Долазак Доналда Трампа на власт и поступни излазак сад-а из активног судјеловања у ратним операцијама у Украјини пребадио је сав терет тога рата и односа с Русијом на Еуропу, тј. примарно еу. Водство еу изузетно је озбиљно схватило своју нову улогу те су у свега неколико мјесеци израђени планови за масовно наоружавање Еуропе кроз план РеАрм. За потребе поновног наоружавања Еуропе тако је предвиђено големих 800 милијарди еура јавних средстава држава чланица, те 150 милијарди еура нових задужења за које ће јамац бити прорачун еу. У пријеводу, Еуропу очекује утрка у наоружању у којој ће све државе чланице гледати да узму што је више могуће средстава из заједничке касе.

У том контексту, декларација између Хрватске, Албаније и Косова звучи као најповољнији модел укључивања Албаније и Косова, које нису чланице еу, у процес заједничког наоружавања читаве еу. Оваквом декларацијом која изријеком спомиње индустријску сурадњу потписница, Хрватска служи као мост између еу и оних које еу жели укључити у заједнички пројект наоружавања. У сљедећим годинама улагат ће се милијарде еура у проширење капацитета војне индустрије, прије свега творница стрелјива и муниције, а засигурно ће и заједнички индустријски пројекти бити додатно награђивани.

Управо због тога овај савез између Хрватске, Албаније и Косова треба гледати као дио ширих напора еу да под своје окриље стави што више подручја тзв. западног Балкана с којима већ суррађује у сфери приступања еу. С обзиром на то да еу нема властиту војску и не може директно суррађивати с државама нечланицама на војном подручју, Хрватска је идеално послужила као 'прокси' који ће омогућити да дио финансијских бенефита заврши тамо гдје то жели водство еу.

У контексту повећања угроза за територијални интегритет Србије и регионалну стабилност може се рећи да овај савез нема превелики значај. И еу и све државе које су признале међународни субјективитет Косова ионако већ годинама раде све да Косово постане пуноправна држава чланица свих међународних организација, па ова декларација не представља никакву квалитативну промјену у досадашњем поступању еу. Ово је само још једна декларација у мору других какве државе потписују на мјесечној или годишњој разини. У контексту угрозе регионалне стабилности, ова сурадња свакако представља звезцање оружјем у регији, али то није појава која би икога требала изненадити. Еуропа је једноставно ушла у раздобље у којем ће звезцање оружјем бити једна од главних политика и то ће трајати докле год се не исцрпе финансијски фондови за купњу оружја

тешки готово један билијун еура. Иако вјеројатност оружаног сукоба на Балкану никада не треба потпуности искључити, за очекивати је да у овој регији све остане на наоружавању и масовном финансијском исцрпљивању ионако сиромашних држава због којег ће у сљедећих неколико година десетци милијарди еура отићи у хаубице, тенкове, дронове и пуњење прорачуна еуропских произвођача оружја.

■ Душан Цветановић

Музика за марш

ДА ЈЕ МАРКО ПЕРКОВИЋ ТОМПСОН првенствено идеолошки феномен, па тек онда музички, одавно је познато. Биле су релативно познате и размере његове популарности, коју су деценијама оснаживале многе јавне личности, од политичара, спортиста, црквењака, генерала... али рекордно брзо и масовно распродат концерт на загребачком Хиподрому бацио је ново светло на феномен звани Томпсон. И феномен зоо хиљада људи (број још није коначан) који су похрлили да га чују и подрже. Да је у питању било који други 'музичар', ово питање би било донекле сувишно, али кад је у питању Томпсон, сасвим је легитимно запитати се – зашто ће ти људи доћи на Хиподром.

Због уметничких досега његове музике и гласовних способности свакако неће, али то је у глобалном друштву спектакла донекле и јасно.

пјевач. Да, има његових пјесама које могу проћи као домољубне и у којима се не велича усташтво. Али има и оних у којима се велича и мржња и несношљивост и усташтво и у том смислу Томпсон је у данашњој Хрватској, посебно међу младима, симбол усташтва бар колико и 'За дом спремни.'

У земљи која је чланица Европске уније, где би вредности антифашизма и толеранције требало да буду стандард, стотине хиљада људи са одушевљењем је купило карте за наступ певача чије су песме и јавни иступи више пута били предмет осуда због промовисања усташке идеологије. Од злогласног поздрава 'За дом спремни', преко текстова у којима влада борбена, односно ратна терминологија и слика света, до наступа на којима доминирају црна боја, 'стари хрватски поздрави', заставе с грбом с првим белим пољем... Томпсонови концерти нису само ствар музичког израза – они су политичка изјава, и то она која буди најмрачније духове прошлости. Па ипак, уместо маргиналног статуса и друштвене осуде, његови концерти пуне дворане и стадионе, сада и хиподром. Шта онда овај предстојећи масовни скуп говори о својој публици? У жељи да верујемо просечном припаднику те публике који тврди да је домољубље оно што га првенствено привлачи, морамо се запитати који зачин је додат у то домољубље па да буде тако изазовно и атрактивно. И да ли је такво домољубље привлачно упркос националистичким епизодама (односно стиховима и сценографији) или баш због њих. Да ли

Идеологија или музика (фото: Дубравка Петрић/PIXSELL)

Уосталом, и многи други извођачи широм света масе окупљају често због неких других зачина које додају свом музичком изрицају. Које су то вредности којих је гладан и никако да их се научива и засити један просечни посетилац концерта Марка Перковића Томпсона? Многи ће рећи да он пева о Богу, вери и љубави према домовини, дакле неким идентитетским, националним вредностима, за које многи сматрају да су занемарене или чак угрожене. Тако барем обожаваоци Томпсонових песама тврде. Социолози говоре о привлачности забрањеног, о својеврсном бунту и пркосу младих, помешаном са незнањем о неким симболима и порукама које се провлаче кроз текстове песама. зоран пусић, председник Антифашистичке лиге Хрватске, у писму премијеру Андреју пленковићу поводом Томпсоновог наступа на дочеку рукометне репрезентације у Загребу каже: 'Томпсон је на првом мјесту политичка порука и, што је још горе, вриједносна порука младима; тек послје тога

би без тог зачина Томпсоново домољубље било бљутаво и безукусно масовној публици, можда досадно, незанимљиво или би такво домољубље пунило и више хиподрома?

Симбол који Томпсон и његова музика представљају пажљиво је грађен, оснаживан ратном прошлосту, подршком појединих политичара и институција, али и атмосфером константне претње и потребе за одбраном нације. Сама чињеница да је Томпсон изникао из ратног окружења и да својим песмама и наступима наставља да води својеврсни културни рат, говори много о друштву у којем такав наратив опстаје и јача. Његове песме су истовремено носталгија и мобилизација, подсећање на прошлост и упозорење за будућност. На његовим концертима и у песмама рат никада није завршен, он се само води другим средствима. И докле год постоји маса која у том рату жели да учествује, биће и оних који ће им давати музику за марш.

■ Оливера Радовић

#243
Издаје Српско
привредно
друштво
'Привредник'

Утемељено
1898.

OSLONAC MLADIMA

oslonac.privrednik.hr

Većina mladih Srba u Hrvatskoj prolazi kroz mnoge izazove. Dok mi razmišljamo o prošlosti, oni će budućnost pronaći negdje drugdje. **OSLONAC MLADIMA** smo i Ti i Ja, i svi Mi koji želimo u sadašnjosti graditi bolju budućnost.

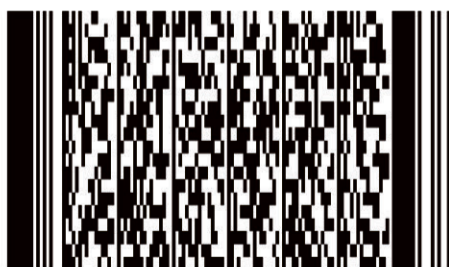
Srpsko privredno društvo Privrednik kroz tri stoljeća je **OSLONAC MLADIMA**. Zajedničkim radom samo u zadnje vrijeme izdvojili smo preko 500.000 eura za učeničke i studentske stipendije.

Postanite i Vi Privrednikov donator i pridružite se zajednici koja je **OSLONAC MLADIMA!**
Posjetite našu web stranicu
oslonac.privrednik.hr
i saznajte kako možete donirati.

privrednik.hr

Pomozite uplatom i postanite OSLONAC MLADIMA!
Skenirajte barkod mobilnom aplikacijom bilo koje banke i donirajte odmah! Hvala Vam.

Posjetite naš P-portal i informirajte se o srpskoj zajednici u Hrvatskoj

p-portal.net

Radio Privrednik
Stanica za sve naše ljude

p-portal.net/radio-privrednik
Slušajte nas putem Interneta

Божа и Сплићо

ПРЕЧА(НСКА)
ПОСЛА

пише Ђорђе Матић

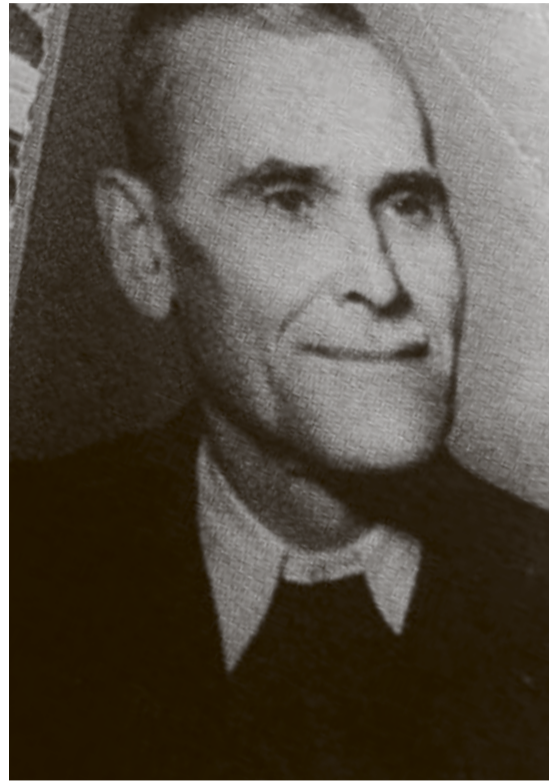
Петар Божанић из Бачке је 'између два рата, постао (...) најчувенији коцкар, а нарочито је играо ајнц'. Немогуће је да Балашевић није знао за овог Петра који се родио 1895. у Тужевићу, код Бриња, у Лици. Божа звани Пуб био је Пречанин

Прије неколико тједана пут нас је нанио у Војводину. Кренули смо послом и мање уобичајеним путем. Чак и оне који су навикли на равницу, Војводина увијек некако затрави том својом големом равном земљом, њеном снагом и осјећајем плодности, моћи тога тла, чак и овако на прелазу са зиме на прољеће. Због тога она одише и необичним осјећајем самодовољности, као неки териториј коме 'нитко не треба', да тако велимо. А ако се човјек притом само мало измакне из градова, нарочито из Новог Сада, и крене по бескрајној бачкој земљи, тај се дојам само појачава. Уске цесте усред непрегледних ораница, уредно поредане аустријске приземнице 'на лакат' уз пут, мијешају се с новим, све већим кућама. Киша која пада као под правим кутом, кваси то моћно, тамно и пребогато тло. Небо ниско, али некако не притишће. И вријеме као да спорије тече, па се човјек ево ухвати као да је усред цитата и смије се како је пао у клишеј, који је, јасно, попут свих клишеја увијек истинит. Кренули смо на салаш да, понешто необично, у дубоком континенталном озрачју представимо књигу – приповијетке које су овдашњи аутори написали по пјесмама познатог хрватског кантаутора – аутора неодвојивог од мора, чистог Медитеранца. Немогуће је у Војводини не сјетити се другог

кантаутора, ранијег и непроболно и прије коју годину сувише рано отишлог. Оног који је, баш на овој линији наизглед неспојиве Паноније и Јадрана, незаборавно пјевао 'ту је некад, кажу књиге, било море – чекало ме па пресушило.' На сваком кораку и метру Бачке, јавило ми се јаче него икад, као да је и даље и снажно присутан дух тога 'панонског морнара': гдје год да сам погледао зазвучала би у глави нека од слика, рима и досад свепрепознатљивих тропа из његових пјесама. Уза сву своју голему културну историју, Војводина је наине незамислива без Ђорђа Балашевића. Иако су вријеме вани и осјећај изнутра вукли у меланколију, нисам се зауставио ни на једном од његових данас легендарних мотива који, како би један амерички блузер рекао, 'тако добро боле'. Ни 'коњи врани, по ливади расејани', ни она 'игранка-пијанка' у Бачкој Паланци, ни 'девојка са чардаш ногама', ни 'рани мраз' (и 'Рани мраз'), који попада по оноликој земљи; чак ни 'велика вода', у часу кад смо прешли увијек импресивни, оријашки Дунав, 'дубок и страхан', ту 'велику реку', ни то да 'свашта се роди у мутној води', у типично горко-слатком споју Ђолетових најбољих кантилена. Чак ни најочитије, с обзиром на то да смо кренули у – Ченеј, од свих мјеста – тамо гдје 'Стеву Ченејца је убио гром нежно ко руком' дабоме. Контра вањског дојма, сивог времена које је диктирало и појачавало унутарњи осјећај, а ни он сам није баш био нешто весео, напротив сјетио сам се можда најживахније Балашевићеве полупричалице потпуно веселог рефрена, заиграог темпа, пјесме силно маштовитог садржаја и наравно ненадмашног језика, с причом што је читав мали роман скоро. У првим годинама осамдесетих, у златно оно вријеме, својом врхунском пјесничком интелигенцијом и домишљатошћу, узевши као основу, дуљином скоро епску кантри поскочицу џонија кеша – Балашевић је прилагодио мајсторски све својој култури и направио властити лик: 'A You named Sue' постао је ко други него – 'Божа звани Пуб'. Легенда о највећем карташу и коцкару Војводине 'и шире' ('одавде па све до Пеште и до Срема на југ'), ономе који 'у животу није играо на дуг', па о њем 'још прича приче мутни коцкарски круг', пјесма о 'кибичерима у трансу', о 'камари пара' на столу, о партији с руским емигрантом 'богатом као крез', па о партији гдје су Божа Пуб и 'извесни барон' играли 'четир дана' ('то је био рат!'). То је пјесма гдје смо научили да 'карта је курва' ('извинте ме што псујем'), и то да 'цабе вам новци, мој синовци'. Фасцинантно: пјевајући преко лика првобитно из америчке пјесме, Балашевић је опјевао своју земљу, неку давну, митску Војводину. Не зна се које је вријеме у њој, ни у пјесми, али је било старо, свакако предсоцијалистичко, и мирисало је на ону 'царску', 'швапску', и наравно лалинску, српску, и мађарску, и шокачку, и пемачку Војводину, све оно што се мијеша у панонском 'melting potu' стољећима.

То је стара Војводина, идеализирана, без 'дођоша', о којима посетилац и гост данас од 'староседелаца' често чује рефрен о томе како су пређашњи 'све преузели' и уопће све измијенили ('нек ми моју лепу варош врате', Ђолетом самим). На горе, наравски.

Хтјело се да ми истих дана, могуће у некој вишој симетрији, и исто таквој вишој иронији, дођу радови повјесничара и писца, др. милана мицића, знанственика који је големи дио свога рада посветио повијести колонизације Војводине, нарочито у периоду иза Великог рата, од 1920. године. Мицићеве књиге и студије су непроцењиве. У једном од својих радова он пише и о становитом Петру Божанићу из Бачке, који је 'између два рата, постао (...) најчувенији коц-

Петар Божанић (фото: приватна архива)

кар, а нарочито је играо ајнц', и пише како је најчувенија била 'његова коцкарска партија из 1938. са србобранским велепоседником Живком Мудринским, која је трајала од суботе до понедељка, и где је велепоседник изгубио сву имовину што је и ушло у песму'. У потпуном одушевљењу над овим редовима помислио сам да је, немогуће да Балашевић није знао за тога Петра. Већ у игри имена гдје је пјесничким обртом од 'Божанића' направио 'Божу'.

Основни подаци о стварном 'Божи', говорили су даље овако: Петар Божанић послјије рата населио се у Фекетићу. Био је српски добровољац 1914. и као многим преживјелим борцима и мученицима Великог рата додијељен му је комад земље у Војводини. А онда, након првих неколико реченица, као гром ('нежно ко руком'), ударила је ова:

Петар Божанић родио се 1895. у Тужевићу, код Бриња, у Лици.

Божа звани Пуб био је дакле Пречанин.

Из помијешаних осјећаја, између гркости и слатке топлине дирнутости, све је након тога, из пјесничког, из митског, из најљепших сјећања, личних и посредованих, сишло у кал стварности и пало тврдо на земљу. Божа(нић) јест био и боем и 'кавалер', осим што је био највећи коцкар тога времена. Али, био је и стално у дуговима, градио је, на кредит додјељиван добровољцима рата, скромну кућу за себе, жену марту (рођену таталовић – ех, колико ми се ту тек јавило мотива, за које овдје нема простора), и за своју дјецу. Кредит од аграрне заједнице Божанић једно вријеме враћа, а послјије пар година остатак дуга му се отписује, мало пред још један свјетски рат. Но у годинама прије нове катаклизме, тамо око 1940., кад се прави евиденција локалних скупштина аграрне заједнице, није присутан ни на једној више. Истраживач Мицић завршава свој текст реченицом која нас с равног пута очајне стварности поново и самилосно закреће у маглене предјеле који су власништво пјесама, предаја и прича: 'Гдје је тада боравио Петар Божанић не зна се.'

До ченејског салаша на којем смо се обрели да представимо књигу, иде уска равна цеста усред зеленог мора равнице. Салаш води човјек кога у много ширем радијусу него што сам претпостављао знају по, из еконима изведеном надимку – 'Сплићо'.

За њега се макар зна одакле је. И гдје борави. ■

МИЛОШ РАШИЋ И четврта гене- рација наших досељеника су ауслендери

Истраживач
идентитета и
интеграције
српских га-
старбајтера у
Бечу

РАЗГОВАРАО
Бојан Муњин

Потомци наших досељеника и данас имају проблем при запошљавању, нарочито у јавним службама. Када се у фирми препознају по имену или нагласку, увек ће Аустријанац брже напредовати него унук досељеника из Србије

Н аучни сурадник Етнографског института саву у Београду, милош рашић, написао је интересантну и важну књигу 'Замишљена домовина: клубови, идентитет и интеграција српских гастарбајтера у Бечу'. Разговарамо с овим истраживачем о печалбарима, изгубљеној генерацији, илузијама и носталгији, као и о вјечној жудњи за родним крајем, који се с временом и с новим генерацијама рођенима у туђини, полако губи у магли.

Чини се да стална сељења и миграције, добровољне као и насилне, представљају дио историјске судбине људи с Балкана. Како изгледају имагинације и сјећања тих људи далеко од дома? Миграције и сељења су општељудски феномен. Не постоји човечија заједница која се у својој историји није на овај или на онај начин сусрела са неким обликом миграција. Када се ради о појму 'замишљена домовина', како се и моја књига зове, оно што је важно јесте да замишљена домовина није измишљена домовина, него домовина како људи далеко од те домовине мисле да она изгледа. То замишљање је базирано делимично на реалности, а делимично на неким сећањима, а сећања као што знамо могу да буду непотпуна и понекад исконструисана. Сећамо се онога што је нама лепо и што нам је на срцу. Сећање је комбинација реалности и маште.

На који начин се у туђини сјећају људи који нападају заједници гастарбајтера с Балкана? То су људи који су након Другог светског рата одлазили на 'привремену рад', како се то некада

звало, превасходно у западноевропске земље. Након 10 или 15 година, када су ти људи довели и своје породице у те земље, они су схватили да ће они у туђини остати вероватно до краја својих живота или до пензије. У тим тренуцима почиње процес конструисања 'замишљене домовине'. Ти људи имају веома интензивну носталгију према старом крају и њихова сећања су базирана на детаљима из раног детињства, која се онда надограђују повременим доласцима за празнике или за летњи распуст у родни град или домовину у целини. Оно што ти људи доживе у тим спорадичним доласцима постаје 'оквир за сећање' на ту домовину.

Између носталгије и интеграције

Што се добива у имагинацији 'замишљене домовине', а што се губи?

Миграције наших људи, нарочито у 60-им годинама на рад у иностранство, биле су емотивно веома тешке. Напуштање родне куће, судар са неком сасвим другом културом, непознавање језика, тежак рад, свест о неизвесној будућности и брига о онима који су остали у домовини – то је отприлике оквир за драму свих тих људи. Били су то организовани возови претрпани тим људима, углавном из сиромашних крајева Југославије, који су покушали у иностранству нешто да зараде. Људи које сам ја интервјуисао истражујући животе гастарбајтера рекли су ми да је њихов први излазак из родног села био одлазак на рад у Дизелдорф, Офенбах или друге

немачке градове. Замислите рецимо једну младу жену из села Црнајке крај Мајданпека која читаву младост познаје једино то своје село, а онда се након читавог дана и читаве ноћи проведене у неком возу, једно јутро нађе у центру Минхена...

Тада вјеројатно имагинација онога што је та жена оставила постаје јача од стварности.

Управо тако. У прво време тим људима њихово село и људи које они од рођења познају, представља бајковити предео у односу на суровост рада и непознате људе у неком индустријском средишту западне Европе. Нова средина за те људе је 'празан папир' у који они треба да уписују начин понашања, језик и радне навике, што све морају да науче ако желе да опстану. Ако би могли да говоримо о 'обогаћивању' њихове слике старог краја, онда је то замишљање да је у старом крају лепше него што јесте: људи мало раде, лежернији су и живи се скромно, али добро. Та слика о животу у Југославији је можда могла да вреди у раним периодима миграција 60-их, али касније, нарочито у новије доба, ни овде се више не живи лежерније и на послу се ради строже него некад. Оно што је најближе истини је 'друштвена компонента' која људима одавде фали у туђини: недостају им окупљања, празници, славе и друштвене свечаности који овде представљају начин живота, а у туђини су врло ретки. Гастарбајтери кажу да су људи у западној Европи хладни, док су наши људи друштвени, топли и срдачни. То је свакако судар најмање две различите културе за што гастарбајтери плаћају не малу цену.

Каква је заправо цијена тог судара култура?

Гастарбајтери са том појачаном носталгијом и сталним погледом на замишљену домовину губе прилику да се интегришу у заједницу у којој раде и живе. То је доминантан проблем прве генерације уселеника: непознавање језика, одбојност према другачијој култури и стална, тињајућа жеља да се једног дана врате у стари крај. Интегрисање у нову заједницу не значи нужно асимилацију већ, уз задржавање веза са домовином Југославијом или у новије време са Србијом, могућност лакшег просперитета у земљи у којој раде.

Од којег материјала је састављена носталгија?

Па и носталгија је често само замишљена и састављена је од оних делова који у реалности не постоје или више не постоје. Ти људи се, на пример, сећају неких детаља: кућа, вртова, тргова или улица, којих данас више нема или они изгледају потпуно другачије. Ти носталгични људи не перципирају своју земљу која се развија. Многи људи који читав живот раде у Немачкој или Аустрији верују да ће затећи ону идиличну Србију свога детињства или младости каква је она била, на пример, 1971. године када су они отишли и која се у међувремену јако променила.

Што је с имагинацијама каснијих генерација гастарбајтера?

Па у Бечу, на пример, у којем сам доста истраживао мигранте из Србије и са Балкана, данас већ постоји пета генерација гастарбајтера, ако узмемо да је прва генерација миграната из Југославије отишла касних 50-их година. Те новије генерације носталгичне су за тим 'викенд временом' или за данима распуста лети које проводе у Србији у селима у којима су се родили њихови родитељи или дедови. Та села њима делују идилично у односу на западноевропске градове, али када се они из тих села врате у градове у Европи где већ деценијама живе, та села остају празна. Тако је, на пример, у Тимочкој крајини, где су многа таква села зими пуста. Људи који потичу из тих села или потичу њихови преци, дају некоме да покоси траву у дворишту или да се повремено брине о кући. Неки уграђују и камере, па онда онлајн могу из Беча да гледају како изгледа та њихова кућа, околина или поглед на читаво село. Ти људи не схватају у тој својој носталгији да када би у том селу трајно живели, да би они тада тамо практично били потпуно сами. Јавља се и додатни феномен да та прва генерација иселеника, када заради неки новац у иностранству, обнавља или гради нове куће у старом крају са идејом да ће се макар њихова деца једног дана вратити. Али та деца, која остају привржена неком културном обрасцу својих родитеља, у правилу не желе да се врате.

Живот на котачима

За гастарбајтере се каже да су изгубили стари дом и да нису стекли нови дом. Колико кошта то двоструко разочарење?

Колеге на истраживању о гастарбајтерима и ја смо разговарали са таквим људима. Међу тим мигрантима имамо рецимо повратнике-патриоте, људе предузетнике, који хоће да се врате и уложе новац у свој крај да би се он развијао. Њих има доста у Тимочкој крајини и они у новије време отварају нове послове, граде фабрике и запошљавају људе. Оно чега нема довољно је подршка локалне самоуправе и државе у целини. Треба рећи да и они који се враћају, враћају се у неком процесу који није трајно стање: они се не враћају за стално него неко време проводе овде, па опет одлазе тамо. Овде проведу пар месеци па оду, тамо се лече, тамо имају социјално осигурање, тамо примају пензију. Ти људи живе транснационални живот између две државе.

Милош Рашић

Како ти људи у себи помирују тај живот на котачима?

Догађа се нека врста обрнуте носталгије: такви људи схвате да њихова земља данас није онаква каква је била јуче и да више нема њихових другова из младости, па они све више окрећу главу према земљи у којој су читав живот радили и на коју су се заправо навикли. Та врста обрнуте носталгије обично се јавља када се такви људи који долазе из уређених земаља сусретну овде са стварима које се спорије решавају или не функционишу као тамо одакле долазе. Када немају пут да дођу до свог села или када морају дуго да чекају да изваде папире... 'У Аустрији нам се за 40 година никада није догодило да нам је нестала струја', рекли су нам гастарбајтери који су се вратили у Србију. Онда им по правилу домаћи сељани одговарају 'па иди онда у ту твоју Аустрију ако ти је тамо боље...' Зато књига моје колегинице која се бавила гастарбајтерима повратницима, драгане Антонијевић, носи наслов 'Странац овде, странац тамо'. То време мигрантног порекла носи и друга и трећа генерација наших гастарбајтера која живи у Европи и другде у свету.

Зашто је то тако ако је свијет данас заиста постао глобално село?

Прва генерација је та генерација оних који су отишли, а друга генерација је генерација њихове деце, која се у литератури назива 'изгубљена генерација'. Трећа генерација су деца која се рађају у страниој земљи и од вртића и основне школе присвајају цео одгојни, језични и културни систем те земље. Без обзира на то што та деца од рођења живе тамо, 'домаћа' деца ту нашу децу доживљавају и даље као 'ауслендере' или странце. Чак и ако су, на пример, у четвртој генерацији наших досељеника бабе и деде рођене у Аустрији, ти данашњи млади људи тамо и даље имају проблеме при запошљавању, нарочито у јавним службама. И код тих младих људи, које у фирми препознају по имену или по нагласку, увек ће Аустријанац брже напредовати него унук досељеника и увек

ће отказ пре добити неко чији су преци пореклом из Србије него 'домаћи' човек. У свакодневном животу таквих разлика нема у толикој мери, ти млади људи нашег порекла могу да се школују, перфектно говоре немачки језик и користе све бенефите те државе и добро су уклопљени у градску средину.

Како трећа или четвртка генерација досељеника из Србије или с Балкана у Европи доживљава саму себе?

Та данашња генерација младих чији су преци дошли да раде у западну Европу, граде неки свој интерни културни образац, чак и неку врсту језика, који је у литератури препознат као 'дијаспорски језик' и којим они између себе комуницирају. Са родитељима они причају српски, на улици, рецимо у Бечу, они причају немачки, а између себе причају комбинацијом једног и другог језика. Интересантно је да када смо радили истраживање међу том младом генерацијом наших иселеника у Бечу, они у културној понуди не преферирају аустријско позориште и немачку литературу него воле да оду када су гостовања из Београда или када је неко књижевно вече из Србије. Та млада генерација чита српске књиге и слуша искључиво српску музику.

Колико наших људи има у иностранству?

То је јако тешко питање, јер неке службене евиденције нема. Оно што се зна, то је податак из 1971. године, да је тада на привременом раду било милион и сто хиљада Југословена. Касније смо имали неколико таласа миграција, што ових гастарбајтерских, што присилних миграција касније због ратова почетком 90-их, али у сваком случају број свих могућих миграната са Балкана је огроман. Само у Бечу, на пример, постоји осам српских клубова иселеника. Данас у западној Европи има већ толико наших људи да не морате одмах ни да научите њихов језик, јер ћете увек наћи некога *Јујоса* који ће вам помоћи да се снађете и који говори неку варијанту језика са простора бивше државе. ■

Аутентични шампион

Био је потпуно анонимни играч који је дошао из неке непознате егзотичне балканске земље и који је затим покварио рачуне планетарно обљубљенима Федереру и Надалу, освојивши више трофеја од свих других

Зашто неки медији не воле Новака Ђоковића

пише Бојан Муњин

Новак Ђоковић
(фото: Сањин
Струкић/PIXSELL)

Ако постоји нетко у данашњем спорту који се осим успјеха, славе и признања, 'научивао' увредљивих коментара, сумњивих примједби и неистинитог извјештавања, онда је то новак ђоковић. Тренутно најбољи тенисер свих времена, можда и најбољи спорташ уопће, Новак Ђоковић, с толико освојених трофеја и бројем дана на првом мјесту на свјетској тениској ранг листи – заправо је идеална мета за извртање истине и сензационалистичко извјештавање. Ђоковић је на разне начине дизао прашину: био је потпуно анонимни играч који је дошао из неке непознате егзотичне балканске земље, у свјетским медијима означене као не баш на добром гласу, и који је затим покварио рачуне планетарно обљубљенима Федереру и Надалу, освојивши више трофеја од њих. При том се понашао аутентично, доброћудно и слободно, што је било изван правила и недизајнирано за мјерила елите богатих и моћних. Јавно је говорио да воли своју земљу, али и све људе овог свијета, што је у ствари

била велика хереза за трвења, предрасуде и анимозитете овога времена. Сам Ђоковић је тај проблем образложио на слиједећи начин: 'Слобода говора је илузија и ако размишљаш својом главом и ако то што мислиш није у опште прихваћеном наративу, ти ћеш бити изопштен и бићеш обележен као злочинац.'

О Ђоковићу се писало с недовољно истине и онда када се борио за права тенисача и за смањење њиховог оптерећења у систему и густини натјечања и када је изразио своје право да се не цијепи против короне, док није сигуран што уноси у властито тијело, од којег као спорташ живи. Касније се показало да нека од тих цијепива која су примили милиони људи, итекако нису била сигурна за здравље. О Ђоковићу се тенденциозно и негативно писало и када је био кажњаван више него што је требало (случајни ударац лоптицом у линијску суткињу и дисквалификација с ус опена 2020.) и онда када уопће није требало да буде брутално кажњен (избацивање с

Аустралијан опена 2022. због тога што није примио вакцину против короне, иако је ту чињеницу пријавио Аустралском тениском савезу, након чега је добио службени позив и иако је на првом судском рочишту у Аустралији судца ослободио Новака сваке тужбе).

Листа јавних извјештача с разних страна који желе скренути пажњу на себе тако што ће се иронично 'очешати' баш о Новака Ђоковића прилично је дуга. Тако је на овогодишњем Аустралијан опену новинар тони цонс у директном пријеносу за аустралски Канал 9 након побједи Новака у осмини финала рекао сљедеће: 'Можете видјети Новакове навијаче у пуном гласу. Њихово пјевање је прилично необично. Новак! Он је прецијењен! Новак је прошлост! Новак! Дечко, драго ми је да ме не чују.' Прво, ако је ово била шала, онда је била неукусна. Друго, 'лажна вијест' и притом и увредљива јест да нечије пјевање уопће може бити 'необично', једнако као и то да је најбољи тенисер данашњице 'прецијењен', тенисер који

је оборио све могуће rekorde. Исправку neslane шале и 'фејк њуза', Новак је тражио од Џонса у облику јавне исприке и добио ју је.

Надаље, свака нервоза с Новакове стране или његова жучна дискусија са суцем или његовим тренерским боксом у тренуцима физичке или психичке кризе, дочекивана је звиждуцима и недобронамјерним коментарима на трибинама и у медијима, који у најмању руку нису уважавали сву комплексност ужарене ситуације спортског боришта. Невјеројатна искушења током меча познају многи тенисери и о томе непрестано говоре и сам Ђоковић: 'На тениском терену током меча ја прођем мали милион емоција – што оних најлепших, што оних најгорих, и сумњи, и критика, и екстазе, задовољства, љутње, беса, свега осталог...' Тенис је спорт тоталног исцрпљивања и емотивног пражњења, када многи тенисери у тренуцима кризе разбијају рекете, галаме, урлају на себе, суце и тренере. То могу сви – али очито не и Новак. Што значи наслов 'Новак Ђоковић одбио играти меч и посвађао се с хрватском суткињом. Сви причају о нервозним реакцијама?' Радило се о томе да су усред дана били упаљени рефлектори који су сметали игри и када су на примједбу Ђоковића угашени, меч је настављен. Надаље, када се, на примјер, прочитају наслови чланака у медијима 'Ђоковић урлао на Иванишевића' или 'Докад ће Иванишевић трпјети живчаног Ђоковића?', 'Србин својим контроверзним ставовима наставља живцирати цијели свијет и себе приказује као жртву', 'Новак Ђоковић одбио играти меч и посвађао се с хрватском суткињом. Сви причају о нервозним реакцијама' (чланака са сличним насловима има небројено пуно), онда би логичан закључак требао бити да је Ђоковић у најмању руку тешка особа, да је боље не имати посла с њим и да му се не треба дивити јер је он далеко од статуса најбољег тенисера данашњице.

У нашим крајевима треба имати довољно искуства о трагичним међунационалним односима да се такви наслови могу читати и између редова: 'Зашто наш Хрват (Иванишевић) уопће има посла с једним таквим Србином (Ђоковић)? Сигурно је да намјера конкретног медија није била у томе да изазове призвук међунационалне нетрпељивости, али добронамјеран новинарски савјет свакако би могао бити да треба избјегавати ријечи и наслове који објективно не одговарају стварном стању ствари реченог догађаја, али који би у осјетљивој међунационалној атмосфери могли изазвати такве примисли, које никоме не требају. Због свега овога не можемо побјећи од истине да су у хрватским медијима позитивне реакције на успјехе Новака Ђоковића врло ријетке и да су оне, чак и када их има, увијек строго дозиране, хладне и коректне, без претјераног одушевљења. То не успијева промијенити ни његов однос према на примјер хрватском тенисеру нове генерације

Новак Ђоковић и Горан Иванишевић (фото: VEEREN / BESTIMAGE/BESTIMAGE)

борни Ђорити, којег доживљава као млађег брата, па ни гесте попут оне када је ушао у аутобус хрватских ногометаша да с њима прослави њихово освајање другог мјеста на свјетском првенству у ногомету 2018. године... Бивши тренер Новака Ђоковића горан иванишевић о Новаковим повременим бурним реакцијама током меча каже сљедеће: 'Разумијем га, и ја сам био тенисер. Током меча, присутне су снажне емоције. Не смета ми што виче, слабо се чујемо, терен је далеко, а ту је и публика. На крају, једино је важан резултат. Притисци су велики, рекорди... Он некада и мора да се испразни...' Што о Иванишевићу каже Новак? 'Пре свега, ангажовао сам га јер долазимо из истог говорног подручја, из практично исте традиције. Наш менталитет је врло сличан. Он је позитивно луд као и сви ми Балканци. Са њим се некако и боље разумем. Слажемо се. Пре свега сматрам да смо нас двојица пријатељи, па тек онда сарадници.'

Конечно, пуно пута је Новак Ђоковић био нападан у медијима јер 'симулира' повреде у току тениских турнира, након којих побјеђује, иако се баш увијек показало да су стварне повреде постојале, да је играо уз велике болове и под лијековима, уз не мали ризик од већих повреда, као и уз касније лијечничке налазе, рендгенске снимке и дуготрајне терапије послје свега. Конечно, уз Новака и двојица најбољих, Федерер и Надал, повукли су се из тениса – ради повреда. Али, без обзира на то што повреде прате баш сваког спорташа у било којем спорту, јавно мнијење Новака Ђоковића не гледа на исти начин. Наиме, то јавно мнијење увијек сумња да је Ђоковић заиста повријеђен. На посљедњем Аустралијан опену, када је у четвртфиналу побиједио младу звијезду у успону карлоса алкараза, жалећи се током меча на болове бутног мишића лијеве ноге, салве негодовања, чак и ругања на рачун 'повреде' сијевале су на све стране, у гледалишту

'Слобода говора је илузија и ако размишљаш својом главом и ако то што мислиш није у опште прихваћеном наративу, ти ћеш бити изопштен и бићеш обележен као злочинац', рекао је Ђоковић

и у медијима. Аустралски медији писали су о Новаковој 'тактичкој повреди', а Јутарњи лист о тој је повреди писао у тексту под насловом 'Новак Ђоковић је невиђени борац или преварант и глумац. Је ли овај тип озлијеђен или не?' У самом тексту се такођер подгријавала сумња: 'Доиста је на тренутке изгледало да је озледа врло обзирна према Новаку будући да се углавном 'јављала' само између поена, не и тијekom поена. Јер само би између поена, и то чешће када би их изгубио, радио болне гримасе на лицу, растезао се, прегигао, шепао, поскакивао.'

Два дана касније, Новак је у полуфиналу против Александра Зверева након првог сета предао меч, због те исте повреде коју је имао и у четвртфиналу. Опет је јако пуно људи звиждало. Ако је Новак Ђоковић симулирао повреду у четвртфиналу да би добио меч, зашто би симулирао повреду онда када губи меч.

Како изгледају и што јесу чињенице везане за повреду Новака Ђоковића на овогодишњем Аустралијан опену? Радиолошки снимак прегледа магнетном резонанцом Ђоковићеве задње лијеве ложе (стражњег мишића бута ноге) направљен је 25. јануара у клиници Вицториа Хоусе Медицал Имагинг у Мелбурну, дан послје повреде због које је Новак морао да преда полуфинале и објављен је у већини свјетских медија. Питер Ларкинс, познати доктор из Аустралије, остао је затечен када је видио с каквом је повредом Новак Ђоковић уопће успио да заврши меч против Карлоса Алкараза и изађе на терен против Александра Зверева.

Да ли ће Новак Ђоковић бити лишен предрасуда, полуистина, неточних података и увредљивих коментара, до краја његове тениске каријере? Неће. А Новак Ђоковић је само добар и племенит млади човјек и одличан спорташ. ■

Ђоковић у друштву Модрића, Ракитића, Ковачића и Перишића (фото: Инстаграм/дјокерноле)

Мало поуке, мало забаве

Први број Политикиног забавника објављен је 28. фебруара 1939. Трећину садржаја заузимао је стрип, трећина је припадала занимљивостима из науке, а остатак су чинили необични догађаји из прошлости. До данас, ова формула није потрошена

М ој пријатељ, власник мале специјализоване издавачке куће одрастао је у селу поред Шапца. Стално препричава како је сваког петка јурио поштар да би му из оне велике торбе извадио најновији број Политикина забавника. Али, дешавало се да поштар дође неког петка без овог листа. За дечака није било утехе, ни родитељске, ни другарске, очај и неизвесност трајали су до наредног петка. Ову 'трауму' из детињства често спомиње, а склон је уверењу да га је баш читање Забавника од малих ногу довело до садашњег занимања – издавача.

Први број Политикиног забавника објављен је 28. фебруара 1939. Била је то година када су снимљени култни филмови 'Прохујало с вихором', 'Поштанска кочија' и 'Чаробњак из Оза', када је рођен стрип јунак Бетмен, а предузеће Нестле представило нови производ – 'нес' кафу.

Уочи новогодишњих празника, децембра 1938, на седмој страни Политике појавио се конкурс следеће садржине: 'Позивамо вас да нађете име за нови Политикин забавни лист с романима, причама, стриповима.' Следило је обећање да ће се 'за тај труд разделили добитницима конкурса двадесет хиљада динара у новцу и петнаест хиљада динара у једногодишњим претплатама за нови лист'.

На конкурс је стигло 34.998 купона. У 18 коверата писало је 'Политикин забавник', а жреб је одлучио да званична кума буде деветогодишња ученица антонија савић (касније удато Кочиш) из Новог Сада.

Дневни лист Политика је 3. марта 1939. на својим странама забележио да је за три дана продато 120.000 примерака овог забавног листа по цени од једног динара.

Већ у првом броју новог листа нашла се на окупу весела дружина: Мики, Плутон, Паја Патак, Попај, Пера Ждера и Бојажљиви Ђира. Наши читаоци су у новом забавном листу нашли и многе друге познанике из Политике и са филмског платна: неустрашивог пустилова Џима Брадлија, старог морнара Тома Трута и Кинеза Шанг Лина...!, писала је Политика.

Први број Забавника објављен је на 12 страна, а у почетку је излазио уторком и петком. У првом броју трећину садржаја заузимао је стрип, трећина је припадала занимљивостима из науке, а остатак су чинили необични догађаји из прошлости. До данас, ова формула није потрошена, Забавник истрајава на идеји 'забава и поука'.

'Све је почело давних тридесетих година у дединским баштама: прву редакцију сачињавали

су људи из Политике на челу са владиславом рибникаром и душаном тимотијевићем. Све укрштене речи у предратном Забавнику биле су Владине, Душан је преводио стрипове, док је Влада преводио 'Три прасета'. То су били ентузијаста, окружени српском интелектуалном левицом с краја тридесетих која се окупљала сваке вечери: марко ристић, растко петровић... То је, додуше, била левица која је више гледала у Париз него у Москву', истакао је једном приликом зефирино Граси дугогодишњи уредник Политикиног забавника.

Готово је немогуће побројати сва имена која су оставила трага у овом листу: од новинара, стрип аутора, научника, аутора ребуса, чувених и најстаријих рубрика 'Да ли знате' и 'Јесте ли већ чули да...'

Већ од првог броја редовни сарадник Забавника била је глумица љубинка бовић као писац текста за стрип 'Риста спортиста' заједно са мићом марковићем. У Забавнику су радили пјер крижанић, милан дединац, владимир жедрински, димитрије стефановић, а један од најважнијих сарадника био је Ђорђе лобачев, са надимком Ђока Стрип. Забавник је током ратних година престао да излази. Последњи број објављен је у петак 4. априла 1941. године, а први послератни број покренут је 5. јануара 1952. Првог јануара 1968. лист је променио формат и почео да излази у боји. Тадашњи главни уредник никола лекић уводи стрипски додаток у средини листа.

Читао се Мики, Паја, Дикан, Хогар, Фантом, Мандрак, Модести Блејз, 'Приче из живота', техничке новотарије, научна фантастика... пеца поповић покренуо је 1971. године 'Хит страну', редовну рубрику посвећену популарној музици. То је најдугочевнија музичка рубрика у штампаним овим просторима.

Током трајања санкција ср Југославији 1993, Паја Патак је уз лого листа био обојен у црно, а током нато бомбардовања 1999. на црној насловној страни броја од 1. маја глава Микија Мауса појавила се са шакама које су му прекривале очи...

Од 1979. додељује се награда Политикиног забавника за најбоље књижевно дело за младе. Прошле године награда је припала ивани нешић за роман 'Узидана' (издавач Чаробна књига). Зефирино Граси се побрине да се свечаност уручења 'заслади' спектакуларном тортом на којој је обично 'извајан' неки Забавников јунак или лого овог листа.

Забавник данас излази на 68 страна, има свој сајт, Фејсбук страницу са око 400.000 пратилаца

Уз
Политикин
забавник
стасале су
генерације
'од 7 до 77'

пише
Марија
Ђорђевић

Први број листа
Политикин
забавник

као и Инстаграм. Апликација за мобилни телефон не постоји јер, као што каже Граси 'то би била катастрофа'.

Забавник је препознатљив и по свом слогану који је најпре гласио 'Од 7 до 77', али је направљен у слоган 'Од 7 до 107', 'због побуне' седамдесетосмогодишњих читалаца и оних старијих. ■

ИМПРЕСУМ

Година XVIII / Загреб | петак, 04/04/2025

ПРИВРЕДНИК #243

Издавач
Српско привредно друштво
'Привредник' и Српско
народно вијеће
главна уредница новости
Андреа Радак

Графички уредник
Дарко Матошевић
дизајн
Парабуреау /
Игор Станишевић
& Дамир Бралић

Уредник Привредника
Никола Лунић
Редакција
Јовица Дробњак, Александра
Лошић, Ђорђе Матић, Бојан
Муњин, Оливера Радовић,
Маша Самарџија, Леон
Ђеванић и Душан Цветановић

Привредник се финансира средствима
Савјета за националне мањине Владе
Републике Хрватске.

Редакција
Прерадовићева 18,
10 000 Загреб
т/ф ++385 1 4854 478
ured@privrednik.net
www.privrednik.hr

ИНФОРМАТОР

Представници српске
заједнице с Косова

Интеграција на Косову је могућа

Значајан је модел којим политички представници Срба у Хрватском сабору и другим институцијама рјешавају проблеме своје заједнице, речено је на састанку са Србима с Косова

ПОСЈЕТА делегације младих активиста и политичара с Косова, полазника политичке академије, српским институцијама у Загребу и у Вуковару, била је прилика за успоређивања ситуације у којој се налазе двије заједнице, али и за упознавање с искуствима Срба из Хрватске. Дванаесторо гостију с Косова, под водством дугогодишњег српског активиста ПЕТРА МИЛЕТИЋА, су са српским институцијама, историјатом политичке борбе за побољшање мањинских права, у просторијама СНВ-а у Загребу, упознали саборски заступник МИЛОРАД ПУПОВАЦ, шеф Савјета СНВ-а и универзитетски професор ДЕЈАН ЈОВИЋ те председник СНВ-а БОРИС МИЛОШЕВИЋ. За вријеме обиласка Српског културног центра, гостиња је о раду СКД-а 'Просвјета' говорио њен председник НИКОЛА ВУКОВАТОВИЋ, док их је водитељ МИЛАН РАДАНОВИЋ провео кроз активности Архива Срба у Хрватској.

ВЕЉКО САМАРЦИЋ, извршни директор удружења Центра за социјалне иницијативе са сједиштем у сјеверном дијелу Косовске Митровице, казао је да делегацију чине полазници 'Академије за будућност' који су политички и друштвено активни. — Наша невладин организација већ другу годину покушава да допринесе развоју плурализма унутар српске заједнице на Косову. У Загребу добивамо не само конкретне савете и искуства, него и људску причу како да мотивишемо младе људе који покушавају да реше проблем конфликта и изведу заједницу тамо где јој је место. Учесницима дајемо могућност сагледавања политичких искустава, од начина преговарања у односима већине и мањина до начина политичког дјеловања – казао је Самарцић.

Истиче драгоцјена искуства око образовања, али и око тражења улоге Заједнице српских општина у рјешавању вишедеценијског конфликта Срба и Албанаца. Нагласио је значај модела којим политички представници Срба у Хрватском сабору и другим институцијама рјешавају проблеме своје заједнице.

— Деценије пролазе и наши животи су обележени дозом привремености, што утиче лоше на све људе на Косову одакле многи одлазе у потрази за бољим животом. Сигуран сам да до неке интеграције мора доћи. У људима видим потенцијал да с новим приступом и саговорницима у албанској, као највећој заједници, почнемо налазити решења за бољи живот – објаснио је извршни директор удружења Центар за социјалне иницијативе.

— Преко 4.000 људи на курсевима учи основне српског и албанског језика. Питање језика није само питање споразумевања међу људима већ се на њему заснива архитектура права Срба. Зато желимо да окупимо људе спремне да побољшају комуникацију јер ћемо као Срби и Албанци лакше да се међусобно разумемо – рекао је.

АЛЕКСАНДАР АРСЕНИЈЕВИЋ, председник младе партије Српска демократија, истиче да Срби као невећинска заједница на Косову морају да траже заштиту у законима. И у Хрватској и на Косову гаји се постратни сентимент који битно утиче на положај Срба, укључујући ту непоштовање права на језик што изазива озбиљне сметње у обављању свакодневних животних послова.

— Граде се куће за досељенике, а забрањује се градња српских образовних институција. Жалимо се међународној заједници, али узалуд, а позивали смо на разговор и албанске странке, опет без одговора – истиче Арсенијевић. У Хрватској су, истиче, и послје ратних година постојали политичари који су имали разумјевања за српско питање, али то се не дешава на Косову јер се није изродила перспективна политичка елита која би замијенила постојећу. Нагласио је да се у 12 година иселило преко 40.000 Срба. Разлози нису економски, јер школовани људи на Косову имају веће плате него у централној Србији, али су увјети живота друкчији.

МИЛЕНА ЛАЗАРЕВИЋ, председница невладине организације Стронг стар, осврнула се и на сличности положаја Срба у обје земље.

— Огледају се у маргинализовању и непоштовању мањинских права, али је неопходно да устрајемо, свесни да је ово дуготрајан процес у којем треба опстајати и научити како да се сналазимо у ситуацијама које се на Косову мењају на свакодневном нивоу – закључује.

Делегација Политичке академије такођер је посетила Заједничко веће општина (ЗВО), где им говорио председник ДЕЈАН ДРАКУЛИЋ. Занимала их је организованост српске заједнице, њен однос с већинским народом те сарадња с матичном државом. О томе им је у седишту СДСС-а говорила саборска заступница ДРАГАНА ЈЕЦКОВ. Уз кратак историјат странке, истакла је њену добру организованост, од локалног до националног нивоа. Након ЗВО и СДСС-а, гости су посетили и Српски дом, где им је о раду ове Установе у култури говорио директор НЕВОЈША ВИДОВИЋ.

■ Н. Јовановић, С. Недељковић

Шта је потребно за останак?

Истраживање је показало како су од 13 анализираних општина најмањи пад становништва од 23,9 одсто имале Кистање, а највећи Двор са 46,2 одсто, речено је на трибини о демографским питањима

НА трибини у Осијеку, учествовали су саборска заступница СДСС-а ДРАГАНА ЈЕЦКОВ, ауторка књиге 'Демографска слика и будућност Срба у Хрватској' др. сц. САЊА КЛЕМПИЋ БОГАДИ, начелник Општине Бискупија МИЛАН ЂУРЂЕВИЋ те правници ЈОВАН ВЛАОВИЋ и МАРИНА СТОЈНОВИЋ која је уједно ауторка истраживања 'Демографске мјере јединица локалне самоуправе насељених претежно српским становништвом' у издању Српског демократског форума.

— Према последњем попису видљив је тренд исељавања из целе државе, али највећи постотак је у Вуковарско-срем-

Учесници трибине у Осијеку

ској жупанији, а износи чак 20 одсто. Део анализираних општина је баш из ове жупаније, међутим ништа није боље ни код других. Општина Двор је за десет година изгубила 46 одсто становништва. Проблем је што попис из 2011. није приказивао реалне бројке па је тај пад нешто мањи, али и даље је забрињавајући јер су све анализирани општине изгубиле од 25 до 46 одсто становника – истиче Марина Стојновић.

Ово истраживање показује како је од 13 анализираних општина најмањи пад од 23,87 одсто имала општина Кистање, затим следе Трпиња са 25,22, Ердут 25,62, Јагодњак 25,85, Шодоловци 26,38 и Ервеник 28,60 посто док је с друге стране највећи пад становништва забележила већ помену-та општина Двор са 46,21 одсто, а следе са 32,90 Крњак, Негославци са 32,81 и Гвозд са 31,08 постотним падом.

Ништа боље не изгледа ни демографска слика ако узмемо у обзир просечну старост становништва. Од 123.852 становника српске националности у Републици Хрватској, више од половине старије је од 65 година. Старост становника анализираних општина је од 47 до 55 година, а једино општина Јагодњак има нешто млађе становништво у просеку, у складу са државним просеком од 44 године. Како би побољшале демографску слику, многе су јединице локалне самоуправе донеле демографске мере да би подстакле становнике да остану, или можда чак и врате исељенике. Општине Маркушица и Шодоловци издвајају по 1.350 односно 1.300 евра финансијске подршке за рођење детета и ту спадају међу најбоље рангиране општине у држави. Већина суфинансира износ за похађање дечјег вртића, а све анализирани општине суфинансирају куповину радних свески и радних материјала за ученике основних школа. Општина Негославци даје новчану помоћ за почетак школске године у износу од 130, а Маркушица од 100 евра, док Општина Ервеник даје 100 евра за почетак школске године свим ученицима основне школе, без обзира који разред похађају.

Такође, све општине суфинансирају превоз ученика средњих школа с подручја својих жупанија, а већина даје једнократне новчане награде или месечне стипендије студентима. Општина Бискупија суфинансира смештај у ученичким домовима у износу од 80 евра месечно, општине Крњак, Негославци, Маркушица и Борово суфинансирају завршне ученичке екскурзије осмих разреда, а Крњак и Негославци суфинансирају екскурзије за све ученике основних школа.

Што се тиче демографских мера везаних за стамбено збрињавање, општине Борово, Маркушица, Негославци и Трпиња суфинансирају куповину прве некретности за младе на подручју општине у износу од 3.300 до 5.000 евра, а Општина Ервеник има одлуку о продаји стамбеног земљишта по смањеној вредности за 80 одсто у односу на стварну цену. Општина Крњак суфинансира куповину прве некретности младим ОПГ-овцима у износу од 5.000 евра.

— Занимљиво је да Општина Гвозд исплаћује потицајну накнаду на месечном нивоу у износу од 1.000 евра за доктора медицине који је запослен на пуно радно

ИНФОРМАТОР

време у локалној амбуланти, а сва деца до 18 година која имају пребивалишта на подручју општине Крњак имају право на једнократну помоћ у износу од 100 евра – прича Марина Стојновић.

■ Душан Велимировић

Напади на мањине

Иницијатива младих за људска права упозорава на маргинализацију српских жртава и нападе на националне мањине

ИНИЦИЈАТИВА младих за људска права представила је годишњи извјештај о имплементацији механизма транзицијске правде у Хрватској. Извјештај с укупно 288 анализираних записа у којем се баве раздобљем од 1. јануара до 31. децембра 2024., показује колико су хрватске институције (не)досљедне у процесуирању ратних злочина и колико су осуђени појединци често глорифицирани у јавном и политичком животу.

Видљив је повијесни ревизионизам и утјецај службених политичких наратива на перцепцију ратова 90-их и сучавање с прошлошћу, али и друштвени опоравак. Истиче се да је процес налажења несталих особа и даље спор, политизиран и оптерећен недостатком транспарентности и сурадње, као и да се у Хрватској не проговара о процесима проналаска несталих у БиХ. Уочава се маргинализација и дискриминација жртава српске и бошњачке националности, као и неадекватна брига институција према цивилним жртвама опћенито. Ту су и напади на националне мањине, појединце и њихове институције, укључивши нападе на 'Новости'.

— Једна од главних мисија Иницијативе је допринос реализацији правде за ратне злочине, друштвеном опоравку и обнову повјерења у Хрватској и регији – рекла је извршна директорица Сена Шимек. Праћени механизми категоризирани су у пет ступова транзицијске правде – утврђивање и промоција истине; процесуирање и санкционирање одговорних за кршења људских права; репарације; институционалне реформе те друштвени опоравак и обнова повјерења, односно помирење.

Плакат Иницијативе младих

Због пријашњих друштвено-политичких сличности, посебно оних везаних уз искуство заједничког живота унутар СФРЈ и оружаног сукоба, наведени методолошки оквир могао би се, уз мање прилагодбе, користити и за праћење имплементације процеса транзицијске правде у другим постјугославенским земљама.

■ Н. Ј.

Бранкова годишњица

У Славонском Броду обиљежена је 201. годишњица рођења Бранка Радичевића

У Славонском Броду је 27. марта одржана пригодна свечаност поводом 201. годишњице рођења пјесника БРАНКА РАДИЧЕВИЋА (1824. – 1853.). Скупу су присуствовали представници српске заједнице и градских власти. Зајеница градоначелника МАРИНА МАРТИЋ ПУАЧА

Окупљени у Броду (Фото: Град Славонски Брод)

положила је вијенац испред спомен-плоче Бранку Радичевићу у дворишту православног цркве, а то су учинили и представници српске заједнице.

Свечаност је настављена у просторијама лани отвореног Српског културног центра који носи име славног пјесника гдје су се окупули могли присјетити живота и књижевног доприноса Бранка Радичевића, који је успркос кратком животу, оставио неизбрисив траг у српској и регионалној књижевности.

Подсјетимо, Бранко Радичевић рођен је 28. марта 1824. Прву пјесму написао је 1841. на њемачком језику у Сремским Карловцима гдје је похађао гимназију коју је завршио у Темишвару. Студирао је право које није завршио, а одушевљен језичним реформама Вука КАРАЏИЋА, почео се интензивније бавити књижевним радом. Уз Ђуру Даничића био је најоданији сљедбеник Вукове реформе правописа српског језика и увођења народног језика у књижевност, па је прву књигу пјесама објавио у Бечу 1847. године на чистом народном језику.

Због револуције 1848. Радичевић је напустио Беч и живио по разним мјестима у Сријему, постајући славан и у Кнежеви-

ни Србији коју је неколико пута посјећивао. У страху да његово присуство не изазове немире међу студентима, власти су га протјерале из Загреб. Болестан од туберкулозе, 1849. уписао је студиј медицине у Бечу, а 1851. је објавио још једну збирку пјесама. Умро је 1. јула 1853. у бечкој болници, а трећа збирка пјесама постхумно је објављена 1862. Иако је створио релативно мали опус од 54 лирске и седам епских пјесама, Бранко Радичевић остао је популаран до данас.

■ Н. Ј.

Заборављени Мркаљ

Последње дане великог реформатора српског језика Саве Мркаља, вуковарској публици приказао је глумац Дејан Стојаковић

СЛУШАЈ како говорим – Сава Мркаљ, назив је монодраме коју је 27. марта у Српском културном центру (СКЦ) у Вуковару извео српски глумац ДЕЈАН СТОЈАКОВИЋ. Монодраму о Сави Мркаљу режирао је Душко Ашковић, према тексту Гордане Илић Марковић. Стојаковићу је то прва монодрама, била је велики изазов за глумца и припремао ју је више од годину дана, упознавајући и схватајући несхваћеног Мркаља. Представа пружа увид у значајну улогу, коју је Мркаљ имао у развоју српске писмености и културе, кроз емотиван и интелектуално богат приказ његовог живота.

— Говорим његову исповест коју можемо назвати и разговором који је водио сам са собом. Присећа се првих својих корака уз мајку и оца, свог Сјеничака, својих Потока. Присећа се стварања, подизања и учитељевања. Био је веома уман човек, говорио је седам светских језика, имао је два доктората и био свестрана личност. Много је дао, али је остао заборављен – рекао је Стојаковић. Монодрама наводи на размишљање јер говори о једном човеку, који је заслужио да буде међу стотину најумнијих људи код нас, а неправедно је заборављен. Скончао је на начин да је због депресије завршио на одељењу психијатрије Бечке болнице, где је и умро 1833.

Дејан Стојаковић у монодрами

године, а с обзиром да није имао никог свог, његово тело нико није преузео и завршио је у масовној гробници.

— На том месту је данас фудбалски терен, тако да је то додатни терет јер не знамо ни где је тачно његов гроб – нагласио је српски глумац.

Мркаљ је био међу првим реформаторима српске ћирилице, коју је са 46 слова, свео на 29, од којих је 25 слова у употреби у данашњој српској азбуци. Залагао се за реформу тадашњег правописа и тражио примену фонетског писма базираног на народном језику и правилима па је утицао на Вука Караџића и на његову реформу писма.

■ Сенка Недељковић

Злата за барањске кобасичаре

Награђени су ОПГ-ови Милорада Стојковића из Јагодњака и Слободана Станковића из Белог Манастира

ПРОШЛОГ мјесеца, у истарском Светом Петру у Шуми одржан је тродневни Међународни сајам 'С клубасицом у еу', на коме је – у организацији Локалне акцијске групе Барања – учествовало и неколико произвођача из Барање. Излагачи су на том сајму, којег редовно посјећује неколико хиљада посјетилаца, имали прилику промовирати своје производе, размјењивати знања те стејати нова искуства у производњи и промоцији.

Док се сајам припремао, одржано је сензорно оцјењивање најбољих хрватских кобасица и салама у 15 различитих категорија, на које су ове године пристигла рекордна 263 узорка високог квалитета па су додијелене 172 златне и 10 сребрних медаља. У свакој категорији додијелена је и шампионска титула, а додјела је уприличена у 'Првој хрватској кући од кобасица', изграђеној у Светом Петру у Шуми. Жири су чинили врсни сензорни аналитичари и стручњаци. У категорији 'славонска сланина' шампионско признање додијелено је барањској фирми 'Беље плус д.о.о.', а злато су још освојили Пољопривредни обрт Шарошкивић из Кнежевих Винограда (за славонску кобасицу и сушену сланину), ОПГ Милорад Стојковић из Јагодњака (за куленову секу, славонску кобасицу и сушену сланину) и ОПГ Слободан Станковић из Белог Манастира (такођер за куленову секу, кобасицу и сланину).

Сви производи који су по категоријама оцијењени најбољима добили су плакету и право на кориштење новог знака Хрватске агенције за пољопривреду и храну на самим производима.

Као својеврсни увод у сајам, у 'Првој хрватској кући од кобасица' одржана је и 'Међународна конференција с клубасицом у еу 2025.', у оквиру које су одржа-

лаг Барања, ОПГ Стојковић
и ОПГ Станковић

не три панел-расправе. У сајменом дијелу из Барање су учествовали ОПГ Синтија Ленђел из Подоља са сиревима и другим производима од млијека те ОПГ-ови Стојковић и Станковић са сухомеснатим производима.

■ Јован Недић

Тридесета годишњица Пододбора

За ову годину планирана је 30. обљетница обновитељског 'Просвјетиног' пододбора Пакрац-Липик

ОСИМ наставка досадашњих активности, за ову годину планирано је и неколико нових пројеката, међу којима се посебно истиче обиљежавање 30. обљетнице обновитељског рада нашег пододбора Просвјете, речено је на редовној годишњој скупштини 'Просвјетиног' пододбора Пакрац-Липик, одржаној поткрај марта у Дому у Крагују. Чланови су усвојили извјештај о раду пододбора за 2024. годину у којем су наведене бројне активности.

— За релативно мали Пододбор, преко 30 догађаја представљало је велики и захтјеван посао, али су чланови показали истрајност и посвећеност, успјешно реализујући све планиране активности — рекао је предсједник пододбора Ненад Којадиновић.

У извјештају су похваљени чланови пјевачке секције и дјечјег фолклора који су својим наступима обогатили бројне манифестације, не само на подручју западне Славоније, већ широм Хрватске уз посјете Србији. Њихов допринос промоцији традиционалне гласбе и плеса те културне баштине препознати су унутар и изван заједнице, наглашено је. План рада за 2025. годину, уз досадашње активности, садржи припреме за обиљежавање 30-годишњице рада. Том јубилеју бит ће посвећени Дани српске културе средином септембра — Малогоспојински дани, који ће обухватити низ културних и умјетничких догађаја у циљу очувања и промоције српске традиције и идентитета на овом простору.

Скупштини су уз чланове и госте и присуствовали пожешко-славонски дожупан Никола Ивановић те предсједник Координације СКД 'Просвјета' западна Славонија Зоран Блануша.

■ Н. Ј.

Боровчани најбољи

Ученици основних и средњих школа учествовали на такмичењу из Прве помоћи вуковарског Црвеног крста

СЕДАМ екипа из средњих и основних школа из Вуковара имало је прилику да се окуша у пружању Прве помоћи. На такмичењу у ош Драгутин Тадијановић, учествовали су ученици две средње и шест екипа основних школа са ширег вуковарског подручја. Организатор такмичења већ дуго година, односно од 1996. године су представници Градског друштва Црвеног крста Вуковар.

— Укључујемо основне и средње школе, како би ђаци показали своје знање из практичног дела колико би били у прилици да правилно реагују и пруже неке прве помоћ — рекао је Влатко Главаш, предсједник вуковарског Црвеног крста.

У конкуренцији средњих школа побједили су ученици вуковарске гимназије, док је у конкуренцији пет основних школа најуспешнија била једна од две екипе ОШ Борово. С њима у пратњи била је наставница биологије Душанка Видовић, која је на такмичење повела две екипе, односно 12 ученика, изразивши задовољство што је једна показала најбољи успех из прве помоћи.

— У наставку нас очекује међузупанијско такмичење у Градишци. Деца су озбиљно схватила своје задатке, показала су интерес па мислим да ћемо на вишем рангу такмичења показати завидно знање — изразила је оптимизам наставница Видовић.

■ С. Н.

Чланови Пододбора

Јованкин април у Загребу

Кроз фотографије и документе, пратит ћемо младу Јованку Будисављевић, одлучну дјевојку која се придружује Народноослободилачкој борби

ИЗЛОЖБОМ Глас Јованке БРОЗ (Српски културни центар, Загреб, Прерадовићева 21, која ће бити отворена од 8. до 30. априла) бит ће указано на глас жене у три различита сегмента њеног живота у којима су јасно били изражени њезин непоколебљив став и упорност. У првом дијелу изложбе, кроз фотографије и документе, пратимо младу Јованку Будисављевић, одлучну дјевојку која се придружује Народноослободилачкој борби, у којој је била и рањавана,

партије Југославије 1942. године те је била дио Шесте личке дивизије која је напустила Лику 1943. године и ушла у састав 1. пролетерског корпуса у Босни. Нешто прије почетка Седме непријатељске офанзиве и десанта на Дрвар, Јованка је постала политичка комесарка у корпусној болници.

Први сегмент изложбе указује на улогу жена у НОВ-у, које су вјеровале да будућност за коју се боре, доноси не само слободу и независност земље него слободу и права женама. У Резолуцији Прве земаљске конференције АФЖ-а истакнуто је: 'У току ослободилачког рата догодио се крупан, историјски преокрет. Ступајући активно у борбу за ослобођење свога народа жене истовремено добивају и потпуну равноправност с мушкарцем. У редовима Народноослободилачке војске и на ослобођеној територији, жене су стекле потпуну равноправност у војсци, оне узимају све политичке и војне функције према заслуги и способности; на ослобођеној територији добиле су право бирања и право да буду изабране...' Међутим, Јованка Будисављевић била је почашћена могућношћу да преузме такву функцију и борави у близини Јосипа Броза Тита, с тим да ће ту функцију постепено преобликовати и надопуњавати. Године 1952. по-

Јованка Будисављевић на санитарској обуци у Јајцу, 1943. (Из фото архиве Фондације Јованка Броз)

но која не одустаје те с двадесет година постаје најмлађа жена с официрским чином. Тако прва од застава, дио ликовног постава с фотографијом младе партизанке, представља Јованку као једну од осамдесет одабраних дјевојака које су се јавиле за формирање Прве личке женске омладинске партизанске чете, прве јединице ове врсте у НОВ-у формиране у Лици, међу којима је само неколико дјевојака имало више од двадесет година.

Уједно застава младе партизанке симболизира све друге дјевојке и жене које су НОВ-у дословно извојевале своја права. Јованка је постала чланица Комунистичке

стаје прва дама, пратња предсједника Тита на службеним путовањима и пријемима. Друга застава истакнута на овој изложби указује управо на њезину упечатљиву појаву у улози прве даме Југославије. Јованка Броз, унаточ томе што је била партизанка с војним чиновима, унутар новог састава политички није била уважавана, иако је имала политичких амбиција и судјеловала је на службеним састанцима државног врха те је преносила Титу своја размишљања, што ће бити за њу касније бити кобно. Године 1956. Јованка се појављује на насловној страници часописа 'Жена данас' те је тада дала и изјаву за часопис. 'Тако сазнајемо

ИНФОРМАТОР

да је Јованка Броз примијетила како се садржаји везани за положај жене могу наћи скоро искључиво у стандардизираним женским часописима, а да се у дневној штампи скоро и не спомиње ништа о статусу жене, и закључује: 'Питања политичког и друштвеног положаја жена и остале проблеме у вези са овим сматрам да треба да се третирају кроз остале странице на којима се пише о питањима нашег унутарњег живота, јер ово као што је познато, нису неки посебно женски проблеми, него заједнички проблеми читавог нашег друштва и као такве их треба и третирају кроз штампу.' Један од главних аргумената за укидање АФЖК 1953. био је баш тај – да су жене добиле сва политичка и социјална права и да се њихов статус сада не треба проматрати изолирано од положаја осталих чланова друштва, те стога није потребно ни постојање женске политичке организације.

Свјетски медији је већином у почетку представљају као супругу Јосипа Броза Тита, но њена појава, начин одијевања и осмијех доминирали су на заједничким фотографијама те су у великој мјери надопуњавали стил председника и градили имиџ нове, модерне социјалистичке државе. Због свог начина одијевања по најновијој еуропској моди, али и по елеганцији и особном стилу била је препозната као модна икона у педесетим и шездесетим годинама Титове Југославије. Стога изложба у свом централном дијелу доноси колекцију хаљина и других одјевних предмета, карактеристичних за тај животни период. Трећи дио изложбе је под заставом гласне и мучне шутње, израженог инака и достојанства. У том сегменту указује на намјерну друштвену и политичку изолацију Јованке Броз те с друге стране на Јованкин отпор према суставу кроз самоизолацију од јавности. У том периоду живота, живи живот обесправљене супруге, жене која се бори за своја грађанска права. Након Титове смрти не тражи некретнине на које би све друге жене стекле право након смрти њихових супружника, не користи своја познанства са свјетским државницима нити контактира медије, већ се бори правним путем за оно што је до тад у животу користила. У трећем дијелу изложбе доносимо фотографску и филмску архиву, штампу, писма, те бројне документе везано за оставштину и медијски креиране конструкте о Јованки Броз, међу којима је и онај да је живјела без особних документа.

■ Даворка Периф

Ин мемори- ам: Мирјана Гало (1955. – 2025.)

Са својом невладином организацијом Хомо и супругом Игором, Личанима преосталима након рата пружала је помоћ, храну, вјеру и наду

У ПОСЛИЈЕРАТНИМ временима кад је пола Лике било попаљено и кад су по кућама живјели само старци који су стрепили за свој живот, једна је жена, са својом организацијом Хомо, преосталим људима пружала помоћ, храну, вјеру и наду. МИРЈАНА ГАЛО је са својим супругом ИГОРОМ те сурадницима МОМИРКОМ и НЕШОМ обилазила похаране просторе и ништа јој није било тешко. Само они које је тада обишла знају колико је то значило.

Она је била спиритус мовенс Хома, мале невладине организације која је направила велика дјела. Родом из Дољана по-

Мирјана Гало
(1955. – 2025.)

ред Оточца, није заборавила свој родни крај, никад није постала покондирена, никад није престала вољети свој завичај, којему се посветила највише онда кад му је било најтеже. Она и њен Игор – глумачка звијезда која није имала никакву обвезу хуманитарног рада, али је на њ прионуо свим срцем – једне су поратне године штампали календар са сликама из попаљене Лике. Календари обично носе веселе призоре, али на овому је доминирао приказ димњака који се уздизао високо према небу; сав остатак куће био је претворен у пепео. Мирјана је помагала свима без разлике, улазила у сваки дом, једнако поред Госпића као поред Оточца и Доњег Лапца, окретала небо и земљу да оствари оно што је хтјела.

Дуго година била је учитељица практикума у трговачкој школи Липа. Хуманитарно се ангажирала у рату и непосредно након њега, а политички кад је хуманитарни посао био приведен крају. Постала је потпредседница Савјета за националне мањине Владе РХ, председница Повјеренства за равноправност сполова у Пули, потпредседница Самосталне демократске српске странке (СДСС) и председница њене истарске подружнице. Касније је постала председница пулске подружнице Нове левиче, а на локалним изборима 2021., била је носителница независне листе.

'Ја волим увијек повезивати људе, а не раздвајати. И не волим неправду', говорила је. За свој рад примила је награду Дијана Будисављевић, награду за мултикултуралну сурадњу и толеранцију те многа међународна признања. Успјела је реализирати велики број пројеката, међу којима успоставу сурадње између Истре и Војводине. Није познавала страх. Два-

десет и пет година након рата још увијек се ратује против других и другачијих' казала је у једном интервјуу. 'Дух је пуштен из боце и сада је то тешко обуздати и уз најбољу вољу, иако воље нема. Што очекивати у земљи чија председница свих грађана не осуђује насиље, већ чека полицијске извјештаје, кокетира с усташлукцима? Премијер то насиље квалифицира као појединачне случајеве, правосуђе то квалифицира као ремећење јавног реда и мира, опозиција мудро шути, нитко не позива на протесте против насиља и фашизације земље. Изгледа да је свима на власти, и раније и сад, лакше потицати на

нетрпељивост, него грађанима објаснити зашто је Хрватска у овако јадном стању и зашто млади, паметни људи бјеже главом без обзира. Заборавља се да ће оваквом политиком сви доћи на ред, јер је Срба све мање.' Тако је некако и било.

Отишла је након дуге, тешке болести. Мирјана данас не би плакала, ни туговала. Сви се сјећамо како је сваку невољу савладала оним њеним топлим, препознатљивим осмијехом. Сјећамо се њених зелених очију, њене муштикле, њене топлине. Таква је била као жена и супруга, као мајка, као бака, као наша Мајка храброст, чијом су заслугом, стотине несретне старчади по ратом опустошеним крајевима Лике налазили утјеху, дом, кров, храну, наду. 'Аој Лико, воли ли те ико', пјевао је РАДЕ ШЕРВЕЦИЈА. Њено име било је одговор. Обновљала је један изгубљени завичај, обновљала је свијет у којему постоје дјед, бака, дјеца, унучи, срећа, баште сљезове боје. И обновила, колико год је то у људској моћи. Све што је радила је са срцем, искрено, с увјерењем. Није у њој било мржње, само љубави, снаге и величине. Била је дрчна, пркосна и није дала да се види колико је изједају несрећа и мржња у којима смо живјели и које су разориле наш јучерашњи свијет.

Била је Мајка Храброст. Мирјанине и Игорове кћери, НАТАША и ПЕТРА, данас су зреле особе, на које су она и отац с правом поносни, као и на унучад. Већ то је велика ствар у овом свијету гдје људске вриједности тако брзо пропадају. А њене ће остати, у душама и тијелима њена потомства. Све велико стоји у невремену, каже грчки филозоф Платон, а Мирјана Гало је стајала као нитко, и таква ће и остати у срцима свих који су је знали.

■ Борис Рашета

Stogodnjak (784)

4. 4. – 11. 4. 1925: 'Interesantno je da su žene došle do zaključka da u Jugoslaviji neće biti harmonije do god žene ne dobiju pravo glasa... Zato savetujem Zagrepčankama da preuzmu što energičniju akciju za svoja prava...' kaže uz ostalo jedna Beogradanka, pišući priču o tomu što žene glavnog grada misle o Zagrebu. I pritom iznosi i ovu svoju impresiju o Zagrepčankama: '... Ah, kako je teško Beogradankama boriti se s kaldrmom, kad su petice visoke, a organizam slab. Zato Zagrepčanke moraju da poštuju svoje ljude koji su im udesili tako divan asfalt da bi se na ulici mogao igrati i šimi i fokstrot. Beogradanku uvek zadivljuje čistota Zagreba, jer kao žena, koja voli estetiku, ona uživa u lepoti ulice kao i u svojoj kući... Zagrepčanka, ta simpatična žena, nežna tela, umiljatih plavih očiju, veliki je magnet za Srbijanca... Srbijanci su bili puni hvale i oduševljenja za Zagrepčanke... To se dogodilo čak i nekim oženjenim muškarcima, pa su zato mnoge žene morale dojuriti u Zagreb da svoje muževe podsete gde im je stvarno kuća...' kaže Beogradanka i na kraju savjetuje Zagrepčanima: 'Kad se udvarate jednoj Beogradanki pravite se kao da ste i malo ljubomorni, jer mi to volimo. Žene uvek vole scene u kojima se manifestuje ljubav ljudi...'

* kakve sve smiješne nespornazume mogu izazvati nazivi pojedinih kavana! O tome možda najbolje svjedoči priča koju objavljuje beogradska Politika: 'Došao neki dan iz Sarajeva u Beograd poznati tamošnji kafedžija da vidi – kako je rekao – kako se živi u prestolnici. Došao kasno u noći, mamuran i polupijan, u potpuno praznu kavanu 'Amerika'; u kutu je samo drijemao kelner. Kafedžija ga upita: 'Gde sam, bre, ovo ja?' Kelner mu odgovori mrzovoljno: 'Pa, u Americi'. Zatim se opet bacio u drijemež. Ali, kafedžija se nije dao, pa ga je prodrmao za ramena i opet upita: 'Je li, bre, nemoj da mi se rugaš. Gde sam ja?' Kelner je dreknuo, razrogačivši oči: 'U Americi, rekao sam!' Na to će kafedžija, vidljivo zbuđen: 'Slušaj, bre, ti pričaš koješta. Kakva Amerika! Ja se dobro sećam da sam došao u Beograd.' Kafedžiji potom udariše suze od sekiracije, pa reče: 'Nemoj, bre, da me mučiš. Otkud može ovo biti Amerika kad sam ja sinoć bio u Beogradu. Evo, brate, imam pasoš i legitimaciju. I srpske pare...' Potom je iz džepa izvadio budelar i otvorio. Odmah se iznenadio, jer je bio potpuno prazan, pa je tim još manje znao da li je stvarno u Beogradu, gdje je imao 7000 dinara, ili je samo sanjao da je bio u Beogradu s tim parama, a uistinu je u Americi. Razmišljajući o tom pitanju sjeo je na najbliži stolac i zaspa, pijan. Kad se ujutro probudio, trijezan, pored njega je stajao kelner... Zar ti stvarno ne znaš da u ovom gradu postoje dvije slične kavane: jedna se zove 'Amerika' a druga 'Beograd'... Samo ne znam da li si najprije bio u 'Beogradu' i tu zapio pare, pa onda došao k meni, u 'Ameriku'... Kafedžija se na to samo lupio po čelu i slatko nasmijao, jer je shvatio da je u istoj noći bio i u 'Beogradu' i u 'Americi'...'

■ Đorđe Ličina

Ђаци 'оће да учи

Медицински факултет повукао је одлуку о штрајку због могућности губитка акредитације, влада исплаћује професорима пола плаће, дио студената је поднио кривичну пријаву против деканице Економског факултета

Медицински факултет у Београду брзином свјетлости повукао је одлуку о штрајку коју је већина запослених изгласала како би додатно подржали захтјеве побуњених студената испоручене властима због погубије 16 људи на Жељезничкој станици у Новом Саду. Штрајк је изгласан 12. ожујка, а од њега се одустало већ 18. ожујка, с образложењем да је тога дана 'извршен ванредни инспекцијски надзор Министарства просвете. Након упознавања са садржином записника о ванредном инспекцијском надзору, већина запослених на Универзитету у Београду – Медицинском факултету доноси одлуку о прекиду, односно престанку штрајка који је одлуком био проглашен.'

Од штрајка се наводно одустало због 'инспекцијског надзора', но још веће главобоље од оних с којима се суочио због државне инспекције, Медицински факултет у Београду добио је због дописа који је Свјетска федерација за медицинско образовање (ВФМЕ) упутила Националном акредитационом телу Србије (НАТ). Садржај дописа ВФМЕ-а објавили су српски медији, а потврдио га је и професор београдског Медицинског факултета НЕБОЈША ТАСИЋ, као члан Комисије за акредитацију високошколских установа. 'Свјетска федерација за медицинско образовање упутила је српском НАТ-у допис са обавештењем да је примила информацију од 'забринутих родитеља' због тешке кризе на Медицинском факултету, са нагласком на то да је великом броју студената онемогућено образовање, испити, клиничка пракса, а са нарочитом забринутостју за програм на енглеском, који је обустављен', изјавио је Тасић за Курир. Појаснио је потом да 'уколико се ова ситуација ускоро не нормализује, постоји опасност да ВФМЕ не акредитује НАТ Србије. То би значило да се дипломе наших здравствених радника не признају у иностранству и да им буде онемогућен приступ било каквом стручном усавршавању. Овим се заправо потпуно блокира даља интернационализација високог образовања у пољу медицинских наука, јер и нико из иностранства неће долазити на факултете чије дипломе нису признате у свету.'

Српским факултетима су тако на плату почеле стизати студентске блокаде наставе и испита, које уз већинску подршку знанствено-наставних вијећа и факултетских и свеучилишних управа трају скоро пет мјесеци. Медицински факултети први су се суочили с могућношћу међународног непризнавања њихо-

вих диплома, али на ред су почеле стизати и друге потенцијалне пенализације због вишемјесечног 'зимског распуста' на свеучилиштима. Одлазећа Вучевићева влада одлучила је блокираним факултетима исплатити тек дио износа за плаће професорима у вељачи, а истовремено је досадашњи омјер по којем се пола плаће исплаћивало за наставу, а друга половина за знанствени рад промијенила у омјер – 80 посто за наставу, а 20 посто за знанствени рад. Због те измјене, ако блокаде наставе и испита потрају, свеучилишни професори ће из државне благајне убудуће добивати тек петину својих плаћа. Портал тједника Време објавио је пак да је деканица Економског факултета у Београду ЖАКЛИНА СТОЈАНОВИЋ 'у уторак, 1. априла, саслушана у београдској Полицијској управи, по изричитом налогу Првог основног јавног тужилашта'. Време преноси да је 'декански колегијум Економског факултета' посебно огорчила чињеница да се деканица Стојановић морала у року од два сата одазвати на позив за саслушање у полицији, уз пријетњу да ће бити приведена ако то не учини. Привођења није било јер се 'Стојановић одазвала на позив, те је дала потребне информације поводом кривичне пријаве због наводно извршеног кривичног дела повреда равноправности, из члана 128 Кривичног законика'.

Декански колегиј Економског факултета поручио је и да 'ову кривичну пријаву препознају као додатни притисак на Факултет и академску заједницу, због принципијелне подршке коју пружају ис-

пуњавању студентских захтева'. Да је дио студената Економског факултета поднио кривичну пријаву против деканице Економског факултета јавност је обавијестио Владимир Балаћ, један од студената који желе да уче, или 'нација' како их се подругљиво 'части' откад просвједују у београдском Пионирском парку.

Балаћ је заправо прочитао дио садржаја пријаве: 'Оштећена група студената Економског факултета подноси кривичну пријаву против професорке Жаклине Стојановић, декана овог факултета, јер постоји основана сумња да је извршила кривично дело повреде равноправности из члана 128 став 2 Кривичног законика Републике Србије на тај начин што је у временском периоду од 6. децембра 2024. године, па до дана подношења ове кривичне пријаве оштећенима ускратила права човека и грађана утврђена Уставом и законима. У исто време давала је погодности одређеном броју студената који похађају међународне програме које Економски факултет реализује у сарадњи са Лондонском школом економије и Слободним универзитетом из Берлина, на тај начин што им је омогућила организовање наставе од стране професора Економског факултета и полагање испита и извршила кривично дело повреда равноправности члана 128 став 2 Кривичног законика Републике Србије.'

Балаћ је тврдио и да је 'Стојановић допустила и организовање полагања испитних обавеза појединим студентима 28. фебруара у амфитеатру А3 блокираног факултета код професорке АЛЕКСАНДРЕ НОЈКО-

вић' и тако 'допустила да одређена група студената заврши академску годину'. 'Док једни на тај начин завршавају своје обавезе, други то не могу и они су студенти другог реда', закључио је Балаћ и најавио да ће 'студенти који желе да уче остати у Пионирском парку до испуњења њихових захтева'.

Да се вријеме 'студентских блокада и политичке разоноде' на српским свеучилиштима примакло крају, овога је тједна најавила и министрица просвете СЛАВИЦА ЂУКИЋ-ДЕЈАНОВИЋ. У разговору за телевизију Прва министрица је изјавила да 'није добро што многи факултети не раде и што неки немају намеру ни да разматрају могућност надокнаде наставе. Ако факултети ускоро не почну да раде, угрожене су две академске године. Ако се не надокнади пропуштено, а заиста је 15. април последњи термин, иза тога скоро да више нема смисла разговарати о надокнадама'. У том случају, додала је министрица, 'увек постоји могућност да се друге институције укључе у решавање тог проблема. Али то онда није проблем образовања, него правосуђа и разних негативних консеквенци, што заиста не бисмо желели.'

Проширени ректорски колегиј Универзитета у Београду увјерен је, међутим, да факултети у блокади не могу сносити правне посљедице јер у великој већини нису одговорни за неодржавање наставе и испита зато што су у прекиду због студентских блокада на које не могу и не желе утјецати јер су студентски захтјеви упућени државним институцијама и само их оне могу испунити, што је увјет да студенти деблокирају факултете.

Но и тај свеучилишни 'обрамбени зид' почео се крунити након што је на Филозофском факултету у Новом Саду и Правном факултету у Београду покренута иницијатива да се сви студенти на тим факултетима електронски изјасне јесу ли за или против наставка блокаде на тим факултетима. Против анкете која је постављена на студентском сервису Филозофског факултета у Новом Саду одмах су се побунили студенти који блокирају факултет јер је сматрају 'не само манипулативном, већ и потпуно ирелевантном. Блокада ће трајати до испуњења наших захтева, те било какав покушај заобилажења ове чињенице не може имати никакав ефекат. Самим тиме, позивамо на бојкот анкете! Ова анкета је резултат иницијативе нелегитимног и нелегално изабраног студентског парламента којем је наш Пленум изгласао заслужено неповерење. Њихово деловање не одражава ставове студената и представља покушај да се ослаби и делегитимизује наша борба.' Сервис на којем се анкета проводила убрзо је срушен, а студенти у блокади забранили су и свим професорима улаз на факултет јер су их у већини оптужили да су због смањених плаћа одустали од подршке студентској побуни.

С друге стране, на Правном факултету у Београду, Знанствено-наставно вијеће одбило је захтјев који је потписало неколико стотина студената, а којим се тражило електронско изјашњавање свих 6.000 тисућа студената о наставку блокаде. Спречавање изјашњавања свих студената на Филозофском факултету у Новом Саду и Правном факултету у Београду брзопотезно је прокоментирала председница српског парламента АНА БРНАВИЋ, између осталог поручивши: 'Толико о демократији и лепшој и бољој Србији отвореној за дијалог. Лепша и боља Србија коју обећавају је тоталитарно друштво у коме они одлучују о свему, док други немају ни основна права.' ■

Тројански коњ – инсталација студената у блокади на просвједу у Београду (Фото: Антонио Ахел/ATAImages/PIXSELL)

Savjest isprana naftom

Suđenje Greenpeaceu, koji je tužila američka naftna kompanija Energy Transfer, završilo je osuđujućom presudom prema kojoj je organizacija dužna kompaniji isplatiti astronomskih 660 milijuna dolara. Greenpeace će se na presudu žaliti, no ona je indikativna u kontekstu nasrtaja Trumpove administracije na sve što ima veze sa zaštitom okoliša

LEGENDARNI američki odvjetnik za ljudska prava MARTY GARBUS, član našeg tima koji se bavi pravom više od 60 godina i koji je zastupao NELSONA MANDELU i VÁCLAVA HAVELA, rekao je da je ovo bilo najnepoštenije suđenje kojemu je ikada svjedočio – napisao je STEVEN DONZIGER, također pravnik, prije nekoliko dana u tekstu u britanskom Guardianu. Komentar se odnosi na suđenje najpoznatijoj svjetskoj organizaciji za zaštitu okoliša Greenpea-

ce, koju je tužila američka naftna kompanija Energy Transfer, a koje je 19. ožujka završilo osuđujućom presudom. Prema toj presudi, na koju će se Greenpeace žaliti, organizacija je dužna naftnoj kompaniji isplatiti astronomskih 660 milijuna dolara, dvostruko više nego što je kompanija tražila u svojoj tužbi.

I sam Donziger ima itekakvog iskustva s nepoštenim presudama u kojima glavnu ulogu igra industrija fosilnih goriva; njega je 2011. godine kompanija Chevron tužila

zbog korupcije, nakon što je u svojstvuavnog zastupnika 30 tisuća poljoprivrednika iz Ekvadora na sudu u toj zemlji izbio za njih odštetu od skoro deset milijardi dolara. Seljaci starosjedioci tužili su Chevron zbog okolišne štete i zdravstvenih problema uzrokovanih njegovim operacijama u ekvadorskom dijelu amazonske prašume, a kompanija je nakon presude svim silama uzvratila na sudu u New Yorku. Donziger je izbačen iz odvjetničke komore, a u zatvoru i kućnom pritvoru proveo je skoro tri godine. Unatoč

apelima niza pojedinaca i organizacija, od Ujedinjenih naroda do Evropskog parlamenta, u posljednjoj epizodi svoje pravosudne bitke u proljeće 2023. Vrhovni sud odbio je saslušati njegovu žalbu u kojoj je tvrdio da su mu Chevronovim progonom prekršena ustavna prava. Chevron je zastupao odvjetnički ured Gibson, Dunn & Crutcher, jedna od najvećih odvjetničkih firmi uopće poznata po zastupanju fosilnih kompanija, pa tako i Energy Transfera u tužbi protiv Greenpeacea.

Budući da mu nikada nije vraćena odvjetnička licenca, Donziger se svome pozivu posvetio aktivistički, pa je tako bio i jedan od devet promatrača na trodnevnom suđenju Greenpeaceu koje se održalo u gradiću Mandanu u saveznoj državi Sjeverna Dakota. Energy Transfer tužio je Greenpeace zbog protesta koje su 2016. i 2017. godine organizirali pripadnici autohtonog naroda Standing Rock protiv izgradnje naftovoda Dakota Access. S obzirom na to da trasa naftovoda prolazi kroz zaštićeni indijanski rezervat, predstavnici lokalnog stanovništva prvo su pravnim putem pokušali to područje izuzeti iz planirane gradnje, a nakon što im to nije pošlo za rukom organizirali su proteste, tijekom kojih je došlo do fizičkih okršaja s policijom i uništavanja imovine investitora.

Aktivisti Greenpeacea igrali su u tim masovnim protestima minornu ulogu, no unatoč tome Energy Transfer prvu tužbu protiv organizacije podigao je odmah 2017., pozivajući se na isti zakon o organiziranom kriminalu (takozvana RICO tužba) na temelju kojega je osuđen i Steven Donziger. Ta je tužba odbačena, pa je kompanija podignula novu na sudu u Mandanu u Sjevernoj Dakoti. U pitanju je država koja nema zakone protiv SLAPP tužbi, kojima moćni pojedinci i korporacije zlostavljaju svoje protivnike, i čije je stanovništvo većinski republikanski orijentirano i duboko isprepletano s operacijama Energy Transfera. Kompanija je ovog puta Greenpeace optužila za klevetu, organiziranje dezinformacijske kampanje, urotu i poticanje na nasilne proteste, a nakon dva dana vijećanja porota je organizaciju proglasila krivom po svim točkama optužbe. Energy Transfer presudu je opisao kao 'slavlje ustava' i zahvalio poroti i narodu Sjeverne Dakote koji je 'bio prisiljen proživljavati svakodnevno maltretiranje od strane prosvjednika koje je trenirao i financirao Greenpeace'.

'Današnja presuda nije rezultat bilo kakvih prijestupa Greenpeacea već je rezultat dugačke liste Energy Transferovih sudskih taktika i propagandnih smicalica kako bi se Greenpeaceu uskratilo pravo na pošteno suđenje', rekao je pak KIRK HERBERTSON, odvjetnik u organizaciji EarthRights International, dok je niz drugih pravnih stručnjaka izrazio čuđenje što je ovakav slučaj uopće dospio pred porotu s obzirom na to da se SLAPP tužbe često odbacuju zbog ustavne zaštite slobode govora. No Sjeverna Dakota, kao što je spomenuto, za razliku od niza drugih saveznih država nema anti-SLAPP zakone, pa je u Mandanu upriličen montirani proces rijetko viđen čak i u eri ekstremne eskalacije pritisaka na okolišni pokret.

Kako piše Steven Donziger, čak sedam od devet porotnika bili su povezani s fosilnom industrijom, a neki od njih prilikom selekcije to su javno rekli i pritom otvoreno izražavali negativne stavove o protestima, ali su svejedno izabrani. S druge strane, među porotnicima nije bilo nijednog pripadnika starosjediilačke zajednice. Zbog potencijalne

Borba autohtonog stanovništva u Standing Rocku protiv izgradnje naftovoda Dakota Access 2016. (Foto: Richard Bluecloud Castaneda)

‘Presuda nije rezultat bilo kakvih prijestupa Greenpeacea, već je rezultat dugačke liste Energy Transferovih sudskih taktika i propagandnih smicalica kako bi se Greenpeaceu uskratilo pravo na pošteno suđenje’, rekao je Kirk Herbertson iz EarthRights Internationala

pristranosti porotnika izabranih iz okruga u kojemu je 75 posto birača na zadnjim izborima glasalo za DONALDA TRUMPA, odvjetnici Greenpeacea u tri su navrata tražili da se suđenje premjesti na drugu lokaciju, ali je sudac to odbio. Nije dozvolio ni da proces prate sudski izvjestitelji, ni da se prenosi *live streamingom*, a još uvijek nisu dostupni ni transkripti sa suđenja.

Sudac, za kojega Donziger piše da je bilo ‘bolno’ gledati koliko je nekompetentan za problematiku ustavne zaštite slobode govora, odvjetnicima Greenpeacea nije omogućio pristup dokumentima koji bi dokazali da je Energy Transfer odgovoran za zagađenje rijeke Missouri. Nije im dozvolio ni da istraže tko je financirao misteriozni bilten s propagandnim tekstovima u korist Energy Transfera, koji je ubacivan u sandučice lokalnih stanovnika uoči izbora porote. Također, iako su predstavnici naroda Standing Rock prije početka suđenja poslali izjavu u kojoj su ustvrdili da su oni, a ne Greenpeace, organizirali proteste, dok je u protestu koji je okupio 100 tisuća ljudi sudjelovala samo šačica Greenpeaceovih aktivista, sud je prihvatio tvrdnju tužitelja da je organizacija odgovorna za svu materijalnu štetu. ‘Nesuvislom kalkulacijom’, piše Donziger, sud je potom došao do odštetne cifre od 660 milijuna dolara, u što su uključene stavke kao što su privatno osiguranje i troškovi PR aktivnosti.

OSIM što se ignoriranjem izjave starosjedioca negira bilo kakva uloga u pokušaju zaštite njihovog vlastitog opstanka, privremena izvršna direktorica američkog Greenpeacea SUSHMA RAMAN rekla je i da u fokusu ovog slučaja zapravo nije novac, pa čak ni sam Greenpeace. U pitanju je, rekla je, ‘želja da se pošalje poruka svim organizacijama koje se usude usprotiviti moćnicima, da će ih korporacije zastrašivati, ušutkivati, a moguće i dovesti do bankrota’. Štoviše, da je smisao tužbe ‘poslati poruku’ priznao je i sam izvršni direktor Energy Transfera KELCY WARREN, inače dugogodišnji konzervativni križar protiv okolišnog pokreta. On je i jedan od megadonatora Republikanske stranke, koji je lani kampanji Donalda Trumpa donirao 12,5 milijuna dolara. Trump je 2017., u svom prvom mandatu, potpisao dekret o nastavku izgradnje naftovoda nakon što je u vrijeme predsjednika BARACKA OBAME izgradnja bila stopirana. Tužba protiv Greenpeacea tumači se i kao dio šireg napada Trumpove administracije na progresivni aktivizam i slobodu govora, bilo da se radi o ekološkom pokretu, bilo o propalestinskom pokretu, primjerice nedavnom hapšenju MAHMOUDA KHALILA, studentskog aktivista sa Sveučilišta Columbia, koji u pritvoru čeka deportaciju. ‘Suočavamo se s katastrofalnim povratkom nepromišljenom ponašanju koje je zakuhalo klimatsku krizu, produbilo okolišni rasizam i stavilo profit fosilnog biznisa iznad javnog zdravlja i života na planetu. Prethodna Trumpova vlada četiri godine je radila na demontaži mjera za zaštitu čistog zraka, vode i suverenosti autohtonih naroda, a sada, zajedno sa saveznicima, želi dovršiti posao gušenjem prosvjeda’, rekao je MADS CHRISTENSEN, izvršni direktor Greenpeacea International (GPI). Pravni savjetnici organizacije najavili su da će se žaliti na ovu presudu, uz to što su već uzvratili protutužbom protiv Energy Transfera na sudu u Amsterdamu, pozivajući se na lani donesenu evropsku anti-SLAPP direktivu.

Kako navode u hrvatskom ogranku organizacije, naftne kompanije poput Shella, Totala i ENI-ja također su posljednjih godi-

Hrvatski Greenpeace pružio je podršku kolegama iz SAD-a
(Foto: Maja Bota)

na pokretale SLAPP tužbe protiv Greenpeaceovih organizacija, a u nekoliko takvih slučajeva kompanije su zaustavljene u njihovim namjerama. Tu se ubrajaju pobjeda Greenpeacea Francuske protiv SLAPP tužbe TotalEnergiesa 28. ožujka 2024. godine te uspjeh Greenpeacea UK i GPI-ja u primoravanju Shella na odustajanje od svoje SLAPP tužbe 10. prosinca 2024. godine.

- U veljači 2024. godine Greenpeace International krenuo je u testiranje Direktive Europske unije o anti-SLAPP-u, podnijevši tužbu protiv Energy Transfera na sudu u Nizozemskoj. Greenpeace International traži odštetu i naknadu svih troškova nastalih uslijed uzastopnih i neutemeljenih tužbi Energy Transfera, kojima se od Greenpeace International i organizacija Greenpeacea u SAD-u traže stotine milijuna dolara – rekli su nam u lokalnom ogranku Greenpeacea, a pravni stručnjaci prilično su optimistični da bi ovaj okršaj mogao završiti tako da organizacija bude ta kojoj će Energy Transfer morati platiti odštetu, a ne obratno.

Mads Christensen
(Foto: Tim Aubry)

Greenpeaceova bitka protiv napada naftne kompanije izrazito je važna u kontekstu šireg nasrtaja Trumpove administracije na sve što ima veze sa zaštitom okoliša, u cilju stvaranja uvjeta za provođenje fosilne renesanse koju je Trump sumirao u svojoj maksimi ‘Drill baby, drill’. Naime, nakon što su Trumpovi ljudi preuzeli Agenciju za zaštitu okoliša (EPA), iz te su agencije sredinom ožujka najavili da namjeravaju ukinuti krucijalni dokument iz 2009. kojim joj se daju ovlasti da donosi mjere za smanjenje emisija ugljičnog dioksida. EPA je u jednom danu izdao više od 30 različitih direktiva kojima se nastoje derogirati praktički sva postojeća pravila za zaštitu okoliša. No najava o ukidanju spomenutog dokumenta korak je dalje jer cilja na potpunu negaciju znanstveno dokazanih činjenica o povezanosti klimatskih promjena i emisija stakleničkih plinova. Novi ravnatelj EPA-e LEE ZELDIN dan kada su donesene ove odluke opisao je kao ‘najznačajniji dan deregulacije u američkoj povijesti’, čiji je cilj ‘zabiti kolac u srce religije klimatskih promjena i započinjanje Zlatnog doba Amerike’.

Nedugo zatim, potkraj ožujka, Vrhovni sud odbio je tužbu 21 mlade osobe protiv američke vlade zbog, kako su tvrdili, provođenja energetske politike kojima svjesno ugrožava njihov život, slobodu i pravo na vlasništvo. Takozvana tužba Juliana v. United States trebala je biti prekretnica kojom bi se vlasti prisilile da donose strože klimatske politike, no Vrhovni je sud bez obrazloženja odbacio ovaj slučaj. ■

Kako piše Steven Donziger, čak sedam od devet porotnika bili su povezani s fosilnom industrijom, a neki od njih prilikom selekcije to su javno rekli i pritom otvoreno izražavali negativne stavove o protestima, ali su svejedno izabrani

Bolsonaro pred sudom

Bivši predsjednik, tvrdi desničar, optužen je za organiziranje i pokušaj državnog udara koji je kulminirao početkom 2023., tjedan dana nakon stupanja novog predsjednika na dužnost. Optuženi su i bivši šef obavještajne službe i ministar obrane, generali, admirali

PET je sudaca Prvoga vijeća brazilskog Saveznog vrhovnog suda prošloga tjedna dva dana javno zasjedalo i raspravljalo o potvrđivanju optužnice koju je Vrhovno odvjetništvo Republike (tj. savezno tužilaštvo) prije mjesec dana podnijelo protiv bivšeg predsjednika republike. JAI R MESSIAS BOLSONARO i drugih sedam okrivljenika optuženi su, pored drugih kaznenih djela koja im se stavljaju na teret, za planiranje, organiziranje i pokušaj državnog udara koji je kulminirao 8. siječnja 2023., tjedan dana pošto je izabran predsjednik LUIZ INÁCIO LULA DA SILVA stupio na dužnost. Tada je organizirana skupina demonstranata nahrupila na simbole brazilске demokratske pravne države, provalila u sjedište predsjednika republike, u Kongres i Vrhovni savezni sud i devastirala ih, uz za-

Lula je na izborima pobijedio Bolsonara osvojivši 50,9 posto. Birači su podijeljeni, a Brazil polariziran. Bolsonaro se nema pravo kandidirati na sljedećim izborima, oduzeto mu je pasivno biračko pravo, prvi kandidati desnice se naziru, a bivši je predsjednik uvjeren da će on biti i budući predsjednik

mjetnu odsutnost policije i žandarmerije koje nisu dobile naređenje da interveniraju, u namjeri da vojska intervenirira i preuzme vlast. Udar nije uspio, a istraga je ubrzo pokazala da je riječ o širem djelovanju visokih vojnih i policijskih struktura koje je privukao Bolsonaro i uopće ekstremna desnica.

Jair Bolsonaro i ostali okrivljenici izjasnili su se nevinima i tvrde da su žrtve političkog progona. No optužnica je temeljito razmotrena i jednoglasno potvrđena. Bit će im dakle suđeno i prijete im dugogodišnje, čak i višedesetljetne zatvorske kazne.

Sudac-izvjestilac bio je ALEXANDRE DE MORAES, trn u oku Bolsonaru i bolsonaristima još otkako je kao predsjednik Višeg izbornog suda donosio odluke koje su odbijale Bolsonarove pokušaje da se ponište izbori na kojima je pobijedio Lula, zbog tobožnje nepouzdanosti i nevjerodostojnosti elektroničkih glasačkih kutija, i suđio mu u postupku oduzimanja pasivnog biračkog prava.

Pored samoga bivšeg predsjednika, optuženi su ALEXANDRE RAMAGEM, sada savezni zastupnik i nekadašnji šef Abina, brazilске obavještajno-sigurnosne agencije, admiral ALMIR GARNIER, tada zapovjednik Ratne mornarice, general PAULO SÉRGIO NOGUEIRA, bivši ministar obrane, ANDERSON TORRES, bivši ministar pravosuđa, a u vrijeme pokušaja udara odgovoran za sigurnost u Saveznom distriktu Brazilija, zatim MAURO CID, potpukovnik Kopnene vojske i bivši Bolsonarov adutant, koji je nakon propasti državnog udara postao pokajnik i surađivao u istrazi, general EDSON LEAL PUJOL, bivši zapovjednik Kopnene vojske te general zbora WALTER SOUZA BRAGA NETTO, bivši ministar obrane i načelnik Bolsonarova Vojnog ureda te njegov kandidat za potpredsjednika republike na izborima koje je izgubio od Lule.

Riječ je o postupku od povijesnoga značaja. Brazil nije nikad prije suđio nekom bivšem predsjedniku ili generalima zbog državnih udara. Posljednja je diktatura kojoj se Bolsonaro toliko divi (on je i sam kaptan, tj. satnik u rezervi), završila zakonom o amnestiji i nitko nije odgovarao za brojna mučenja i ubojstva što ih je počinio represivni vojni i policijski aparat.

'Bez amnestije, bez oprosta, Bolsonaro u zatvor' – prosvjednici protiv amnestije bivšem predsjedniku u Sao Paolu (Foto: Cris Faga/SIPA USA/PIXSELL)

Već sami visoki vojni činovi i najodgovornije dužnosti što su ih optuženici obnašali svjedoče o ozbiljnosti cijeloga tog slučaja. Sudsko je vijećanje proteklo u atmosferi povijesnih asocijacija, ne samo zbog prirode postupka, nego i stoga što se održavalo nekoliko dana uoči 61. godišnjice državnog udara kojom su generali 31. ožujka 1964. uspostavili vojnu diktaturu. Dvoje ju je sudaca izričito i spomenulo. FLÁVIO DINO upozorio je na humanu dimenziju, na brojne ljudske žrtve, a CÁRMEN LÚCIA podsjetila je da se Brazil posljednje diktature riješio i vratio u demokraciju tek 1985. godine.

Optuženicima će se suditi za više teških kaznenih djela, među kojima su ona najteža pokušaj nasilnog ukidanja demokratske pravne države, pokušaj državnog udara i udruženi oružani zločinački pothvat. Plan udara sadržavao je također namjeru fizičke likvidacije: trebali su biti ubijeni predsjednik Lula, njegov potpredsjednik GERALDO ALCKMIN i savezni sudac ALEXANDRE DE MORAES. Tužilaštvo je utvrdilo da je Bolsonaro vođa zavjere koja je pripreme za otpor, ukoliko on izgubi izbore, započela još 2021. godine, u pola njegova predsjedničkog mandata. Brzina kojom postupaju Savezna policija, tužilaštvo

i Vrhovni savezni sud svjedoči da će suđenje uskoro početi, jer je iduća godina izborna i mora se, što je to više moguće, izbjeći da se suđenje povezuje s izbornim postupkom, premda to neće biti moguće potpuno izbjeći. Prema Ustavu, u listopadu se iduće godine moraju održati izbori za dio Zastupničkoga doma i Senata te za predsjednika republike koji će svoj mandat započeti 1. siječnja 2027. Bolsonaro se na tim izborima neće moći natjecati. Već je izgubio pasivno biračko pravo na razdoblje od osam godina presudom Višeg izbornog suda iz lipnja 2023. godine, donesenom zbog sustavnog iznošenja lažnih i iskrivljenih činjenica o izbornom postupku kojim je ugrozio 'poštene i uravnotežene izbora, što je moglo utjecati na jednakost prilika za kandidate'. Kazna istječe 2. listopada 2030. godine, kad će imati 75 godina života. A i da nema te presude, prema brazilskom zakonu 'o čistoj kaznenoj evidenciji', ne bi se mogao kandidirati ni na kojim izborima, jer je protiv njega podignuta pravosnažna optužnica. Tako je desnica, uključujući i ekstremnu desnicu, ostala bez svog prirodnog kandidata na idućim predsjedničkim izborima. Ne treba zaboraviti da je na prošlim izborima, u drugom krugu, od ukupno 124 milijuna, Lula osvojio 50,9 posto glasova, a to je samo 2,1 milijun glasova više od Bolsonara. Biračko je tijelo dakle podijeljeno, brojni su glasači desnice i ekstremne desnice, pa se postavlja pitanje tko će ga naslijediti. Pro-matrači drže da bi, bar kako sada stoje stvari, najviše izgleda imao TARCÍSIO DE FREITAS,

sadašnji guverner Savezne države São Paulo, koji otvoreno kaže da je Bolsonaro 'njegov lider koji će dokazati da je nevin', premda on sam ne pripada njegovoj ekstremno desnoj Liberalnoj stranci (PL). Oglasili su se i guverner Savezne države Goiás, RONALDO CAIADO i RATINHO JÚNIOR, guverner države Paraná. Ni oni ne pripadaju PL-u. Kandidati se dakle pomalo počinju ukrcavati.

Sam Bolsonaro kaže da će idući predsjednik biti 'ili Jair ili Messias ili Bolsonaro'. Dakle, očekuje da će se moći kandidirati. Kako? Tako da se poništi postojeća presuda, što je malo vjerojatno, ili da bude oslobođen na ovom i idućim suđenjima. I to je malo vjerojatno.

Kako onda? U Kongresu kruži nacrt zakona o amnestiji koji su uspjeli isposlovati njegovi pristaše, u kojem se kaže da se amnestija odnosi na 'sve one koji su sudjelovali u demonstracijama od 30. X. 2022. do danas'. Bolsonaro se uzda da se termin 'demonstracije' odnosi i na one koji su ih orkestrirali i vodili i na to računa. ■

Protiv medijske pustinje

Uz odlazak autora tridesetak knjiga o političkoj ekonomiji medija koji nije bio tipični akademski prepariran intelektualac – počeo je kao novinar, bio je politički aktivan, pisao konkretne prijedloge medijskih reformi, upozoravao na eroziju novinarstva i demokracije, a dva su njegova naslova prevedena i na naš jezik

UGRADU Madisonu u Wisconsinu, u 73. godini, preminuo je nakon jednogodišnje bolesti ROBERT W. MCCHESENEY. Nekrolozi i posljednji pozdravi objavljeni su prošlih dana u vodećim američkim progresivnim medijima – The Nationu, na portalu Democracy Now!, u Monthly Reviewu koji je neko vrijeme uređivao – ali nijedan nije izišao u velikim, *mainstream* izdanjima. Nimalo neobično, uostalom. Iako je u akademskoj karijeri napisao 30-ak knjiga iz područja teorije komunikacije i medija, iako je objavio na stotine znanstvenih radova i mnogo više članaka za široku publiku, umirovljeni profesor s Univerzita u Illinoisu do smrti je ostao u medijskoj sjeni. Sasvim sigurno i zbog tema kojima se bavio, istražujući što to, kako i zašto veliki mediji ostave u sjeni, a koga i kada stavljaju pod reflektore.

McChesney pritom ni po čemu nije bio tipični akademski prepariran intelektualac. Gorljivi borac za novinarstvo u decenijama erozije nekada ugledne profesije i sam je počeo kao novinar, pokrenuvši krajem sedamdesetih magazin *The Rocket*, glavnu medijsku adresu muzičke scene Seattlea koja će osamdesetih i početkom devedesetih lansirati *soundtrack zeitgeista*: grunge estetiku, Nirvanu, Soundgarden, Alice in Chains... Radio je zatim i kao sportski *freelance* novinar, a i nakon što je promijenio struku volio je pisati o košarci: bio je veliki fan Boston Celticsa. Krajem osamdesetih, međutim, već je bilo jasno da će karijeru vezati za naučno proučavanje medija. Doktorirao je, a zatim začuđujućim elanom objavljivao znanstvene knjige, skoro po jednu svake godine, od višestruko nagrađivanih 'Bogatih medija, siromašne demokracije', preko 'Života i smrti američkog novinarstva', koje je napisao zajedno sa svojim velikim prijateljem, čestim suradnikom i novinarom JOHNOM NICHOLSOM, sve do 'Digitalne isključenosti' i 'Dolarokracije'.

Znanstvena analiza suvremenih medija bila je pritom samo jedan aspekt McChesneyjevog angažmana: godinama je vodio radijsku emisiju, bio je suosnivač udruge za medijsku reformu *Free Press*, pisao je, doradivao i promovirao konkretne prijedloge za reformu medija koja bi ih napokon privela javnoj svrsi. Nema demokracije bez nezavisnog novinarstva, upozoravao je, nema demokracije bez medija koji će omogućiti ljudima da donose dobro informirane odluke o zajedničkoj budućnosti. Istovremeno, medijskoj industriji prepuštenoj tržištu još od sedamdesetih godina padaju profitne stope, što znači manja ulaganja, pa onda i manje plaće novinara, nesigurnije radne

uvjete, smanjenje broja zaposlenih, sužavanje tema kojima se mediji bave i različitim rakursima iz kojih im pristupaju... Javni prostor osvaja informacijska pustinja. Danas, dok čekamo prvi naredni ispad DONALDA TRUMPA, a vijesti selektiraju algoritmi u vlasništvu ZUCKERBERGA i MUSKA, paralelno urušavanje novinarstva i demokracije djeluje kao nešto očigledno. McChesney je, međutim, na opasnost upozoravao još prije tri i po decenije. Ne, naravno, zbog toga što bi bio obdaren naročitim proročanskim sposobnostima, nego zato što se medijima bavio u okviru discipline koja je jasno pokazivala tendencije skore medijske propasti.

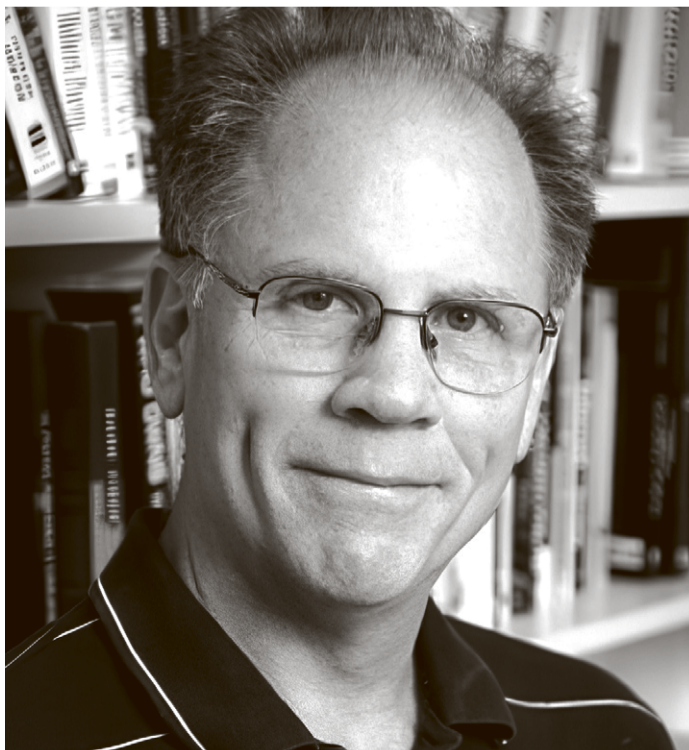
Riječ je o *političkoj ekonomiji medija*, o kojoj u svojoj knjizi istog naslova govori ovako: 'Razumjeti svrhu političke ekonomije komunikacija je jednostavno. Svake godine tisuće medijskih stručnjaka provode istraživanja o različitim aspektima medija i komunikacije. Mnogi od njih proučavaju sadržaj programa ili utjecaj medija na ljude. Neki istražuju kako publika koristi medije. Sve veći broj proučava tehnologiju i kako ona mijenja medijsko iskustvo. Ali gotovo sva ta istraživanja pretpostavljaju određenu ekonomsku strukturu kao zadanu i nepromjenjivu.' Za razliku od većine današnjih stručnjaka za medije, reći će, oni koji se bave političkom ekonomijom medija 'ne vjeruju da je postojeći medijski sustav prirodan, nezbežan ili nepromjenjiv. Oni smatraju da je medijski sustav rezultat određenih politika donesenih u ime javnosti, ali često bez njegov informiranog pristanka'.

Može, naravno, i jednostavnije. U konkretnim istraživanjima povijesti interneta, novinarske profesije i medijskih politika McChesney se, polazeći od principa političke ekonomije, kretao prema analizi 'realno postojećeg kapitalizma'. Ne dakle ideoloških pripovijesti o poduzetničkom duhu, inovativnosti i konkurenciji, nego onoga što se u medijskoj industriji zaista događa. Tamo gdje je akademska struka govorila o deregulaciji medijskog tržišta, on je otkrivao itekako snažan utjecaj države, koja i dalje donosi pravila i zakone, izravno i neizravno financira medije, ali to čini u interesu njihovih vlasnika, a ne radnika ili javnosti. Tamo gdje se govorilo o slobodnom tržištu, McChesney je upirao prstom u oligopol nekolicine megakorporacija koje kontroliraju čitavu američku i dobar dio svjetske medijske mreže. Tamo gdje su se poslovni interesi skrivali iza ideala slobodnog novinarstva, pokazivao je na stalan i strmoglav pad broja novinara. Što ne znači da je samom novinarstvu i novinarima pristupao nekritički, naprotiv: njegov članak 'Novinarstvo, demokracija... i klasna borba', preveden kod nas na portalu Slobodni Filozofski, sažeta je povijest nastanka novinarske profesije, navodno neutralne i objektivne, a zapravo podređene interesima kapitalista koji posjeduju medije. Ali kako riješiti problem kontrole nad medijima čak i ako ih, u nekoj teško zamislivoj budućnosti, preotmemo kapitalistima? Neće li tada na prosto pasti pod diktat političke vlasti, kao što je pokazalo iskustvo evropskog Istoka? McChesneyjevo rješenje – koje, doduše, veli-

kim dijelom preuzima od ekonomista DEANA BAKERA – krajnje je jednostavno: građanski vaučeri za potporu novinarstvu. On predviđa da država iz svoga proračuna odvoji dio sredstava za financiranje nezavisnog novinarstva kao profesije bez koje nema demokracije, a svaki građanin iz toga fonda zatim dobiva na raspolaganje podjednak iznos koji može dodijeliti medijima ili mediju po vlastitom izboru. Pod uvjetom, naravno, da taj medij ne služi stjecanju profita njegovih vlasnika, nego da sva prikupljena sredstva ulaže u novinarski rad i u proizvodnju medijskog sadržaja. McChesneyjeva formula je, vidimo, jednostavna, od početka do kraja: mediji plus demokracija.

Kod nas je njegov rad dugo bio posve nepoznat, što i ne čudi na evropskoj periferiji, gdje se dugo vjerovalo da su jedini problem javni mediji, politički kontrolirani i natrpani uhljebima, dok se od tržišno orijentiranih medijskih projekata očekivalo da nam donesu pluralizam, slobodu govora i dašak mitskog Zapada. Tamo negdje oko 2008. godine, na početku velike recesije, takve su iluzije nepovratno raspršene. Možda slučajno, možda i ne, baš te godine u izdanju sarajevskog Šahinpašića izlazi prvi prijevod McChesneyja na naš jezik, pod naslovom koji tako dobro sažima njegovu osnovnu tezu: 'Bogati mediji, siromašna demokracija'. Šest godina kasnije, zagrebački Multimedijalni institut i beogradski Fakultet za medije i komunikacije zajedno izdaju 'Digitalnu isključenost', sjajnu povijest interneta i političkih odluka koje su omogućile kapitalu da preuzme mrežu prethodno izgrađenu javnim sredstvima i da je zatim pretvori u današnju mašinu za pumpanje profita, koja ni izbliza ne ispunjava demokratske potencijale internetske tehnologije. Još pet godina kasnije, 2019., McChesney je gostovao na Subversive Festivalu, ali preko *video calla*. Nikada ga, nažalost, nismo imali priliku uživo ugostiti. Više je, evo, nećemo ni imati.

Jedan od nekrologa objavljenih ovih dana na medijskim marginama kaže da McChesney, upitan pred kraj života kako bi volio da bude upamćen, nije spominjao ni svoje knjige, ni članke, ni akademsku karijeru, nego je rekao kako bi volio da ga pamte 'kao dobrog prijatelja'. Neka zato završni pozdrav pripadne jednom od njegovih najboljih prijatelja i čestom suradniku Johnu Nicholšu: 'Bobove posljednje riječi upućene meni, iako otežane bolešću, kao i uvijek su pozivale na djelovanje: 'Skupimo glave...' Drugim riječima, smislimo plan. Pokrenimo se. To je bio njegov poticaj svima nama, koji smo dijelili njegovu misiju i njegov duh. Najbolji način da mu odamo počast jest da taj poziv prihvatimo.' ■

Smislimo plan, pokrenimo se – Robert W. McChesney (Foto: robertmccchesney.org)

INTERNACIONALA

Dan velikih carina

Globalni gubitak bit će golem. Ekonomisti Aston Business Schoola modelirali su izračun prema različitim scenarijama i zaključili da bi mogao iznositi 1,4 bilijuna dolara. U tom ludilu koje proizvodi Trumpova administracija baš i nema nekog sistema. Carine će biti uvedene svima koji od Venezuele kupuju naftu i plin, a među kupcima su i Sjedinjene Države

PREDSJEDNIK Sjedinjenih Američkih Država DONALD TRUMP je srijedu, 2. travnja 2025. godine, pompozno prozvao danom oslobođenja. To je dan kada će on uvođenjem carina svima kojima smatra da treba, a to su svi koji po njegovoj ocjeni iskorištavaju SAD (upitno je postojanje li uopće drugačiji), početi oslobađanje SAD-a od ekonomskog iskorištavanja. S obzirom na sve što se zbiva, a povezano je s Trumpovim carinskim ratovima, precizniji naziv bio bi dan neizvjesnosti. U srijedu ujutro još nije poznato kome će sve Trump uvesti carine i kolike jer se, bit će, popis eksploatora najveće svjetske sile dopunjava do posljednjeg časa.

Otkako se Trump ponovno uselio u Bijelu kuću Americi ide loše. Ekonomski pokazatelji su loši. Broj novootvorenih radnih mjesta u veljači je smanjen, inflacija je u porastu, burzovni indeksi padaju, kapital se odlijeva iz Sjedinjenih Država. Burzovni indeksi su dan prije Trumpovog velikog dana solidno porasli u Europi. Kako stvari trenutačno stoje i kako se procjenjuje, Europa bi, kao velika, razvijena i bogata ekonomija, svim problemima koje će i njoj američke carine

Ministar trgovine Scott Bessent, predsjednik Trump i kriptocar David Sacks na konferenciji u Bijeloj kući početkom ožujka (Foto: Evelyn Hockstein/REUTERS/PIXSELL)

stvoriti, mogla iz Trumpovog carinskog rata izvući solidnu ekonomsku korist. U utorak je londonski burzovni indeks FTSE porastao za 0,6 posto, pariški CAC za jedan, a frankfurtski DAX za 1,7 posto. Istovremeno, Wall Street bilježi pad; Dow Jones Industrial pao je za 0,6, a S&P 500 za 0,4 posto.

Američki kapital odašilje ozbiljne znakove da se iz SAD-a treba, koliko je moguće, evakuirati i utočište potražiti u trenutačnoj burzovnoj živahnosti Europe. Američki investitori uložili su rekordnih 10,6 milijardi dolara u prvom kvartalu u fondove kojima se trguje na burzi orijentiranoj na europske dionice. To je čak sedam puta više nego dosad rekordne lanjske godine, objavio je Reuters u utorak, 1. travnja.

Trumpovo uvođenje carina je globalno, pa će i odgovor biti takav. Predsjednica Europske komisije URSULA VON DER LEYEN izjavila je u utorak pred zastupnicima Europskog parlamenta da EU ima snažan plan odgovora na američke carine, ali bi radije pregovarala. Trump je već uveo carine na europski čelik i aluminijske proizvode, a slijede carine na automobile, poluvodiče, farmaceutske proizvode, drvo. Europska komisija moraće voditi računa i o interesima članica. Francuski premijer FRANÇOIS BAYROU izjavio je da je uvođenje carine na burbon iz Kentuckyja greška, a to je izjavio nakon sastanka s proizvođačima kornjaka. Američko-europskounijska trgovinska razmjena je 2023. iznosila 1,6 bilijuna eura, EU je u solidnom plusu, više od 150 milijardi, kada je riječ o robi, ali SAD nije u mnogo manjem plusu (105 milijardi eura) u uslugama. Detalji odgovara EU-a nisu poznati, pretpostavlja se da će mete biti američke tehnološke kompanije, banke i druge pružateljice financijskih usluga.

Globalni gubitak bit će golem, a pokušava se procijeniti koliki točno. Precizan izračun nije moguće napraviti ponajprije zbog hiro-

vitosti američkog predsjednika. Ekonomisti Aston Business Schoola modelirali su izračun prema različitim scenarijama i zaključili da bi globalni gubitak, u slučaju potpunog globalnog odgovora, mogao iznositi 1,4 bilijuna dolara.

Koliko će radnih mjesta biti zatvoreno trenutačno nije moguće precizno izračunati. Izvjesno je da će štetu pretrpjeti brojne američke kompanije koje trguju uvoznom robom. Štetu će trpjeti i proizvođači. Iz Europske unije SAD je lani uveo automobile i dijelova za automobile u vrijednosti od 89,3 milijarde eura. Najveći pojedinačni autoizvoznik u Sjedinjene Države je Meksiko. Prema podacima objavljenima na stranici usimportdata.com, lani je izveo automobile i dijelova u vrijednosti od 49,98 milijardi dolara. Carine će ozbiljno pogoditi brojne američke proizvođače automobila (General Motors, Ford), koji imaju velike pogone u Meksiku. Nimalu štetu će zabilježiti i europske kompanije koje također imaju velike pogone u Meksiku, a uz sve proizvođače automobila vezane su brojne tvrtke koje proizvode dijelove. Volkswagen ima golem pogon u meksičkom gradu Pueblu, a zbog te je tvornice u tom gradu formiran i klaster od 70 proizvođača dijelova. Od europskih zemalja nijedna nije tako ugrožena uvođenjem carina na automobile kao Slovačka, država s najvećom proizvodnjom automobila na svijetu s obzirom na broj stanovnika. Lani je Slovačka izvezla robe u ukupnoj vrijednosti od 107 milijardi eura, 4,11 milijardi eura u SAD, a oko 90 posto tog izvoza su automobili, objavio je nedavno slovački list Sme (Jesmo). Izvoz automobila u SAD iznosi 2,5 posto slovačkog BDP-a, što je osam puta više od europskog izvoza automobila u SAD (0,3 posto).

Trumpove carine nisu ništa drugo nego porez na robu koju Sjedinjene Države uvoze. Amerika je desetljećima bila pionir globalno slobodne trgovine, a sada se prometnula (u

manjoj mjeri se to događalo i u prvom Trumpovom mandatu) u pionira obnove protekcionizma. Carine plaćaju američki uvoznici, što znači da će roba američkim kupcima biti skuplja. Ona će biti manje konkurentna američkoj, što će naštetiti zemljama izvoznicama. Trumpov je cilj obeshrabriti i smanjiti uvoz, zaštititi američke proizvođače (pri čemu oni ne mogu proizvesti dovoljnu količinu roba potrebnih američkim kupcima, a mnogi i žele kupovati neameričke proizvode), natjerati američke kompanije da vrata proizvodne pogone u SAD, a neameričke da ih otvore. U osnovi je to pokušavao i u prvom mandatu, ne s naročitim uspjehom. Zasad je južnokorejski Hyundai najavio da bi mogao otvoriti tvornicu u Sjedinjenim Državama. Investicija bi mogla biti vrijedna 5,8 milijardi dolara. Kao kuriozitet navedimo i da talijanski proizvođač kave Illy, koji ukupno zapošljava 2.700 ljudi, razmišlja o otvaranju pržionice kave negdje u Americi.

U tom ludilu koje proizvodi Trumpova administracija (ne samo uvođenjem carina) baš i nema nekog sistema. Američki predsjednik najavio je da će uvesti carine od 25 posto svim državama koje kupuju naftu i plin od Venezuele, odnosno od za Amerikance proskribiranog režima NICOLASA MADURA. Naftu i plin od Venezuele kupuju i Sjedinjene Američke Države.

NISU sve države jednako bitne za Washington. Američki ministar financija SCOTT BESSENT, koji je karijeru je izgradio kao menadžer u hedge fondovima, a radio je i kao partner u SOROSEVOM fondu koji je visoko na listi neprijatelja administracije, u ožujku je izjavio da su 'napori usmjereni' na 'prljavih 15', odnosno 15 posto zemalja s kojima Sjedinjene Države najviše trguju, a koje, smatra američka administracija, štete američkim poduzećima. Objavljena je i lista zemalja koje Washington posebno zanimaju. To su: Argentina, Australija, Brazil, Europska unija, Indija, Indonezija, Japan, Južna Afrika, Južna Koreja, Kanada, Kina, Malezija, Meksiko, Rusija, Saudijska Arabija, Švicarska, Tajvan, Tajland, Turska, Velika Britanija i Vijetnam.

Trump bi svojom carinskom politikom mogao ostvariti donedavno nezamislivo. Polako udahnjuje novi smisao života Europskoj uniji. Osim toga, arhivirali Japan, Kina i Južna Koreja, sve ekonomski divovi, u nedjelju su se dogovorili da će nastaviti trilateralnu ekonomsku i trgovinsku suradnju koja je, otkako su Sjedinjene Države započele trgovinski rat, važnija nego ikada. Ministri trgovine, južnokorejski AHN DUK-GEUN, kineski WANG WENTAO i japanski YOJI MUTO, sastali su se u Seulu na prvom sastanku nakon pet godina. Dogovorili su se da će ubrzati pregovore o sporazumu o slobodnoj trgovini koje su započeli, bez ikakvog opipljivog rezultata, 2012. godine. Sva tri ministra naglasili su podršku Svjetskoj trgovinskoj organizaciji, istoj onoj koju se desetljećima prozivalo da je u službi Sjedinjenih Država, a čija pravila slobodne trgovine, sada kada joj ona više ne odgovara, upravo Sjedinjene Države često krše i podrivaju.

A Trumpu uopće ne ide loše. Forbes je procijenio da je lani udvostručio svoje bogatstvo i ono sada iznosi 5,1 milijardu dolara. Porast je posljedica uspješnog špekuliranja s kripto valutama.

■ Tihomir Ponoš

Zvučni top na sudu

Niz nevladinih organizacija iz Srbije sakupio je više od 4.000 svedočenja ljudi koji su bili na protestu 15. marta u Beogradu kad je petnaestominutna tišina prekinuta prodornim zvukom. Mnogi su prijavili niz zdravstvenih tegoba. NVO-i su se obratili Evropskom sudu za ljudska prava

Niz nevladinih organizacija (Beogradski centar za ljudska prava, Crta, FemPlatz, Građanske inicijative, Inicijativa za ekonomska i socijalna prava A11 i Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM) sakupio je više od 4.000 svedočenja ljudi koji su bili prisutni na protestu u Beogradu 15. marta, kad je petnaestominutna tišina prekinuta prodornim zvukom, nakon čega je usledila panika. Mnogi od njih su prijavili niz zdravstvenih tegoba, telesnih povreda, fizičkih i psihičkih problema i/ili simptoma. U ime 47 njih, te organizacije su se obratile Evropskom sudu za ljudska prava odakle su od predstavnika države Srbije tražili da se izjasni o tome da li su na protestu u Beogradu 15. marta korišćena nedozvoljena sredstva protiv demonstranata, koji je pravni osnov za navodno korišćenje takve vrste oružja i koje su mere zaštite od arbitrarne upotrebe takvih sredstava. Rok je bio 31. mart, na što

je Srbija uredno odgovorila. Sud u Strazburu pozvao je imenovane organizacije da do 8. aprila dostave komentare na odgovor države, a ista ta država da dostavi svoje komentare na podnesak koji su imenovane organizacije dostavile u ponedjeljak, 31. marta, kojim su Sud obavestile o zdravstvenom stanju podnositeljki i podnosilaca zahteva. MAJA STOJANOVIĆ, direktorka Građanskih inicijativa, kaže da je pismo važno jer će se konačno uvideti da li je 'ova država u stanju da laže i evropske institucije i to napismeno i otvoreno sa pečatom kao što laže građane ove zemlje'.

Protest '15. za 15' u Beogradu
15. marta (Foto: Elmedin Hajrovic/ATAImages/PIXSELL)

PERSONA NON CROATA

Foto: Borut Živalovič
REUTERS/PIXSELL

Sve je u obitelji, a obitelj se preziva PREVC. Ta skijaško-skakačka obitelj postiže nevjerojatne rezultate. DOMEN je u nedjelju postavio novi svjetski rekord u letovima. Vratio je rekord tamo gdje mu je i mjesto, na Planicu. Osvojio je Mali kristalni globus u letovima, na nedavnom svjetskom prvenstvu osvojio je pojedinačno i momčadsko zlato i ekipno srebro. Njegova sestra NIKA (na fotografiji s bratom) ima 20 godina, drugi je put uzastopno ukupna pobjednica svjetskog kupa, a pobijedila je, računajući i SP na 12 uzastopnih natjecanja. Na SP je pobijedila u obje pojedinačne discipline, i ona ima ekipno srebro, postavila je ženski svjetski rekord u letovima. Brat PETER lani se umirovio kao legenda skijaških skokova. Treći brat CENE, također medaljaš sa svjetskog prvenstva, završio je karijeru da bi se posvetio studiju. Imaju još jednu sestru, Emu. Ona ne skače, na radost Austrijanaca.

■ T. P.

— To pismo će nam dati uvid u to na koji način se država Srbija ophodi prema međunarodnom pravu i akterima – ističe ona.

A podsetimo, zvaničan stav države je da nikakvog zvučnog oružja nije bilo. Štoviše, tvrdilo se da se takvo oružje ni ne poseduje. Onda je u danu kad su predstavnici opozicije objavili fotografije sa vozilima koja su bila na ulicama tog dana, a na kojima je vidljivo nešto što liči na 'zvučni top', ministar unutrašnjih poslova potvrdio da Srbija ipak poseduje 16 komada, ali da oni nisu korišćeni, odnosno da oni nisu proizveli zvuk koji je pred sobom pravio klanac od ljudi.

Naša sagovornica tvrdi da je nemoguće verovati vlastima u Srbiji.

— Imamo celu deceniju ogroman problem sa vladavinom prava. Posljednjih nekoliko meseci je pogoršana situacija jer na dnevnom nivou poruke vlasti već sutra postaju laž. Vlastima se ne može verovati, jer je svaki njihov potez planiran tako da se očuva vlast – napominje ona. U međuvremenu, navodno su u Srbiju došli uposlenici Federalne službe bezbednosti iz Rusije (FSB) ne bi li utvrdili da li je korišćeno oružje koje može biti zvučni top. Barem tako kažu. Cinici se pitaju da li su ikad i otišli. Najavljuje se dolazak i američke službe (FBI), a 'sve je to samo poruka da je i Amerika na našoj strani', objašnjava naša sagovornica.

Pitamo se šta može naložiti Sud u Strazburu? Stojanović naglašava da oni mogu uvesti neke privremene mere dok se ne utvrdi šta se tu zaista desilo jer ni više od 15 dana posle mi to ne znamo.

— Znamo da država poseduje oružje, znamo da je neki zvučni aparat primenjen na građanima, ali nemamo ništa dublje. Potpuno je iluzorno očekivati bilo šta od istraga stranih službi, kako ruske, tako i američke. To je opet sedenje na dve stolice, to je priča da su i Rusi i Amerikanci na našoj strani – zaključuje ona.

Stojanović, međutim, tvrdi da su institucije u Srbiji same dovoljno sposobne i kredibilne da utvrde šta se desilo. Problem je, ističe, politička kontrola institucija koje nemaju slobodu da rade, baš kao što nemaju ni političku dozvolu.

— Ne očekujem ništa ni od FSB-a ni FBI-ja, ako su i došli. Ni u to ne verujem. Svaki korak ove vlasti je uplitanje u svoje laži – smatra naša sagovornica.

Primećuje, ipak, da se evropske institucije sve više zanimaju za dešavanja u Srbiji, kao i da se studenti postepeno okreću prema njima, podsećajući na najavljenju vožnju biciklima ka Strazburu te se nada da to može dovesti do veće povezanosti građana sa evropskim institucijama.

■ Dejan Kožul

Au revoir, Marine

MARINE LE PEN, predsjednica francuske ekstremno desne stranke Nacionalno okupljanje (RN) i zastupnica u Narodnoj skupštini, 31. ožujka je osuđena na sudu u Parizu zbog pronevjere novca Evropskog parlamen-

ta (EP) u periodu od 2004. do 2016. godine. Kaznjena je s četiri godine zatvora, od kojih dvije godine uvjetno, 100 tisuća eura globe i petogodišnjom zabranom obnašanja javne dužnosti. Ova presuda barem zasad dokrajčila je njezine političke ambicije, čija je kruna trebala biti predsjednička funkcija na izborima 2027., ali i po svemu sudeći izazvala novo turbulentno razdoblje u francuskoj politici s obzirom na to da desnica, ali i dio ljevice, tvrdi da je pravosuđe time izvršilo antidemokratski upad u izborni proces.

Na izborima u travnju 2022. Marine Le Pen je u prvom krugu dobila 23, a u drugom 41,45 glasova, 17 postotnih poena manje nego predsjednik Emmanuel Macron, koji obnaša drugi mandat i ne može se više kandidirati. Prema svim ispitivanjima javnog mnijenja od ožujka 2023. pa do kraja ožujka ove godine Le Pen bi na izborima 2027. u prvom krugu dobila između 30 i 36 posto glasova, a u drugome bi pobijedila sva četiri potencijalna kandidata. U anketi provedenoj dan nakon donošenja presude njezin proteže, 30-godišnji JORDAN BARDELLA dobiva 36 posto glasova, što daje naslutiti da fatalni udarac zadan Le Pen nije nužno i kraj Nacionalnog okupljanja. Marine Le Pen osuđena je zajedno s još 23 člana RN-a, od kojih su devetero zastupnici u EP-u, zbog pronevjere 4,1 milijun eura evropskog novca putem zapošljavanja članova svoje stranke kao asistenata u EP-u. Iako sud nije ustanovio da se Le Pen osobno okoristila, već su sredstva išla njezinoj stranci, u procesu je utvrđeno da je ona naložila angažiranje članova stranke. Le Pen je izjavila da se ne smatra krivom, a prijestup za koji je osuđena nazvala je 'administrativnim nesporazumom' s EP-om. Presudu je opisala kao 'nuklearnu bombu' i 'upletanje suda u predsjedničke izbore', a Bardella 'tiranijom pravosuđa', uspoređivši ovu situaciju s isključivanjem 'proruskog' kandidata CALINA GEORGESCUA iz predsjedničkih izbora u Rumunjskoj.

Stranka je najavila skup podrške u Parizu u nedjelju, očekujući da će im se tamo pridružiti i neki od evropskih saveznika. Riječi podrške i zgroženosti uputili su mađarski premijer VIKTOR ORBÁN, talijanska premijerka GIORGIA MELONI te DONALD TRUMP i ELON MUSK, dok je šef krajnje desnog UDR-a ÉRIC CIOTTI najavio da će njegova stranka pokrenuti proceduru za ukidanje zakonske odredbe o zabrani obnašanja javne dužnosti zbog kaznenog djela. Na tom fonu oglasio se i vođa ljevice JEAN-LUC MÉLENCHON, koji je na X-u napisao da bi 'odluku o uklanjanju izabranih dužnosnika trebao donositi narod'.

Iako se proglasila žrtvom političkog progona Marine Le Pen nije prva političarka čiju je karijeru poremetila sudska odluka. Bivši premijer ALAIN JUPPÉ 2004. također je osuđen zbog pronevjere javnog novca, zbog čega mu je bilo zabranjeno obnašanje javne dužnosti na deset godina, dok je bivši premijer FRANÇOIS FILLON 2020. osuđen na zatvorsku kaznu također zbog pronevjere. Bivši predsjednik NICOLAS SARKOZY 2021. osuđen je zbog korupcije u dva odvojena slučaja.

Marine Le Pen može se žaliti na presudu, no time neće suspendirati izvršenje dijela kazne koji se odnosi na zabranu obnašanja javne dužnosti jer je sud odlučio da ona stupa na snagu odmah. Čak i u slučaju eventualnog odbacivanja presude, nije realno da će taj postupak biti završen prije predsjedničkih izbora u proljeće 2027.

■ Tena Erceg

Од језика ћуприја

Андрићев језик може се и симболички и метафорички и дословце узети као мост међу овдашњим идиомима с високим ступњем међусобне разумљивости. Њиме нас је Андрић повезао и више неголи смо тога свјесни

ШЕЗДЕСЕТЕ године лањскога вијека у овом нашем запећку Земљине кугле биле су започеле невјеројатно и незапамћено свјетски. Прво је 1961. писац Иво Андрић добио Нобелову награду за књижевност, еда би већ након промјене календара Душан Вукотић добио првог овдашњег Оскара америчке Академије филмских умјетности и знаности за свој цртани филм 'Сурогаат'. Догодило се то некако на пола пута између два хрватска Нобела за кемију: Лавослава Ружичке (1939.) и Владимира Прелога (1975.). Од самосталности Републике Хрватске, додајмо још и то, у домовину су, увјетно речено, донесена још и два Оскара, оба у рукама продуцента БРАНКА ЛУСТИГА: један за филм 'Шиндлерова листа' СТИВЕНА СПИЛБЕРГА (1993.) и други за спектакуларнога 'Гладијатора' (2001.) Ридлија Скота с РАСЕЛОМ КРОУОМ у главној роли. У међувремену је редатељ ДАНИС ТАНОВИЋ донио први Оскар у сусједну Босну и Херцеговину за најбољи страни филм 'Ничија земља' (2001.), а НЕВОЈШИ СЛИЈЕПЧЕВИЋУ – након што је побрао све релевантне награде у Европи – за длаку је измакнуо овогодишњи Оскар за кратки филм 'Човјек који није могао шутјети'.

А Иви Андрићу, једином књижевном нобеловцу с ових штокавских територија, колико јучер заокружила се јубиларна 50. обљетница преминућа (13. ожујка), но то је захваљујући слијепом оку наших скрбника за писану ријеч некако глухо минуло мимо нас попут повјетарца или пропуха. Громогласна шутња на факт о пола вијека од смрти уз Крлежу највећег писца наших језика, један је од најбољих сигнала који, попут звучног топа, раздвајају културу слијепог ока и културу глухог уха, сврставајући их на заједничку страну преко пута мара и хајања за бастион баштине наше најбоље књижевности.

Иако је свој литерарни углед етаблирао као прозни писац, оставивши на пољу новеле и романа заиста естетске врхове створене у приповједачком моту, књижевно је Иво Андрић био крштен руковетом пјесма објављених у култној антологији ЉУВЕ ВИЗНЕРА – 'Хрватска млада лирика' (1914.). У њој је свој прави деби дочекао и пјесник ТИН УЈЕВИЋ. А Андрић се представио као деликатни лирик, са шест пјесама, у којима кључне су ријечи више пута поновљен глагол 'љубити', придјев 'жалостан' и именице 'ноћ' и 'вјетар'...

Своју лирску рањивост и меланколију, па и посљедичну интроспективну раскајаност као рефлекс на контемплативне подражаје, Андрић ће слојевито евидентирати

у наоко расутим, ама снажним унутарњим магнетизмом повезаним пјесмо-прозним записима што ће их тискати унутар истих корица као своју прву ауторску књигу: 'Екс Понто' (1918.). Либар врви од супротности које се у њему реализују, морем парадокса и религиозним галиматјасом који укључује и теизам и мистицизам. Па и мотив 'смрти Бога', што ће исплести вођицу волтижираности између њега и Фридриха НИЧЕА.

Иако ће касније ту врпцу пресећи и до краја еманципирати свој ум и дар – што ће се развити у контролираним увјетима, утренираним дугогодишњим дипломатским радом и вјештинама стеченим на политичком 'пољу могућег' – прва Андрићева књига (али и друга, 'Немири' из 1920.) акумулираће мисаоне плодове његовог младеначког ребелства и несташлука, кад ће као члан Младе Босне бити и утамничен. Након атентата на престолонаследника надвојводу ФРАЊУ ФЕРДИНАНДА покушао се одмакнути видјевши да се врага опасно потегло за реп, али прекасно: доспјет ће у пржун у Сплиту, па потом и у интернацију од Шибеника и Ријеке преко Марибора до Травника и Зенице.

Готово је непознат Андрићев журналистички текст што га је био објавио туцет година након искуства у сплитском казамату. Сјећа се писац: 'Иза тих зидова сам, једног лета, осетио прву страхоту тамнице, али иза тих зидова сам срео најдраже људе и стекао најбоље пријатеље и упознао, у њима, душу јединственог града Сплита, ведру, једноставну и благородну (...) Једне поноћи, чини ми се 17. или 18. јула 1914., ја сам први пут угледао с палубе 'Вишеграда' Сплит, т. ј. један венац немирних светала за који су ми рекли да је то Сплит. После тога сам провео петнаестак дана дана и убрзо заво-

лео то место, где је Босна дала мору своју снагу а море Босни своју лепоту.' (Победа, 6/1926., бр. 15).

За боравка иза решетака, цимер је и супатник Андрићев био његов друг НИКО БАРТУЛОВИЋ, покретач часописа Књижевни југ и Орјуне у Сплиту, који је и по такнуо колегу на објављивање књиге 'Екс Понто', а коју ће пошкропити и властитим врло екстензивним предговором.

Бартуловић нотира: 'Тада сам једне вечери написао у бележницу ове речи: 'Вечерас, док сам по сенама на мојим зидовима гонетао, како негде за брезовом шумицом залази моје старо сунце, почео сам наједном да разговарам са својом душом. По први пут у животу, посве насамо, очи у очи'. А Иво Андрић вели то овако: 'кад су ми решетке на прозору биле већ тако густе, да нисам могао ни руку помолити, да ме омилује залутао вјетар, тада је у мојој души као свјетлија над мртвом радости плануло ово свјетло.' Наводи Нико и друга свједочанства о Андрићу: 'Он сам ми по сто пута рече, да је после тамнице трпио далеко више него у њој, и ја му то верујем (...) У тамници је бар знао да су врата ћелије закључана, па није ни мислио да излази; ту напротив, где беше тобоже слободнији, бојао се и остати у соби, да се и то неби чинило сумњивим (...) Рече ми једном да се осећахше 'као водено цвеће на копну'.'

Након изласка из затвора по амнестији краља КАРЛА (1917.), Андрић довршава студије, докторира и до Другог свјетског рата обнаша дужност амбасадора од Рима и Букурешта преко Трста и Граца, Марсеја и Париза до Мадрида и Берлина. Године 1941. повлачи се из јавности и у Београду пише три своја романа која ће сва објавити 1945. године: 'На Дрини ћуприја', 'Травничка хроника' и 'Госпођица'. Десетљеће касније појавит ће се и 'Проклета авлија'

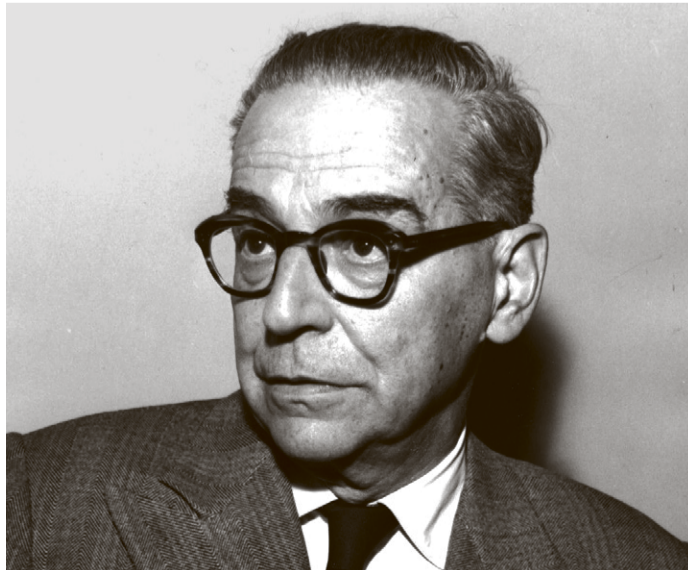
(1954.). С изузетком 'Госпођице', посриједи су три непоречива ремекдјела, конгенитална свако на свој начин. Повезује их, осим историографске босанске ноте излучене из фратарских љетописа, и снажан списатељски замах с високостилизираном реченицом и густом метафоричношћу чију је лирску кондицију Андрић био стекао у оним својим првим пјесничким написима.

И, сви су ови романи, и каснија прозна дјела, написани на – екавици.

Одређење самога Иве Андрића да први дио каријере пише ијекавским, а други екавским рефлексом јата у својој штокавштини с једне стране, те с друге идентификација са српском националношћу и припадношћу тамошњој књижевности иако су му родитељи из обје обитељске лозе етнички Хрвати, најбољи је лакмус и језичних и идентитетских турбуленција вилајетима, сокацима и калама. Особито је то важно за сам језик, гдје се на Андрићевом књижевном тексту јасно види сва ступидност покушаја разликовања хрватског од српског или обају од бошњачког или црногорског – и обрнуто у свим комбинацијама – нарочито кад говоримо о сједињењу свега књижевног идиомља у јединствени синкретички језик заштићен на концу и словом закона...

Уз ногу с насилним негирањем истости која почива на несметаној разумљивости у колоквијалној и свакој иној комуникацији међу народима распаднуте државе, свакако би ходили и сви они оцвали лингвистички пуристанци који би у хрватским кинима и на телевизијама титловали српски филм 'Ко то тамо пева' при приказивању у Хрватској. Такве би отужне јединке сасвим сигурно и роман Иве Андрића, 'На Дрини ћуприја', превели именом филмичнијега одјека и чистокрвније националистичке слике: 'Мост на ријеци Дрини'. Притом би свеједно остало нејасно је ли име филма 'Ко то тамо пева', на кајкавском језику, дакле хрватском, или је то на српском језику, такорећи штокавском, дакле опет хрватском... (?)

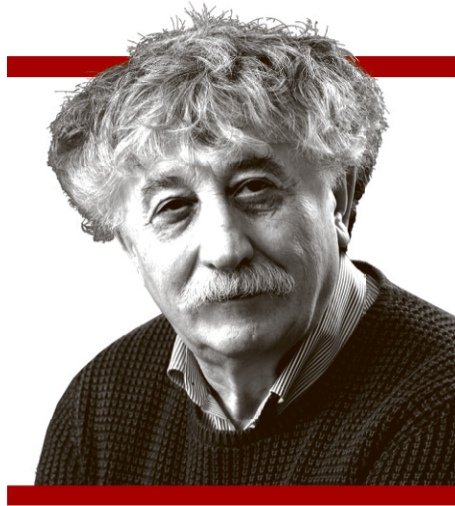
Андрићев језик може се и симболички и метафорички и дословце узети као мост међу овдашњим идиомима с високим ступњем међусобне разумљивости. Мост као премосница већ је у темељима Андрићеве лирике из књиге 'Екс Понто', која се директно ослања на ОВИДИЈА и његово дјело 'Епистугле екс Понто' ('Епистоле с Црног мора'). Грчка ријеч 'понтос' означава море, преко којег се може и мостом, што је на латинском 'понс'. А ћупријом нас је Андрић, као прави понтифекс, мостоградитељ, повезао и више неголи смо тога и свјесни. ■

Књижевни мостоградитељ – Иво Андрић (Фото: Стеван Крагујевић/Википедија)

MAKSIMIR
I MIROGOJ

Amerik Blum

PIŠE Sinan Gudžević

Sjećam se da smo ga Dario Džamonja i ja u jednom razgovoru poslije rata u kojem je uništen i Energoinvest, prozvali Amerik Blum. Neko je pričao (a ima o tome i u filmu) kako su Amerikanci oduzeli Energoinvestu dozvolu da izvodi jedan veliki projekt jer američki političari nisu mogli dopustiti da to čini firma iz komunističke zemlje Jugoslavije

OVIH dana je u Zagrebu dvaput prikazan film JASMILE ŽBANIĆ 'Blum – gospodari svoje budućnosti'. Film je čisto dokumentarni, a nekim mlađim gledaocima je djelovao kao igrani. Neki s kojima sam razgovarao jedva su se razuvjerali da ono što su gledali nije postojalo nikako drukče nego na filmu. Pitali su: 'Pa je li stvarno bilo ovako u toj Jugoslaviji?' Ti gledaoci nisu nipošto toliko zatupljeni da ne bi načinili razliku između igranog i dokumentarnog filma, ali je zabrana sjećanja na Jugoslaviju koju su nacionalističke ortodoksije zavele u nekadašnjim jugoslavenskim republikama tako neprobijna da su se ti mladi ljudi, nekoliko sati nakon što su odgledali film, osjećali kao grupa kojoj je otkrivena neka dobro čuvana vojna tajna.

Umjetnički direktor festivala dokumentarnog filma u Zagrebu NENAD PUHOVSKI u razgovoru za dva lista rekao je kako bi bilo dobro da mladi ljudi vide taj film, ali da sam film nije nikakva apologija samoupravljanja. Nije baš uobičajeno da direktor festivala, inače najzaslužniji za postojanje rečenog festivala, ovako objašnjava da li je neki film nešto ili nije nešto. A ovaj put je i debelo promašio, i temu i tvrdnju. Film o EMERIKU BLUMU i jugoslavenskom industrijskom gigantu Energoinvestu pokazuje šta je samoupravni socijalizam u svojem najboljem obliku stvorio, i šta su jugoslavenski nacionalistički nitkovi uz podršku antikomunističkih političkih nitkova iz navodno demokratskog svijeta razvalili. Emerik Blum, direktor Energoinvesta, bio je veličanstven primjer za mogućnosti i radne dosege jugoslavenskog socijalizma.

Emerik Blum, Sarajlija rođenjem i življenjem, danonoćni radnik, nije imao lak život. Narobijao se logora u NDH. Porijeklom iz jevrejske porodice, bio je zatočen u ustaškim logorima Gospiću, Gradišci i Jasenovcu, spasio se bijegom iz Jasenovca. O tome u knjizi 'Otkup sirove kože' piše ABDULAH SIDRAN: 'Naš legendarni privrednik, inženjer Emerik Blum, tvorac Energoinvesta i gradonačelnik Sarajeva u godinama kada se trebalo izboriti za Olimpijadu, preživio je Jasenovac. Preživio, a Jevrej! Kako? Ustašama bio neophodan upravo na održavanju motornih riječnih plovila.' Jednim od plovila između Jasenovca i Gradiške uspio je pobjeći, a drug s kojim se dao u bjekstvo bio je ubijen.

I meni danas izgleda nestvarno da sam živio u vrijeme kad je Blum hodao Sarajevom. A znam da je bilo stvarno, i da smo znali da je bio čudo koje se moglo često sresti u Sarajevu. Časni čovjek iz Sarajeva, koji u dokumentiranim razgovorima u filmu strancima koji mu kažu 'Vaša firma' odgovara kako Energoinvest nije njegova firma nego društvena, kako na njihova pitanja da li je komunist, mirmo odgovara: jesam. Sjećam se da smo ga DARIO DŽAMONJA i ja u jednom razgovoru poslije rata u kojem je uništen i Energoinvest, prozvali Amerik Blum. Bio je to jedan od proizvoda naše kafanske dokolice. Neko je pričao (a ima o tome i u filmu) kako su Amerikanci oduzeli Energoinvestu dozvolu da izvodi jedan veliki projekt, koji mu je dodijelila mjerodavna američka komisija, jer američki političari nisu mogli dopustiti da to čini firma iz komunističke zemlje Jugoslavije. Oni su naš socijalizam zvali komunizam, to su danas preuzeli svi koji su se konformirali u mišljenju da je naš socijalizam bio neprirodan, nedemokratski i sve to *ne*. (Takvi bi, e da bi se dodvorili onima koji naše stvari imenuju svojim imenima,

Mario Mikulić: Emerik Blum, ulje na platnu 1981. Ustupio Goran Mikulić

pristali i svoja imena da promijene.) Kad je dobio odluku o oduzimanju projekta, Blum je pozvao američku advokatsku kancelariju, i američka advokatska kancelarija je postigla da Energoinvest dobije posao. Prije nego što smo Daco i ja došli na ime Amerik, imali smo nominalističku predigru s Božjim *emerom*, pa smo došli na Božji Emerik.

Film Jasmile Žbanić je golema iskrena pohvala i zahvala čovjeku koji je svojim radom, sposobnostima i ljubavlju izgradio golemu radnu organizaciju koju tzv. zapadni svijet zove koncernom. Taj koncern je zapošljavao više od 50.000 radnika, i još 10.000 inženjera, ekonomista, doktora nauka. Može režiser i producent Nenad Puhovski reći opet šta je rekao, ali film koji je prikazan na festivalu čiji je on umjetnički direktor jeste apologija samoupravljanja i jugoslavenskog socijalizma. Energoinvest je godišnje davao 2.700 stipendija studentima, slao svoje inženjere na studije, na usavršavanja i doktorske studije u razne zemlje, i u Ameriku ih je slao, a ovi bi se, nakon što bi doktorirali, listom vraćali u Sarajevo i nastavili s radom u Energoinvestu. Nisu ostajali u Americi, njihov san nije bila Amerika nego Emerika, tako smo to nazvali zajednički s Dacom Džamonjom, čovjekom koji je govorio da je po nacionalnosti Sarajlija, to jest Amerikanac. Emerikanci su imali u svom koncernu jedanaest naučno-istraživačkih instituta, danas ih cijela Bosna nema toliko. A bogme ni Srbija ni Hrvatska. Ako ih imaju na broju, nemaju ih na pouzdanosti i nepotkupljivosti.

Energija za razvoj, bio je princip kojim se rukovodio Emerik Blum. Energija je bila trojaka, električna, naftna i nuklearna. Energijom je opskrbljivo silu zemalja po svijetu, u Americi je izgradio stotine kilometara dalekovoda, njegovi inženjeri su još osamdesetih godina razvili elektronsku poštu, svijet je bio mjera za poslove firme čije je sjedište bilo u Sarajevu. A u toj mjeri osnovna jedinica bio je čovjek. Dostojanstvo čovjeka je bilo neprikosnoveno za čovjeka koji je doživio najveća poniženja toga dostojanstva u logorima NDH. Sarajevo je bilo srce Jugoslavije, u Bosni i Hercegovini koja i geografski ima oblik srca. U tom Sarajevu je i mala firma 'Zrak' proizvodila dijelove za optiku američkog koncerna Apollo. Energoinvest je imao vlastite zdravstvene strukture, biblioteke, u njemu će koncert imati i Sarajevska filharmonija. Zaštita radničkih prava bila je neprikosnovena kao i ljudsko dostojanstvo. Iz svjedočenja u filmu saznaje se da su i oni koji nisu bili baš najbolji radnici

bili važni, jer su svojim duhovitim upadicama podizali raspoloženje u zajednici. Kakav je vizionar, ali i petlja u pregovorima bio Blum vidi se i iz svjedočenja koje u filmu kazuje CHARLES SHAW iz moćne Consulting McKinsey & Company, kad priča kako su pregovori s Blumom visili o koncu da bi se kompanija i Energoinvest onda ipak našli na tački koja ne ugrožava samoupravna načela.

Jasmila Žbanić i njena ekipa su i film radili po 'samoupravnom' principu. Nakon prikazivanja radne verzije u Sarajevu, ekipa je pozvala građane i radne ljude nekadašnjeg giganta da daju svoje priloge za film: fotografije, dokumente, usmena sjećanja. Odaziv ljudi je značajno sačuvao od zaborava uspomene na Energoinvest, koji je u ratu uništen artijerijskim granatama zlikovaca sa sarajevskih brda. Filmske materijale su režiserka i njen tim tražili i nalazili u filmskim arhivama grada Sarajeva, Beograda, Zagreba, u arhivu u Hessenu. Rezultat je veličanstven i dirljiv, ljudi u Sarajevu su na projekcijama listom plakali za onim što smo imali pa više nemamo. A oni koji naše tiganje drže za drške sole nam pamet da je to što smo imali bilo *neprirodno*, da nije valjalo, pa ga je trebalo maknuti valjda prirodnim granatama.

Imao sam prilike da sretnem i rijetkog čovjeka iz Njemačke koji je bio zadivljen sarajevskim modelom samoupravljanja i Energoinvestom. Taj čovjek se zvao GERD ZENKEL, bio je pisac, koji je napisao knjigu pod naslovom 'Also sprach Genosse Basilikum' i koja je 1980. objavljena u Beogradu pod naslovom 'Tako je govorio drug Bosiljčić', a s podnaslovom 'dokumentarni roman' u prevodu DRAGA TEŠEVIĆA. Na predstavljanju te knjige, oktobra 1980. u Narodnoj biblioteci Srbije u Beogradu, uz autora i prevodioca, bili su i njemački pjesnici PETER RÜHMKORF i ERICH FRIED. A bio je i Emerik Blum. Drago Tešević, koji danas živi u Rheinfeldenu blizu Basela, učinio je da se upoznam sa svima koje spominjem. Sa Blumom sam se rukovao. Bio je mršav čovjek, srednjeg rasta, naočari i cigareta. Drago mi je ovih dana potvrdio da mi je Gerd Zenkel napisao posvetu na svojoj knjizi, 'možda i na objema', na onoj u originalu i na prevedenoj. Ta knjiga je nastala kao nastavak autorova dokumentarnog filma 'Profit za 30.000' snimljenoga za televiziju Hessen, koji je u ondašnjoj Njemačkoj pobudio veliko zanimanje za jugoslavensko samoupravljanje. Nijednu od knjiga s posvetama više nemam, nabavio sam druge, a koga zanimaju neka zna da se tu i tamo još mogu nabaviti. ■

MARIJA ANDRIJAŠEVIĆ Goran mi nije stvar prestiža

Kad pomislim na riječ prestiž, slika je jasna: baršunasti divan pod visokim secesijskim prozorom – i to je to, automatski se isključim iz toga. Kad pomislim na Gorana, pomislim na brda, gore, šumu i pletene terluke. Tu je slika, ili barem njezina implikacija, jasna – borba, sloboda

POVOD razgovoru s MARIJOM ANDRIJAŠEVIĆ činjenica je još jedne nagrade u njezinom portfelju. Nedavno je dobila nagradu Ivan Goran Kovačić za zbirku pjesama u prozi 'Temeljenje kuće' (Fraktura, 2023.). Debitantska zbirka pjesama 'davide, svašta su mi radili' 2007. godine je nagrađena Goranom za mlade pjesnike, debitantski roman 'Zemlja bez sutona' (Fraktura, 2021.) nagrađen je regionalnom nagradom 'Štefica Cvek' i tportalovom književnom nagradom za najbolji roman. Zbirka proze 'Liga ribara' (OceanMore, 2024.) još je relativno svježja u čitateljskom miljeu pa, dok čekamo koja će je nagrada stići, upućujemo da je nađete za sebe.

Kad smo telefonom dogovarali ovaj razgovor, pitanje što sad radite nije bilo tek kurtoazno – kao ni vaš odgovor. 'Evo, gledam u repitor', rekli ste i dali nam šansu da vizualiziramo kuću s pogledom, na brijegu ponad zagrebačke Dubrave. Predgrađe, osjetili smo da je ugodno. Bregovi nude izuzetnu perspektivu distance: ne mislimo na tobožnju 'ugodu margine', nego realitet života. Jer, vi ste (i) u stvarnoj potrazi za vlastitom kućom? Što je vama 'dobra' kuća? Kakvu biste kupili? Gledam u taj repitor kao u boga. S njegove najluđe strane, skroz istočne – Gornje Dubrave. Tu se utapam u masi, i to me veseli. Što ni po čemu nisam posebna ili prijeteća ili uvredljivo (ne)vidljiva. Mislim da je to u osnovi, je li, i ideja socijalizma. Da smo svi

tu negdje, li-la, i svatko gura svoj kotačić. Dobra kuća je od crvene cigle, s dobro složenim serklažima i osnovnim prostorijama za život; ne treba puno, može se graditi i po potrebi, kako se život bude širio. I da ima sve potrebne dozvole, da je banka može kreditirati. Upravo pokušavam jednu takvu kupiti: nudim 90.000 eura za kuću koja je prije dvije-tri godine bila na oglasniku za 70.000 i nije se mogla prodati, a sad je vlasnik prodaje za 140.000 i opet je ne može prodati. Imam neke ljude u građevini koji mi je do 140 mogu učiniti i domom, a i grobom jer ću je dotad otplaćivati, ali ovaj ne da svoju 'investiciju'. Iako on ne kuži da je investicija obrtanje, a ne puštanje nečeg da propada. Što ćemo što ona meni, a ni mojem *trustu* građevinaru, ne vrijedi toliko? Ništa. Njemu malo, meni puno.

**Izreka *nomen est omen* u naslovu vaše zbirke pjesama u prozi funkcionira sto-postotno. U 'Temeljenju kuće' ne raste se uvis nego temeljito ukopava. Riječ je o sporom, živopisno tegobnom i optimističnom postupku, u isti mah. Bez dvojbe, ova knjiga čitateljima daje gotovo terapijski osjećaj sigurnosti, može na popis za noćni ormarić: što kažete na ovaj dojam? I sad pitanje. Kako netko kao vi, tko je u djetinjstvu stekao zanat beračice kame-
na, može objasniti činjenicu da čitava ova država, najdublja moguća država, ovisi o apetitima građevinske mafije? Od kame-
nog preko analognog do digitalnog doba: sve je u građevini?**

Dobar je dojam! Hvala na njemu. Teško mi je bilo prići toj kući-knjizi jer sam, kad sam je napisala, doživjela bizaran vakuum. Kako otac u knjizi kaže: Što će mi, sinko, kuća da u nju gledam? tako sam ja pitala sebe: A što će, tebi, Marija, kuća da je pišeš? Kuća se ovdje ne gradi, ne piše uvis, ide rizomatski, grabi sve oko sebe i uzima da bi sažela osnovnu ideju: da se lirski subjekt, a ne trebam se pretvarati za potrebe ovog intervjua da to nisam ja, skući. Čitav se život krijem u raznim književnim postupcima i stilskim figurama da nije ni čudno da sam tamo prvo utekla. Vjerojatno i od drugog dijela pitanja jer sam ga dijelom odgovorila i u prvom. Građevina je najkurentnija investicija. Stanovanje je upravo to, repozitorij za pare – nekad zlatne blokete, danas betonske. Stanovi nisu više za stanovanje, nego su prometni kao i tranzitne luke, vrte kapital ili ga garažiraju. U stanovima je ili prazno, jer su napušteni, ili prometno, od bukinga do podstanarstva. Prezirem podstanarstvo kod nas, i ovu medijsku romantizaciju koju doživljava u zadnje vrijeme, pomislim da ne možemo biti toliki glupaci. Nigdje više zlouporabljene moći u vlastitom odrasлом životu nisam vidjela, pa ni u muško-ženskim odnosima ili liberalnom feminizmu, od one u podstanarstvu. Kad strepiš i čekaš da *gazda* krene pomicati *investiciju* i kapital ili mudrovati o vlastitim uvjetima života i tržištu, na kojem ti nisi i ne kužiš, a *štaš*, a on kuži, i sad ti ostaješ bez prostora stanovanja. Njemu malo, meni puno. Nije za ljude. O građevinskoj mafiji malo mislim (osim u kontekstu devastacije

obale, ali k'o da ću im ja stati na rep), meni su gori ovi koji su u mojoj ravni, i znaju to, ali propeli su se na prste da se poravnaju s gornjim ešalom. Tipa, ovi koji oglašavaju nekretninu na prodaju i meni bude nađu, a zapravo samo izbjegavaju plaćanje poreza na nju jer im je to novi zakon omogućio.

Generacija nakon matere i tetke

Kad smo dogovarali ovaj razgovor, rekli ste da ste taman prije koji dan bili na utakmici Hajduka u Splitu, i da ste uglavnom bili okupirani promatranjem ljudi oko sebe: na što ste mislili, o čemu ste mislili? Mitologija Hajduka naravno ne mora – ili malo ajde mora – imati veze s Hajdukom kao nogometom? Kako je s vama?

Gledala sam Torcidu s krajnjeg sjevera, imali su koreografiju za dvadesetu obljetnicu ogranka Mokošice. Dobro su to izveli, ali oni tondini su mi isprepadali nečakinju imenjakinju, pa sam tamo bila na zadatku. Otišla sam prvi put u tko zna koliko godina na utakmicu s jednim navijačem koji je prije imao zabranu ulaska na stadion, sad ima dozvolu pristupa autom u krugu Poljuda kad se igra. Pa sam ga pitala: Kako si to uspio? Kaže on meni: E, kako. I to je to. Pisala sam o tom jednom Torcidašu u priči 'Portal majstora Radovana' iz zbirke 'Liga ribara', probala sam uhvatiti neki *zeitgeist* tih ranih 2000-tih, ekipe koja je lunjala po gradu i mrčila zidove, palila se na neke mitove i priče, jer je vakuum postratne tranzicije odradio svoje. Iz jednog nasilja u drugo, u treće, četvrto. Znate ono, tvist o navijaču, kao što je (Kristian, op. a.) NOVAK napravio tvist s vjeroučiteljicom u svom zadnjem romanu: kao, zamislite, ima i *među njima* časnih ljudi! I sad se mi čudimo kao onaj mim žene kojoj jednadžba leti oko glave. Ali mene to određivanje prema nogometu i Hajduku ne zanima onoliko koliko neke druge stvari u životu, jer ja jednostavno nisam generacija nakon pape i dide, ja sam generacija nakon matere i tetke, i neke su mi stvari iz njihovih perspektiva historijski bliže. Iako, kakva bi to priča bila da sam se od patrijarhata (navodno) oslobodila tako što sam postala torcidašica, a ne spitaljica! S druge strane, ova poza gledanja Splita odozgo, a često se susretnem s njom u Zagrebu, mi isto stvara neki otpor, jer me ne zanima takav raspored društvene zajednice, valjda onaj koji buja na podjelama i moći, s idejom jednog kulturnog centra, ovaj put sjevera, koji će nam objasniti kako se civilizirati. Tome se ne mogu prikloniti. Uvijek deskripcija, nikad, do u iznimnim slučajevima, proskripcija; zato se uostalom i bavim pisanjem, zato je tu i etnologija kao *sidekick*. I s treće strane, a zaboravila sam najvažniju, biti navijač je skup sport. To stvarno košta, ovako ili onako.

Pa kad smo već kod Splita/Hajduka, a razgovaramo na zagrebačkom terenu, perpetuiramo neizbježno. Umorni smo od količine lažnih (javnih, medijskih, kafanskih) opreka sjever/jug. Forsiranja navodnih razlika između Zagreba i Splita, purgera i Dalmatinaca i tako dalje. Kao da radnička suburbija nije svugdje ista, a malograđanština posvuda jednaka. Otkud potreba da se tako temeljito cementiraju ti kvalifikativi, u maniri razlika u mentalitetu, što je pak manira običnog kulturnog nacionalizma? Kako o tome mislite?

Meni to sve stvara gricule. Rekli bi naši Gen Z-ovci: *ick*. Iako, moram reći, po pitanju

radničke suburbije, najugodnije se osjećam u Dubravi, koja mi je sad, to sve više vidim, kao neki malo arhitektonski opruženiji Sućidar. Ali nije samo Sućidar, ima

Prezirem podstanarstvo kod nas, i ovu medijsku romantizaciju koju doživljava u zadnje vrijeme, pomislim da ne možemo biti toliki glupaci. Nigdje više zlouporabljene moći u vlastitom odraslom životu nisam vidjela, pa ni u muško-ženskim odnosima ili liberalnom feminizmu, od one u podstanarstvu

tu i Solina. Ali da sad dalje ne fantaziram i upisujem, nema razlike, neke su arhitektonske prisutne, i ove zapadnije suburbije su ipak postimperijalističke, barem ove koje su nam u referentnom polju, dalje je sve samo diznilend za mase, tj. uspješno cementiranje stereotipa kako bi se razlike održavale, a ne preispitivale. Sjever i jug, podjela stara kao muško i žensko. Čim se malo makneš dalje od centra bilo kojeg grada, kreće atraktivni program grafita, ali tamo gdje smo se ekonomski skućili i gdje smo preživjeli one najranjivije godine, tamo možemo svašta ili previdjeti ili se s tim načelno izboriti. U Zagrebu živim i radim sad već 18 godina, i u Split idem gotovo skrivečki, na materine polpete i kavu u Lučici. Kad smo se 1996. vratili u Split nakon tri solinske godine, oko nas su bili vulkanizeri, mehaničarske radionice, garaže za kamione, mali šopovi s tehnikom, trafike, marketi, mesnice. Ovi prvi postali su stanovi za turiste i studente, a ovo drugo se sve zatvorilo. Jedino se susjed LEMO drži, najbolji elektromehaničar u gradu i velika inspiracija po pitanju zanimanja za lik čaće u 'Portalu majstora Radovana'.

Komodificirana djeca

Goran za najbolju pjesničku zbirku u vašoj profesionalnoj biografiji dolazi sada kao dokaz punog kruga: debitantska zbirka pjesama 'davide, svašta su mi radili' na-

gradena je Goranom za mlade pjesnike. I kažete da Goran nije 'počasna nagrada', nego što? I tko, po vašem neposrednom iskustvu, čita vaše knjige?

Nije mi to stvar prestiža. Teško mi je spojiti prestiž s mojim životom, kad znam koliko je rada stalo iza toga. Baš nekog rada koji te slamao i kalio i gurkao, onaj najneugodniji mogući dodir kad si u gomili. Nećeš pasti, ali nije ni ugodno dok se boriš da nekako ostaneš na nogama. Kad pomislim na riječ prestiž, akustička slika je jasna: baršunasti divan pod visokim secesijskim prozorom – i to je to, automatski se isključim iz toga. Kad pomislim na Gorana, pomislim na brda, gore, šumu i pletene terluke. Tu je akustička slika, barem njezina implikacija, jasna – borba. Sloboda. I tu se nekako nalazimo. Prvi me Goran afirmirao, pokazao rukom onako kako te pristojno uvode u prostoriju ili ukazuju na otvoren prolaz, prednost, ajmo mlada damo. Ovaj me dočekao u otvoreni zagrljaj. I za ovu konkretnu nagradu mogu reći da mi nisu bitne pare, bitno mi je sve ono što sam u nju upisala. S punim pravom! Tko čita moje knjige? Čita ih moja familija, čitaju ih moji prijatelji dok guraju kolica puna ili hrane ili djece, rade svoje stvari, dok voze kamione na relaciji Neorić – Stuttgart, čitaju ih ljudi koje ne poznajem i jave se, čitaju ljudi koje donekle reprezentiram jer mi kažu: 'Ovo si o meni pisala!' Ono što me kod mojih knjiga, posebno 'Zemlje bez sutona' i 'Temeljenja kuće', najviše dotaklo je bila brojnost ljudi rođenih 1940-ih i 1950-ih godina koji su mi rekli: 'Ja sam ovako živila! Pisala si o meni, o mom selu, o mom putu.' Eto prestiža!

Vaša je biografija inspirativna za pitanja raznih područja. Završili ste strukovnu trgovačku školu, pa bi se teoretski moglo reći da 'znate tu struku'. Zapravo je riječ o iznimno nisko vrednovanom poslu u našem društvu koji obavljaju vrlo mladi strani radnici ili 'naša djeca' od šesnaest godina. U kapitalizmu naših gabarita dječji rad se čak potiče, jer je to poučno za daljnji život? I sad zbilja onkraj srednjeklasnog moraliziranja: je li to, i u kojem aspektu eventualno, javna tema koja nas kao društvo može okupiti? Koja je, po vašem mišljenju, javna tema koja bi u ovom trenutku nekako mogla okupiti ovo društvo?

Grozna sam s brojevima, ali dobra s parama. Isto kao što sam dobra s ljudima, ali grozna etnologinja, jer nikako da se bavim strukom koja mi je ponekad za pisanje bila važnija od komparativne. Nego, što se tiče rada djece – u ovom slučaju srednjoškola – promijenile su se okolnosti u kojima je on imao neku svrhu nekad, ili je barem implicirao. Mi smo kao srednjoškolci, kasni osnovnoškolci pripremani za strukovne škole, radili ljeti na benzinskim, čistili smo plaže, spretniji na kalkulatoru znali su biti po bankama i kol servisima, i taj je rad imao svoju svrhu: ovi koji su išli na fakultet nosili su sa sobom svijest o ozbiljnosti onog što se u njih ulaže i kako, ovi koji su išli u strukovnu bili su u treningu za daljnji život. Nema tu prevelike mistifikacije. Mislim da se danas bojimo takvog rada jer iza njega ne stoji nikakva implikacija osim one

Određivanje prema nogometu i Hajduku me ne zanima toliko jer ja nisam generacija nakon pape i dide, ja sam generacija nakon matere i tetke, i neke su mi stvari iz njihovih perspektiva historijski bliže. Iako, kakva bi to priča bila da sam se od patrijarhata (navodno) oslobodila tako što sam postala torcidašica, a ne spisateljica!

o jeftinoj radnoj snazi, vidimo da djeca postaju komodificirana kao i mi. I ne želimo im takvu sadašnjost. Mislim da me dječji rad više uznemiruje iz pozicije žene koja je svjesna odnosa moći u koje će ući mladarija, posebno mlade djevojke, i ne želim im takvo kaljenje. Pogotovo za srednjoškolke i srednjoškolce koji nemaju izbora nego rad. To su sve formativne situacije, jesu, ali neke ti i trajno slome kičmu. I definitivno nisam pala sa stabla 'I meni je tako bilo, pa mora i vama'. Dapače. I bilo koja tema o kojoj mislim da je od društvenog značaja, na tri je stupnja dalje od neke druge važne teme. Od prava na pobačaj, humanih zatvorskih uvjeta, brzo dodemo do ekonomske slobode ili rješavanja stambenog pitanja. Ali nama koji možemo govoriti još je i koliko-toliko dobro, najgore je ovima koji nemaju kome reći iako nominalno imaju, jer ih nitko neće saslušati. Mislim, hoće, nominalno.

Radite na sljedećoj knjizi. Kako radite? Ne pitamo kad/kako pišete, nego što podrazumijeva istraživački posao za vašu knjigu: o čemu će biti?

Gledala sam jednom DUBRAVKU UGREŠIĆ uživo kako odgovara na pitanje o čemu je njezina nova knjiga, i baš se bila uznemirila. Tako zna i meni biti, to mi je baš nekako intiman detalj, pogotovo za novine. Na kavi bih mogla svašta reći! Ali, okupila sam oko sebe, u zadnjih pet godina koliko vrtim taj roman i istražujem za njega, jednu malu zajednicu ljudi koji mi pomažu po pitanju nekih znanstvenih aspekata, arhiva, činjenica, razne faktografije i ne-faktografije, života općenito. Na terenu sam, radim stvari redom, jednu po jednu, i rezoniram s tekstom kako jedino znam, tako da ga pletem iz društva i od društva. Ono što o konkretnoj temi mogu reći je da će se baviti pješadijom, ljudima koji su kad ih je društvo trebalo bili njegov najvažniji dio, a kad su mu postali beskorsni, poslalo ih je na svoje margine. Bavi se, najopćenitije moguće, prijateljstvom. Žanr: pustolovni roman.

Vaša zbirka deset priča/noveleta 'Liga ribara' raskošna je u reljefu životnih peripetija i portreta protagonista mediteranskog proletarijata u vremenu suvremenijem od onoga u kojemu je živio Miljenko Smoje, ali bez neke veće strukturne razlike? Klasni profil radničke klase je transgeneracijski, čak nema veze s financijskom situacijom svojih protagonista, gotovo je riječ o mentalitetu? I što bi Smoje rekao na vašu 'Ligu', što mislite kako bi komentirao ovu vašu prozu? Ili, kako biste voljeli da ju vidi?

Sviđa mi se ova oznaka 'mediteranski proletarijat', oni stvarno to i jesu! Kao da je Gorankin (lik u 'Ligi ribara', op. a.) čale znao da će svoju kuću, kad je bude širio, proširiti do Zagreba? Ponekad mi se čini kad naknadno gledam te svoje junake da ni oni ne znaju da su davno postavili gabarite vlastitog svijeta, ili da ih je to što zovemo mentalitetom ogradilo od spoznavanja strukturnih nepravdi. Čovjek se, ponekad, naprosto lakše otisne u svijet ako misli da je u njemu problem, ako misli da može raditi na sebi. Da se budiš svako jutro i pomisliš: E, ovo je društvo baš bezveze, idem ja dignut barikade... To su iznimke i barijade teško padnu na leđa. A što bi SMOJE rekao? Nažalost, nema opcije di ovakva dva zicera žive istovremeno, što i svjedoči naš ovozemaljski raspored, pa nećemo znati 100 posto, ali: baca 'Ligu ribara' u zrak uz psovku ili me zove da mi nešto pojasni. Vjerojatno oboje!

Kad ne pišete, radite književni posao sa zatvorenima: kako, što? U sklopu rada na terenu, bili ste i na Tenerifeu – ali jedino u zatvoru. Nemoguće da nije bilo prilike da vidite Tenerife izvan rešetaka?

To smo kolegica iz Skribonauta PAULA ZORE i ja bile na Tenerifeu poslom. Išle smo u posjet ekipi koja provodi radionice u jedinom tenerifskom zatvoru, a u sklopu Erasmus+ projekta. Vidjela sam puno toga tamo, od vulkana Teide koji mi je jedan od četiri ili pet vulkana koje sam dosad vidjela uživo, stube AGATHE CHRISTIE za koju su nam domaćini pričali da je tamo živjela neko vrijeme i imala aferu s vrtlarom (to mi je suspektno, ali *you go girl* ako je tako), ocean, njihov botanički vrt (opustošena zemlja), ribu *alfonsoño* na pjatu i jedan lijepi putni ruksak. Kamo god da pođem, s puta donesem ili ruksak ili cipele! Ali, tamo u zatvoru, kad su nam domaćini s fakulteta u Santa Cruzu okupili ljude s kojima su radili zatvorski radio (na kojem sam i gostovala!) i radionice kratkih priča i priča općenito, jer je to migrantska ruta, čula sam iskustva muškaraca i žena koji su bježali preko supsaharske Afrike iz svojih zemalja u slobodu, da bi ih zadnja morska ruta dokrajčila. Jedna mi je zatvorenica posebno ostala u sjećanju, i o njezinu iskustvu malo govorim. Ali jednog zatvorenika često spomenem, jer je on sazeo smisao našeg posjeta. Čitao je pričicu o tome kako je završio u zatvoru, u kojoj je napisao: 'Pokušao sam postati muškarac prije vremena.' Često kad me nešto u životu koči, kad pokušavam glavom kroza zid, zapitam se: Šta ti to, Marija, pokušavaš biti, a nije ti još vrijeme? Da sam i ja dala nekome takvo dragocjeno pitanje da ga prati kroz život, zar moja svrha ne bi bila ispunjena? Tenerife izvan rešetaka je onaj unutar rešetaka, meni se jednostavno tako posložilo. ■

Dobra djeca (r: Filip Peruzović)

(2024.)

PIŠE Damir Radić

Filip Šovagović i Nina Violić
– veliki doprinos glumačkih klasika

Braco i seka su odrasli

Film kakav se rijetko susreće u ovdašnjim kinematografijama

FILIP PERUZOVIĆ dosad je bio znan po nizu kratkometražnih igranih filmova te po dva duga metra: relativno slabo zapaženoj, korektnoj adaptaciji drame TOMISLAVA ZAJECA 'Trebalo bi prošetati psa' iz 2014., rađenoj u televizijskoj produkciji, i nešto uočljivijem, solidnom omnibusu 'Duboki rezovi' iz 2018., u kojem je njegova priča 'Predmeti koji tonu', nastala prema predlošku ROMANA SIMIĆA, treća i posljednja. Sedam godina nakon potonjeg, pred nama je u domaćim kinima novo, drugo samostalno autorovo dugometražno ostvarenje 'Dobra djeca', premijerno i razmjerno zapaženo prikazano u konkurenciji prvih ili drugih filmova na festivalu A kategorije u Varšavi u listopadu prošle godine, nagrađeno Nagradom ekumenskog žirija na cijeljenom festivalu u Cottbusu te uvršteno u program možda najprestižnijeg balkanskog filmskog festivala, onog u Solunu. A taj novi film doista je nešto što se rijetko susreće u kinematografijama ovih prostora, pa i šire. Štoviše, sklon sam mišljenju da bi, da je nekim slučajem izdanak neke zvučnije kinematografije, film lako moguće igrao u popratnom programu Cannesa, Berlina ili Venecije, ili se barem našao u glavnom programu Rotterdama.

'Dobra djeca' minimalistički su film 'bez radnje', ali s bogatim i posve nenametljivim podtekstom. Otvaraju ga dulji statični kadrovi detalja interijera kuće iz 1970-ih ili 1980-ih, što je navještaj toga da će upravo ta dvokatna kuća s potkrovljem, zajedno sa svojim dvorištem i vrtom – dakle, jedan, ali slojevit prostor – biti lik ravnopravan onim ljudskima. A ti ljudski stariji su brat (FILIP ŠOVAGOVIĆ) i mlađa sestra (NINA VIOLIĆ) koji čiste i pospremaju kuću nakon majčine smrti kako bi je priredili za prodaju. Sestra je, naime, privremeno stigla iz Kanade, gdje ima muža i kćer, a brat također ne živi u nekadašnjoj obiteljskoj kući njihova djetinjstva i rane mladosti, velikoj kući u kojoj je majka očito živjela sama, pri čemu

joj letargični sin i nije bio od velike pomoći. Sve ovo saznaje se postepeno i 'prirodno', a jedini lik koji se osim njih dvoje u filmu pojavljuje je susjed (VINKO KRALJEVIĆ), uz kojeg je vezana druga od dvije duge kadar-sequence u trajanju od preko deset minuta, gdje se umješno pokazuje otuđenost brata i sestre od izvanjske okoline, ali i susjedova 'pučka lukavost', tako životna i sukladna ultrarealističkoj koncepciji (s poetičnim primjesama). Zato i nema nategnutih dramskih situacija, nema flešbekova iz djetinjstva i mladosti – većinom samo svjedočimo 'banalnim' radnjama poput zamatanja keramičkih figurica u novinski papir, dimnog raskušivanja od stjenica, pranja veša u perilici, košenja trave. A tu su i 'djetinje' igre sredovječnog brata i sestre, poput prve duge kadar-sequene, u kojoj noću skakuću po betonskim dvorišnim pločama i koja će biti i u službi sugeriranja dubinskog jaza između njih dvoje.

Taj jaz će grubo, no posve nekonvencionalno, na neočekivan način kulminirati u završnici, ali će isto tako neočekivano bratovu grubost sestru 'kompenzirati' činom nježnosti, čime se onemogućava pojednostavljena interpretacija njihova odnosa. Peruzović također otvara prostor za duge kadrove u čijem su središtu životinje (mačka, mravi, kukac tvrdokrilac), a ni biljke nisu zaobiđene, tako da se na vrlo ograničenom tlu (kuća s okućnicom) događa svojevrsna demonstracija demokracije egzistencijama. Sve to zajedno, uz velik doprinos glumačkih klasika Šovagovića i Violić i izrazito atmosferičnu, toplu fotografiju snimatelja TOMISLAVA SUTLARA ('Garbura', 'Sedmo nebo'), 'Dobru djecu' čini prilično raritetnim gledateljskim iskustvom, ne samo za naše, ipak dosta skućene prilike. Zbog svoje, konvencionalno gledano, neatraktivne prirode film će zasigurno imati malo kinogledatelja, ali njegova visoka kvaliteta je neupitna i tzv. zahtjevnija publika u njemu će zasigurno moći uživati. ■

PREPORUKE: MUZIKA

Deafheaven:
Lonely People With
Power

(Roadrunner)

ŠESTI album kalifornijskog blackgaze benda Deafheaven dočekan je kao 'povratak u formu' nakon 'mekšeg' prethodnika 'Infinite Granite' iz 2021., na kojem je nakon desetak godina frontmen GEORGE CLARK manični vrisak zamijenio delikatnim pjevušenjem. 'Lonely People With Power' zapravo je prvi album od kultnog 'Sunbather' iz 2013. na kojem si je bend dopustio pogled unatrag nastojeći spojiti nepregledne nizove utjecaja u jednu cjelinu. Black metal i shoegaze još jednom su osnove zvuka, no jednako su bitni elementi post punka, industrialna, goth rocka i drugih, uglavnom gitarističkih stilova. Clark i ostatak benda te razne žanrovske sastojke vide tek kao sredstvo kojim se dolazi do šire slike. Naslovnica albuma bliža je kadru iz nekog filma studija A24 nego tipičnoj metal ikonografiji, i tu se zapravo krije esencija njihovog stvaralaštva. Deafheaven su jedan od najkinematičnijih bendova posljednjih petnaestak godina, a uz to su opsjednuti Kalifornijom kao rijetko koji bend još od

Red Hot Chili Peppersa. Za dodatni doživljaj uputno je pročitati Clarkove tekstove pune melankolije i mikro/makroseciranja svega, od psihičkih stanja do ekonomskog statusa pojedinaca s moći ili bez nje. Naravno, i bez svega navedenog slušatelj se može bez problema prepustiti slojevitoj i brižno upravljanoj zvučnoj oluji koju ovaj bend naizgled bez napora još jednom podiže.

Imperial Triumphant:
Goldstar

(Century Media)

ŠESTI album Imperial Triumphant donosi pak fascinaciju vremenom i prostorom, ali i vremenskim razdobljem. Njujorški black/jazz/metal bend tijekom petnaestak godina aktivnog djelovanja razvio je prepoznatljivu estetiku inspiriranu art deco arhitekturom i urbanim okruženjem dvadesetih godina prošlog stoljeća. Manje je pritom bitno čine li ovaj trio džezeri koji vole metal ili metalci s džezerskim inklinacijama. Uostalom, daleko su dani kad je ova kombinacija bila iole neobična. Ono što doista nije svakidašnje je konceptualna

posvećenost kojom ovaj bend iz albuma u album kreira svijet koji podjednako duguje 'Metropolisu' FRITZA LANGA i 'Velikom Gatsbyju' F. SCOTTA FITZGERALDA, kao i Mayhemu, Gorgutsima, JOHNU ZORNU ili WAYNEU SHORTERU. Istovremeno organiziran i spontan, kaotičan i promišljen, 'Goldstar' je najkoncentriraniji i najkoncizniji

njihov album do sada, a njegov gusti, iznimno rezak zvuk istodobno uspijeva zvučati arhaično i futuristički. Jednako tako, njegova otvorena fascinacija nekadašnjim 'ludim dvadesetima' zvuči jako prigodno u ovim našim 'ludim dvadesetima'. Blještavilo i megalomanija su jednaki, samo su sad izloženi u neprekidnoj informacijskoj bujici, vrlo nalik nesmiljenoj, disonantnoj energiji ovog albuma.

YHWH Nailgun:
45 Pounds

(A93)

NUJORSKI eksperimentalni rock bend YHWH (čita se 'Jahve') Nailgun pobrao je pohvale kritike kratkim, ali intenzivnim i izuzetno promišljenim debitantskim albumom '45 Pounds'. Nastao u pandemijskom razdoblju kao vokalno-bubnjarski duo, bend je proširio u relativno konvencionalni kvartet koji upotpunjuju gitarist i klavijaturist. Glavna atrakcija su propulzivni, hiperaktivni bubnjevi SAMA PICKARDA daleko bliži afrobeatu nego noise rock i dance punk tradicijama na koje se bend oslanja. Zvuk je istovremeno brutalno izravan i hipnotičan. Neobično rezervirana, hladna produkcija doprinosi zvuku koji neprekidno pleše po rubu gitarske i elektronske glazbe. Specifičnoj atmosferi na nevidljivoj granici agresije i ambivalentnosti doprinosi i ritmički, deklamirajući vokal ZACKA BORZONEA koji dolazi iz svijeta poezije. To se osjeća u kratkim, evokativnim stihovima koji imaju puno veze s klasičnim pop mehanizmima. '45 Pounds' vrlo je upečatljiv debi, no i sam bend je u jednom intervjuu odlično primijetio da je pažnju lako okupirati kad imaš dobro osmišljenu estetiku. Kako ju razvijati, a da pritom ne zaglaviš u ponavljanje ili ne odeš predaleko od početne ideje, to su pak rijetki uspjesi svladati.

■ Karlo Rafaneli

Koautorica predstave
'Muškarčine' i direktorica
Reflektor teatraMILENA BOGAVAC
Postoji otpor toksičnom
maskulinitetu

Vaša predstava 'Muškarčine', koja će gostovati 8. i 9. travnja u Kinu Forum Studentskog centra u Zagrebu, temelji se na brojnim izvorima. Kakav je odnos današnjih mladih prema muškosti?

Naša predstava igra se punih 13 godina. Nastala je u okviru Inicijative mladića, regionalne mreže organizacija koje rade sa mladim muškarcima, prepoznajući da su oni važan deo problema zvanog patrijarhat i da je zbog toga neophodno da budu i deo rešenja. U višemesečnom procesu koristili smo se njihovim resursima, a literatura i istraživanja koje smo proučavali bili su polazna tačka za pozorišne igre, vežbe i improvizacije. Zajedno smo kreirali neverovatnu predstavu: nakon 13 godina na repertoaru, mladići koji igraju 'Muškarčine' postali su muškarci. Predstavu je do sada videlo najmanje 600.000 ljudi u 60 gradova i 15 država, a imali smo prilike da igramo i u selima. Često nakon predstave razgovaramo sa publikom, i to je velika vrednost ovog komada. On je edukativan, ali i pokreće važne razgovore. Tokom godina imali smo utisak da se odnos mladih prema maskulinitetu menjao nabolje, a da se zatim nešto pokvarilo: ponovo je oživela tradicionalna slika muškarca koji ne toleriše slabost i različitost. Ako pogledate kako se za 13 godina promenio svet, jasno vam je da su nasilnički tipovi muškaraca ponovo na liderskim pozicijama. Neće biti lako pobediti ovu silu, ali utešno je znati da je strana istorije na kojoj stojimo – svetla i prava. Patrijarhat nas uči da muškarac mora da bude snažan, ali i previda najvažniju stvar: nema veće snage nego pokazati nežnost i empatiju.

Kroz koje se strategije predstava suočava sa svojom temom?

'Muškarčine' osvajaju publiku kroz humor. Kad uhvate vašu pažnju i dobiju poverenje, podsećaju vas na činjenice o svetu u kom su odrastali. Ne izvodimo zaključke za publiku, već vas puštamo da sami zaključite u kakvoj je vezi podela sveta na 'plavi' i 'roze'

Foto: Nikola Pavlović

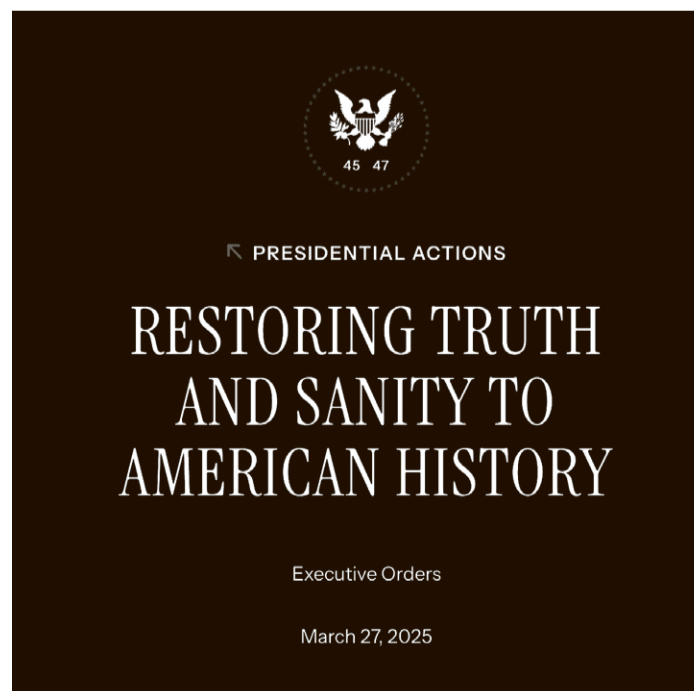
sa ratovima, zločinima i neshvatljivom normalizacijom nasilja. Bez izuzetka, publika je pametna i uvek izvlači tačne zaključke.

Ključan kanal širenja štetnih predodžbi o muškosti su društvene mreže, čiji vlasnici su se sada uvelike svrstali uz Trumpovu politiku. Kako se boriti protiv širenja toksičnog maskuliniteta u kontekstu takve komunikacijske nadmoći?

U izazovnim istorijskim kontekstima, kada nauka i tehnologija idu korak ispred naše etičke i teorijske moći da ispratimo, objasnimo i prihvatimo velike promene u svetu, čovečanstvo se oseća nesigurno. U takvim, kriznim vremenima, kada je teško razumeti budućnost, neki bi se radije vratili u prošlost. Koliko god da je loša, prošlost deluje sigurno i poznato, pa onda posežemo za bahatim, patrijarhalnim liderima kakvi su TRAMP, VUČIĆ, ORBAN, ERDOGAN... nastavite niz! Svet se okreće udesno, a istorija nas uči da su posledice takvih skretanja uvek kobne i nesagledive. Ako hoćete da stvari gledamo sa vedrije strane, u svetu trenutno postoji izrazit otpor vladavini toksičnog maskuliniteta. U tome postoji istorijska šansa da stvorimo nešto drugačije, neki nov model promišljanja društva, a samim tim i odnosa prema rodu.

■ Lujo Parežanin

KVADRAT

DONALD TRUMP ovih je dana potpisao izvršnu uredbu 'Vraćanje istine i razuma u američku povijest', usmjerenu protiv njenog dekolonijalnog i uopće kritičkog čitanja u kulturnim ustanovama i tretmanu spomeničke baštine. Znamo, ne treba sve zvati fašizmom, ali ako vam se ta riječ mota po glavi ovih dana, nećemo vas kriviti.

■ L. P.

'Razum' u službi ludila – Trumpova nova uredba (Foto: Screenshot)

Knjiga kao veznik i kao točka

Roman 'Poput zraka' govori o najboljem u odnosu s djecom, 'Tužni tigar' o onom najgorem. Prvi je knjiga spajanja, drugi knjiga razdiranja. Oba slamaju srce, ali na dramatično drugačiji način

HRVATSKI prijevodi 'Tužnog tigra' NEIGE SINNO (Petrine knjige) i 'Poput zraka' ADE D'ADAMO (Naklada Ljevak) objavljeni su u veljači 2025., unutar mjesec dana razmaka. Obje knjige napisale su spisateljice. Obje knjige objavljene su 2023. godine. Obje su dobitnice glavnih francuskih i talijanskih nacionalnih nagrada, obje su dobitnice Strega: 'Tužni tigar' za evropsku knjigu 2024. godine, 'Poput zraka' za talijansku knjigu 2023. Dvije knjige ne mogu se dijeliti na bolju i lošiju; obje su jednako fascinantne.

Obje dolaze u prijevodu prevoditeljica: 'Tužnog tigra' s francuskog je prevela IVANA ŠOJAT, 'Poput zraka' s talijanskog ANTONIJA RADIĆ. Oba romana ženske su ispovijedi. Oba tematiziraju odnos roditelja i djece. Oba su autobiografski. Oba u dodatku imaju popis citata i literature i oba se pozivaju na autofikcijsko iskustvo ANNIE ERNAUX. Oba govore o ekstremnom ženskom iskustvu: 'Tužni tigar' o ekstremnom djetinjstvu, 'Poput zraka' o ekstremnom majčinstvu. Neige Sinno govori o seksualnom nasilju u obitelji, Ada d'Adamo o životu s djetetom s invaliditetom.

Ada d'Adamo preminula je nekoliko dana nakon što je njezina knjiga odabrana kao jedan od dvanaest kandidata za nagradu Strega. Rođena je u Ortoni 1967. godine,

plesačica, s diplomom izvedbenih umjetnosti, autorica eseja o plesu i kazalištu. U ranim dvadesetima ostaje bez prvog dečka: 'Paolo (je) odletio držeći se za jedro svoje daske za surfanje jednog sivog jutra krajem listopada.' Nesreća iz mladosti ju obilježava. 'Paolo mi je bio prvi: prva ljubav, prva bol, a u oba je slučaja posrijedi razdiranje. Nešto se raspuklo, prvi rez. Jesam li znala da će ih biti još? Da, znala sam.' Budućnost donosi nove rezove.

Petnaest godina kasnije Ada odlazi na abortus. Kada sjedne u ginekološki stolac, počinje plakati, koprcati se, vikati 'ne, ne'; godinu dana kasnije ne želi ponovo pobaciti. Trudnoća dobro prolazi, na pretragama se ne primjećuje ništa neobično, Ada rađa djevojčicu s teškim invaliditetom i dijagnozom holoprozencefalije. Rodbina i prijateljice dolaze u posjetu. 'Podižem te iz kolijevke i pokazujem te kroz staklo, bez trunke majčinskog ponosa.'

No unatoč svemu, DARIA je lijepa djevojčica: da ima strašnu deformaciju lica, ultrazvuk bi je na vrijeme otkrio. 'Moglo bi se reći da si zahvaljujući svojoj ljepoti došla na svijet: postojiš jer si lijepa', piše mama Dariji. Kraj biografije. Plesačica je majka djevojčice koja ne može samostalno stajati.

Život je stao. Mlada mama u čekaonici promatra djecu i roditelje. 'Roditeljski par,

njoj je oko pedeset, on je stariji. Kći tinejdžerica poluispružena u kolicima s golemim podbradnikom i termosicom punom kašice. Majka – na nogama, u visokim potpeticama – naizmjenice je hrani na žličicu i briše joj usta. Otac – duge, potpuno bijele kose – nježno je gladi poslije ručka... Naš trojac naspram starijeg trojca. Vidim nas troje kao u zrcalu, u bliskoj budućnosti u kojoj će naši pogledi biti tek malo prazniji nego danas. Baš kao pogledi potpetica, bijele kose i kašice.' Život tako ide. Daria kreće u školu, Ada je izbezumljena od panike, čeka da se Daria i dadilja vrate s jutarnje terapije. 'Spremala sam se sići da te

Ada d'Adamo svoje je majčinstvo, život s Darijom i suprugom, ostavila u svojoj knjizi. Neige Sinno svojom je knjigom svoje djetinjstvo ostavila iza sebe

otpratim kad se dogodilo. Trenutak nesklada između mozga i mišića, i tijelo je otkazalo poslušnost. Zabezegnuta, unezvijerena, našla sam se prljavih gaća: posrala sam se.'

Dolazi nova dijagnoza. Darijina treća operacija želuca, jedan Adin preskočeni rutinski ultrazvuk dojke, i stigao je karcinom. Opet čekaonice, sada bez Darije; simptomi koji ovoga puta nisu Darijini već Adini. 'Smanjenje vida, pokretnosti, lumbalna punkcija zbog koje po nekoliko dana moram ležati... Tvoja njegovateljica postaje i moja. Nedjeljom nas tata obje podiže iz kreveta.' Još jednom kraj biografije: Ada d'Adamo, Darijina majka, preminut će u travnju 2023. u svom domu u Rimu.

'Poput zraka' knjiga je radikalnog majčinstva i goleme ljepote. Njome je trebalo završiti ovaj dvostruki prikaz. 'Poput zraka' govori o najboljem u odnosu s djecom, 'Tužni tigar' o onom najgorem. 'Poput zraka' knjiga je spajanja, 'Tužni tigar' knjiga razdiranja. Oba romana slamaju srce, ali na dramatično drugačiji način.

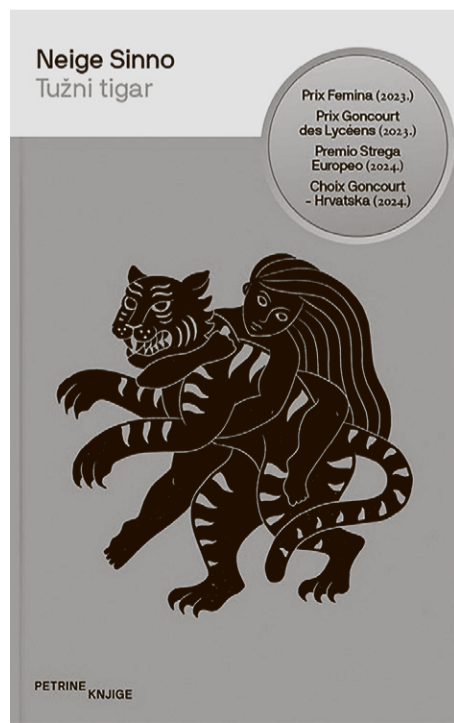
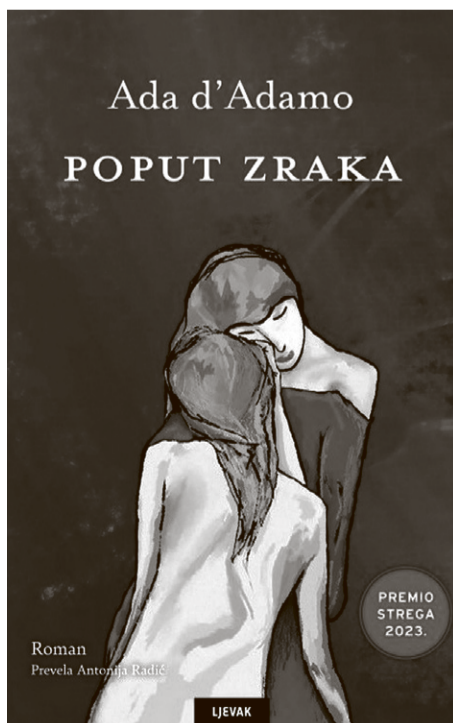
Neige Sinno rođena je 1977. u hipijevskoj obitelji, visoko u Alpama, u departmanu Hautes-Alpes. U ranom djetinjstvu otac joj strada u lavini, a majka se preudaje za gorskog vodiča i alpinistu. Očuh je siluje od devete godine pa sve do kraja puberteta. S devetnaest godina podnosi tužbu republikom tužitelju zbog zlostavljanja i silovanja tokom djetinjstva. Očuh priznaje krivnju i dobiva devet godina zatvora; Neige Sinno, prevoditeljica i spisateljica, profesorica književnosti i engleskog, autorica nekoliko knjiga, napušta Evropu i odlazi u Meksiko. Kako govoriti o djetinjstvu? Kroz nekoliko nasmiješenih obiteljskih fotografija, s planinarenja, sa skijanja, svih jednako banalnih i jednako nevjerovatnih? 'Nekoliko sati nakon nastanka tih fotografija, ili prije, odvuкао me u neku zabačenu prostoriju gdje sam mu popušila. Nisam se morala saginjati, on bi samo stao ispred mene, jer jedva sam mu dosegala do pojasa', govori Neige. Kako govoriti o čudovištu? Silovati godinama, a onda govoriti da je nepravedno kažnjen, zahtijevati pravo na oprost, govoriti da je čovjek, a ne čudovište. 'Čak ni meni koja sam to izbliza doživjela, neposredno iskusila, meni koja sam godinama istraživala tu temu i dalje ništa nije jasno.'

Neige pošteduje čitatelja opisa silovanja, koliko je to moguće, tamo gdje je moguće. Koncentrira se na detalje, na pojačan zvuk radija, očuhovo pjevanje s JOHNNYJEM HALLYDAYOM: *Obećavam ti sol poljupcem svojih usana, Obećavam ti med svojom rukom koja te dodiruje...* 'Jadni Johnny koji se sigurno u svom kič grobu pita kako je završio u ovoj knjizi. Neka me ne smatra odgovornom, jer ja nisam birala pozadinsku glazbu.' Nije sigurna može li knjiga 'išta korisno učiniti žrtvama, njihovim bližnjima, silovateljima, pa čak ni onima koji žele bolje shvatiti temu': temu koju nije 'izabrala, ni htjela, ni stvorila'. Ne vjeruje u pisanje kao terapiju. 'A ako takvo što i postoji, gadi mi se pomisao da me knjiga liječi. Ako ne koristi ni drugima, ni meni, čemu onda?'

S posljednjom, upitnom rečenicom, nestaje upitnik nad knjigom. 'Tužni tigar' postoji u književnosti i jeziku, kao krošnja u plamenu, kao 'crno sunčano jutro'. Što je tigar, tko je tigar? Tigar je očuh. Tko je tužni tigar, nježni tigar? Nježni tigar je ratnica koja ne ustaje protiv nasilnika da i sama postane nasilnik, već žrtva koja pobjeđuje nasilje. 'Je li bilo i radosnih trenutaka?' – naravno da ih je bilo, odgovara samoj sebi Neige. Nije sve bilo tama. Evo jedne sličice: 'Imala sam polja obrasla visokom travom u kojoj sam se skrivala dok bi me drugi dozivali kroza smijeh', prisjeća se nježni tigar.

Dvije knjige, spojene hrvatskim izdanjima, ovdje se razdvajaju. Ada d'Adamo svoje je majčinstvo, život s Darijom i suprugom, ostavila u svojoj knjizi. Neige Sinno svojom je knjigom svoje djetinjstvo ostavila iza sebe. Dvadeset godina nakon sudjenja Neige se vraća u Francusku. Posjećuje sestru koja živi pored kuće u kojoj je odrasla, ispijaju kavu u komadiću vrta u kojem je majušan stol i stolice. Muškarce drži na oku. 'Špijuniram tate u kabinama za presvlačenje na javnim bazenima, gimnazijske profesore koji učenike primaju u svojim kabinetima. Špijuniram ljude koje susrećem na ulici, svoje prijatelje, susjede. Špijuniram svog partnera. Zna da ga volim, da imam povjerenje u njega. Mislim da zna da ga špijuniram i da ne mogu drugačije. Mislim da mi oprašta.'

'Tužni tigar' je knjiga o žrtvi koja je prevladala nasilje, nježnom tigru koji je nadvladao okrutnog tigra. Završimo s Adom. 'Poput zraka' knjiga je o trojcu koji se krije u akronimu imena Ada: s Darijom u sredini i roditeljima Alfredom i Adom sa strane. Ada odlazi stapajući se sa 'zračnim' imenom svoje kćeri: d'Adamo postaje *d'aria*. ■

TV RAŠETANJE

Iz pakla u pakao

PIŠE Boris Rašeta

U 'Rajskim danima' Andreja Končalovskog troje protagonista: ruska grofica koja je zbog spašavanja židovske djece završila u logoru, policajac višijevskog režima i njemački oficir koji se u logoru zaljubljuje u Ruskinju, sjede pred licem boga i ispovijedaju se. O Holokaustu su snimljene stotine filmova, ali ovaj spada u gornji dom

Pogrebница, Netflix

MRAČNI Tirool. Gradić koji se raspada pod pritiskom brojnih ubojstava nedužnih i onih ne baš tako nevinih. U pozadini sve konce vuče korumpirana poduzetničko-politička mreža koja lažnim obećanjima zaposlenja u Austriji najprije vabi, a potom, tijekom grotesknih seansi (tzv. *hurt-porn*), vrši egzekucije nedužnih imigrantica. Kosturi iz ormara ne prestaju ispadati, a šef policije malog skijaškog resorta tek pred sam kraj konstatira kako mu je stalo do njegovog posla. Zlobnici bi rekli: nije baš atipično za mali, planinski grad. Ili, kako glasi jedna rečenica u seriji: 'ako predugo potiskujete vlastite instinkte, oni prestaju s vama komunicirati'. Ovdje je to doslovce tako. No, tu dolazimo i do žene iz naslova, pogrebnice. Ona, dakle, priprema mrtve za posljednji počinak, ali – osvećujući ubijenog muža – i sama ubija. I eto intrigantne moralne dileme u samoj srži šestodijelne serije, koja već u uvodnim kadrovima rekreira tipičnu atmosferu skandinavskog *noira*. Inače, serija ima dvije sezone, prva je emitirana još 2022., i vrlo je napeta od početka do kraja – osobito druga sezona. Temelji se na trilogiji-bestseleru 'Pogrebница' (njem. 'Totenfrau') BERNHARDA AICHNERA, koja je na njemačkom govornom području prodana u milijun primjeraka, po čemu je on do danas najuspješniji njemački pisac trilera. Kao krimić s elementima horora, nažalost, 'Pogrebница' je vrlo inventivna samo u potonjem. Sama serija je pomalo zamorna. Premda je radnja slojevit, puna je nekonzistentnih i neuvjerljivih detalja: krenimo od činjenice da je pogrebница naizgled obična žena koja živi običan život istovremeno i superjunakinja koja efikasno uklanja sve sumnjivce na krvavom putu osvete. Ipak, da zaključimo, ono što ovoj koprodukciji ORF-a i Netflix-a daju na kvaliteti su fotografija, casting/gluma i glazba, uz jedan *fun fact*: premda protagonistinja, njemačka glumica ANNA MARIA MÜHE, koja potječe iz glumačke dinastije, oduvijek je išla samo na individualne poduke te se za svaku sljedeću ulogu priprema isto tako.

**Dnevnik, HRT,
27. ožujka, 19:00**

SVAKA mu je kao u NJEGOŠA! U matriksu militarističkog ludila, kojim je vojnoindustrijski kompleks inficirao većinu zapadnog svijeta ZORAN MILANOVIĆ je u Podgorici zazvučao trezveno, mudro i smireno. Vapijući u pustinji, kazao je kako ne postoji nikakva opasnost od napada Rusije na EU. Rusi su – prisnažimo – već pola godine u Časovom Jaru, zauzeli su dvije trećine mjesta, ali preostalu trećinu ne mogu. Opkolili su veći Pokrovsk, ali ga nemaju snage zauzeti. Teško je vjerovati da će njihova vojska moći ući u Herson, uz koji su se povukli milijunski Dnjepropetrovsk, Kramatorsk i Slavjansk. Sasvim je jasno da zemlja od nešto manje od 144 milijuna stanovnika, koja demografski stoji beznadnije od Crne Gore to ne može – s kojom vojskom? U Rusiji nema mladih muškaraca, nema ih dovoljno

Minijature logora koje dočaravaju hladnu njemačku industriju smrti – 'Rajski dani' (Foto: Screenshot/Kinotv)

ni da pometu Ukrajinu u tri godine, kako će Poljsku – nema ni snage ni potrebe za ulaskom u Europu. Poljska je vojska jača od ukrajinske, a što će Rusiji Poljska? Milanović je 'koaliciju voljnih' prozvao plodom 'pomalo morbidne fiksacije nekih država EU-a na Rusiju'. To je zemlja koja se 'ogriješila o dosta stvari', ali 'ne predstavlja opasnost za Europu', kazao je Milanović. 'To se naprosto ne može prodati osobi koja ima minimum kritičkog uma.' Za 'koaliciju voljnih' mora se zadovoljiti nekoliko uvjeta od kojih 'nijedan nikad neće biti ispunjen' jer EU ne sudjeluje niti će sudjelovati u mirovnim pregovorima, a Rusija ionako ne bi pristala na takve snage, kazao je. Hrvatska vojska neće ići u takvu misiju 'jer se ona neće nikad ni dogoditi', rekao je predsjednik. 'Mi u toj fikciji nećemo sudjelovati', nastavio je Milanović, prozvavši taj prijedlog 'opasnim i neodgovornim'. Cijela ta priča, zaključio je, podsjeća na priču HANSA CHRISTIANA ANDERSENA o carevom novom ruhu pa konačno treba reći da je car gol i ružan.

**Rajski dani, KinoTV,
28. ožujka, 10:00**

NORMALNI ljudi ne znaju da je sve moguće, kazao je jednom DAVID ROUSSET, francuski pisac i politički aktivist koji je preživio Buchenwald. U sjajnom filmu ANDREJA KONČALOVSKOG iz 2016. vidimo prizor u kojemu pet-šest logorašica sjedi na hrpi zemlje oko postarije žene koja izdiše. U trenutku kada umre, žene se kao hijene bacaju na truplo. Jedna skida čizme, druga kaput, treća pretura po džepovima. U drugoj sceni, jedna logorašica predlaže drugoj da se prostituira za dvije cigarete. Ova pristaje. U trećoj, žena kapo (unutarnja logorska vlast) tuče ženu koja nije dobro očistila pod; udara je ne jako. Njemački oficir joj kaže: 'ne tako, ovako', pa onda počne cipelariti ženu u prizoru neviđene okrutnosti. 'Rajski dani' – u originalu 'Raj' – hrabar su formalni, režijski i psihološki eksperiment, za koji je autor nagrađen Srebrnim lavom na 73. venecijanskom festivalu. Troje protagonista, ruska grofica, emigrantkinja koja je zbog spašavanja židovske djece završila u logoru, policajac višijevskog režima i njemački oficir koji se u logoru zaljubljuje u Ruskinju, sjede u kabinama pred licem boga, na raskrscima koja vodi u čistilište, raj i pakao, i ispovijedaju se. U raj u završava samo Ruskinja, zato što je dobrovoljno otišla u plinsku komoru, a svo-

ju opciju slobode darovala je majci koja vani ima dvoje djece, dok nju ne čeka nitko. Niz minijatura logora dočarava hladnu njemačku industriju smrti – možda ponajvećma prizor u kojemu oficir analizira koliko koji član obitelji ima židovske krvi, pa one koji su 1/2 i više šalje u logor, a one koji su samo 1/4 ostavlja na slobodi, pa nakon rastavljanja bližnjih nastaje jeziv plač i kuknjava. O Holokaustu su snimljene stotine filmova, ali ovaj spada u gornji dom.

**Sjaj u očima, RTS
Svet, 29. ožujka,
22:02**

NEKOLIKO scena iz filma koji se vrti na RTS Svetu privlači našu pažnju. Neki momak, dječjeg lica i čudne frizure, upoznaje se s djevojkom. 'Labud', kaže on. 'Što Labud?' uzvraća ona. 'Pa to mi je ime.' Momak upadljivo šuti dok šeću. Ne želi Beogradanki dati do znanja da je izbjeglica iz Hrvatske (radnja se odvija 1995. godine). Svako malo u kadru, kao antički kor, vidimo njegovu pokojnu majku, profesora i zaručnicu (svi troje su mrtvi), koji mu nameću svoje stavove... Film posvećen RENÉU CLAIRU, za koji prije nismo čuli, natjerao nas je da ga odmah pogledamo dvaput, pa možemo reći kako je riječ o djelu vrijednom preporuke. Tko je režiser? Legendarni SRĐAN KARANVIĆ, koji je za 'Sjaj u očima' dobio samo nagradu za najbolji scenarij na festivalu u Vrnjačkoj Banji, premda je po našem mišljenju riječ o filmu koji vrijedi više, u svakom slučaju vrijedi gledanja. Mladi glumac SENAD ALIHODŽIĆ, tumač glavne uloge, sjajan je kao Labud, i šteta je što nije napravio veću regionalnu karijeru. Danas je direktor Kamernog teatra u Sarajevu. IVANA BOLANČA odlična je u ulozi Romane, a MATIJA PRSKALO malo preglumljena kao Agnes. Karanović duhovito ismijava 'duhove prošlosti', pa u jednom trenutku pored Labuda maršira cijela galerija 'superega' – neki srednjovjekovni ratnik u oklopu, djed Solunac, partizan, četnik, pop, navijač Crvene zvezde, koji ga odgovaraju od ljubavi s Romanom, koja je Hrvatica, polumuslimanka, polukatolkinja. Karanović zna znanje, pogledajte i uvjerite se. ■

GLAS JOVANKE BROZ

SRPSKI KULTURNI CENTAR ZAGREB

8. — 30. 4. 2025.